

ปกิณฑกะ
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

บรรจง ทองสร้าง

ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ ดั่งวงวิเศษ
อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ดร.พิพัฒน์ ลิ้มปะนัทยาธร
คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ข้อมูลทางบรรณานุกรม ของหอสมุดแห่งชาติ

ชื่อหนังสือ : ปกิณกะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ผู้เขียน : บรรจง ทองสร้าง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มีนาคม ๒๕๕๕

จำนวนพิมพ์ : ๘๐๐ เล่ม

จำนวน : ๑๓๖ หน้า

เจ้าของ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ISBN ๙๗๘-๙๗๔-๙๕๕๘๔-๘๗-๕

ออกแบบ-จัดพิมพ์ : บริษัท บลูอิมเมจ จำกัด

ROYAUME DE PEGU

ROYAUME DE SIAM

ROYAUME DE COCHINCHINE

SIAM

ROYAUME DE CAMBODGE

COLLEGE DE SIAM

CARTE DU ROYAUME DE SIAM et des Pays

Par M. de LA PERRONNIERE, Secrétaire de la Compagnie des Indes Orientales, et de la Cour de France. Par M. de LA CHARTRE, Secrétaire de la Cour de France.

MER

DES

ENDES

ISLE DE JAVANE

คำนำ

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตติยา สาและ แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา เคยสอนเมื่อกว่า ๒๐ ปีที่แล้วว่า รถมอเตอร์ไซด์จะแพงเพียงใด จะทะยานไปข้างหน้าอย่างมั่นใจไม่ได้หากไม่มีกระจกส่องหลัง โลกแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาย่อมไม่พ้นสัญจรรวมซ้อนนี้เช่นกัน ดังนั้น “การลงมือกระทำ” กับทะเลสาบสงขลาในวันนี้เพื่อวันหน้านั้นย่อมต้องมอง “กระจกหลัง” เพื่อจะได้มั่นใจในผลที่ประสพในอนาคต เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จบแล้ว ท่านจะเห็นความรุ่งโรจน์ของโลกแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแต่ครั้งอดีต โลกแห่งเมืองชายขอบของราชอาณาจักรสยาม โลกแห่งการค้าระหว่างประเทศ ที่โลกปัจจุบันก็มีอาจเทียบเทียบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ได้ทำหน้าที่เพื่อถ่ายทอดข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ทั้งผู้สนใจและผู้ที่ยังไม่ค่อยเพียงใจในเรื่องราวของโลกแห่งลุ่มน้ำ ทั้งนี้เพื่อความตระหนักรู้ในการที่จะดูแลมหากรรมแห่งนี้ต่อไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา กำลังทำหน้าที่เช่นวันนี้

บรรจง ทองสร้าง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
คาบสมุทรสทิงพระ	ค
แผนที่กัลปนาวัตบนคาบสมุทรสทิงพระ	๒๓
ภูเขาในทีวัดหลวง	๕๕
เมืองสงขลา...หัวเขาแดง	๕๗
พัทลุง	๑๐๑
เมืองเก่า...ชัยบุรี	๑๑๘

คาบสมุทรสทิงพระ

คาบสมุทร (Peninsula) เป็นคำกริยา หมายถึง “แผ่นดินที่ยื่นเป็นแหลมใหญ่ออกไปในทะเล”

สทิง (Sating) มาจากคำเขมรที่ว่า “สทิง”, “จทิง”, “สตุ้ง”, “สรทิง”, “จทิง” หรือ “ซรทิง” ภาษาเขมรโบราณเขียนเป็น “จุทิง” หรือ “จุทิง” ภาษาเขมรปัจจุบันเขียนเป็น “สุทิง (ซุติง) แปลว่า “คลอง” หรือ “แม่น้ำสายรอง” ในวงจนากรมเขมรฉบับพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ให้ความหมายว่า “ทางน้ำที่มีต้นน้ำไหลออกมาจากภูเขา จากแห จากบึง จากคลอง ลงไปบรรจบกับทะเล มหาสมุทร”

ดังนั้นความหมายโดยรวมของคำว่า “คาบสมุทรสทิงพระ” คือ แผ่นดินที่ขนาบด้วยทะเลที่มีวัดข้างแม่น้ำเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏในแผนที่กัลปนาวัดบนพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระในสมัยอยุธยาพบว่ามีวัดอยู่จำนวนมากถึง ๒๙ วัด

คาบสมุทรสทิงพระเกิดจากคลื่นลมพัดพาทรายมาทับถมจนเกิดเป็นแนวสันทราย โดยในช่วงแรกของสมัยโฮโลซีน (Holocene) คือ เมื่อประมาณ ๗,๘๐๐ - ๕,๓๐๐ ปี น้ำทะเลลดต่ำลงกว่าปัจจุบันประมาณ ๖ - ๑๐ เมตร ในช่วงกลางระดับน้ำทะเลเพิ่มลด อยู่ที่ระดับประมาณ ๑ - ๔ เมตร แต่ในช่วงปลาย คือ เมื่อประมาณ ๕,๓๐๐ ปีมาแล้วระดับน้ำทะเลเท่ากับระดับในปัจจุบัน และเกิดแนวสันทรายนครศรีธรรมราชยาวถึงสันทรายสทิงพระรวมถึงชายหาดทั้ง

ฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก เกิดเป็นคาบสมุทรสทิงพระ (Sating-Pra Peninsula) ในปัจจุบัน คือ พื้นที่ในเขตอำเภอระโนด สทิงพระ กระแสสินธุ์ และ สิงหนคร จังหวัดสงขลา ลักษณะเป็นพื้นดินที่กั้นระหว่างทะเลอ่าวไทยกับทะเลสาบสงขลา พื้นดินดังกล่าวเกิดจากการก่อตัวของสันทรายเป็นแนวยาวตลอดชายฝั่ง สันทรายดังกล่าวก่อตัวบนลานดินเหนียวที่มีปะการังเป็นแกนกลาง เกิดจากการกระทำของกระแสน้ำชายฝั่ง เมื่อสันทรายไหลลงน้ำพื้นทะเลกับสันทรายค่อยตื้นเป็นที่ราบลุ่ม โดยสันทรายมีแนวขนานกันหลายแนว แต่แนวนอกสุดที่ติดกับชายฝั่งทะเลปัจจุบันเป็นแนวที่ยาวต่อเนื่องกัน ความสูงของสันทรายจากระดับน้ำทะเลมีไม่มากนัก สันทรายที่เกิดก่อนจะถูกเกลี่ยโดยกระบวนการทางธรรมชาติให้ลดระดับลง ส่วนสันทรายที่เกิดใหม่อยู่ริมนอกยังคงสูง นอกจากนั้นการลดลงของระดับน้ำทะเลเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งช่วยให้เกิดการก่อตัวของสันทราย ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อยุคน้ำแข็งยุคสุดท้ายที่ได้ถอยกลับไปเมื่อ ๕๐,๐๐๐ ปีที่แล้ว การสะสมตัวของน้ำแข็งที่ขั้วโลกได้เกิดขึ้นใหม่ ทำให้ระดับน้ำทะเลลดลง ดังนั้นพื้นที่บริเวณอำเภอปากพนัง เขียวใหญ่ ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช บางส่วนของพัทลุง สงขลา อยู่เหนือระดับน้ำทะเลปัจจุบันไม่เกิน ๔ เมตร และในปัจจุบันสูงไม่เกิน ๒ - ๓ เมตร เมื่อย้อนไปในสมัยทวารวดี - ศรีวิชัย สันทรายดังกล่าวน่าจะมืออยู่หลายสัน โดยสันทรายใหญ่สุด มีอยู่ ๒ สัน คือสันทรายนครศรีธรรมราช เริ่มตั้งแต่ตอนใต้ของอำเภอท่าศาลา เมือง ไปจนถึงตอนเหนือของอำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช บริเวณที่มีส่วนกว้างที่สุดคือ อำเภอเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของพระบรมธาตุเจดีย์ แนวสันทรายนี้มี

ลักษณะยาว แคบ และเป็นแนวตรงเริ่มจากด้านเหนือของเขตจังหวัด นครศรีธรรมราช และปรากฏเห็นได้ชัดทางตอนใต้ของเมือง สันทราย ชุดนี้เกิดจากแกรนิตที่มาจากเทือกเขาหลวงและเกาะสมุย ทอดเป็น แนวยาวจากตะวันตกเฉียงเหนือไปตะวันตกเฉียงใต้ และสิ้นสุดที่ทาง ตอนเหนือของทะเลสาบสงขลา แนวหาดทรายนี้สอดคล้องกับการ สร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชที่ปรากฏในตำนานพระบรม ธาตุเมืองนครศรีธรรมราชว่า “...เกิดลมร้ายสำเภาแตก เจ้าทันตกุมาร กับนางเหมชาลา ก็พาพระทันตธาตุขึ้นที่หาดทรายแก้วขเลรอบ ก็ เอาพระธาตุฝังไว้ที่หาดทรายแล้วก็เข้าเรือนอยู่ในที่ลับ... พระมหาเถรทำนายว่าในหาดทรายขเลรอบนี้ เมืองหน้ายังมีพระยา องค์หนึ่ง ชื่อพระยาศรัทธมโคกราชจะมาตั้งเป็นเมืองใหญ่ แล้วจะ ก่อพระมหาธาตุสูง ๓๗ วา...” อีกสันทรายหนึ่งคือ สันทรายระโนด - สทิงพระ สันทรายนี้มีส่วนกว้างที่สุดอยู่ที่บริเวณอำเภอสทิงพระ และทางตอนเหนือแถบอำเภอระโนด มีสันทรายเล็กๆ ซ้อนกันอยู่ หลายสัน เช่นในพื้นที่ตำบล บ่อตรู วัดสน ระวะ ปากแตระ ท่าบอน และคลองแดน สันทรายวางตัวเป็นแนวยาวขนานกับชายฝั่งทะเล สลับกับที่ราบลุ่ม โดยสันทรายในตำบลท่าบอน และคลองแดน ที่อยู่ ทางตอนเหนือ ลักษณะเป็นตะกอนชายฝั่งของอนุภาคดินเหนียวที่ ทับถมเป็นเกาะขวางกัน (Barrier) และมีสันทราย(Bar) เป็นแนวขวาง ยาวอยู่ติดชายฝั่ง ส่วนสันทรายทางตอนล่างของอำเภอระโนดบริเวณ ตำบลบ่อตรู วัดสน ระวะ และตำบลปากแตระ สันทรายวางตัวตาม แนวเหนือใต้ขนานชายฝั่ง จำนวน ๖ แนวอยู่ในระยะ ๒ - ๓ กิโลเมตร และเป็นที่ตั้งของชุมชน

คาบสมุทรสทิงพระ ปรากฏในเอกสารต่างๆทั่วของไทยและ เทศเรียงตามลำดับปี พ.ศ. ดังนี้

พ.ศ. ๑๙๒๒

ปรากฏชื่อเมือง เปอริมาลา (Perimula) ในจดหมายเหตุปโตเลมี (Claudius Ptolemy) นักภูมิศาสตร์ชาวกรีก ที่บันทึกเรื่องราวต่างๆบนแหลมทอง (Golden Chersoneses) เมืองดังกล่าวตั้งอยู่ชายฝั่งตะวันออกของแหลม อาจารย์เยียมยง สุรกิจบรรหาร ว่าเป็นเมืองสทิงพระ อาจารย์ชึก กาฬสุวรรณว่า คือ เมืองพัทลุง

พ.ศ. ๑๕๔๒

ปรากฏชื่อเมืองสทิงพระ ในเพลานางเลือดขาว ฉบับหอจดหมายเหตุแห่งชาติว่า “...ครั้นวันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ ปี กุน เอกศก จึงเจ้าพระยากรุงทอง ณ สทิงพระ ทำพระมหาธาตุ ณ สทิงพระ บริบูรณ์พร้อมทั้ง ๓ อาราม...” จากการคำนวณศักราชโดยศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ พบว่าตรงกับ พ.ศ. ๑๕๔๒ ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักรศรีวิชัยกำลังรุ่งเรืองอยู่บนแหลมมลายู

พ.ศ. ๒๒๒๓ - ๒๒๔๓

ปรากฏแผนภาพแสดงพื้นที่ ประภาศเขตกลับนาวัดในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระทั้งหมด ตั้งแต่เขาพระบาท อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช ถึงเขาดังกวนในเขตเทศบาลนครสงขลาปัจจุบัน (พ.ศ. ข้างต้นเป็นข้อสรุปของศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์)

พ.ศ. ๒๒๒๔

ปรากฏชื่อเกาะในแผนที่ราชอาณาจักรสยาม (Carte du

Royaume de Siam) เขียนโดยบาทหลวงปลาซิด (Placide de Sainte Helence) นักบวชชาวฝรั่งเศส โดยเกาะอยู่ชายฝั่งตะวันออกของเมือง นครศรีธรรมราช (Ligor) ที่ละติจูดประมาณ ๘ องศาเหนือ (ตาม มาตราแผนที่ฉบับนั้น) ชื่อเกาะ : Goete Infocos และเกาะเล็กด้าน ได้เกาะดังกล่าวอีก ๕ เกาะ ในแนวลองจิจูดเดียวกัน

ปรากฏหัวเสาแดงและเมืองสงขลาฝั่งเขาแดง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ ใต้สุดของคาบสมุทรสทิงพระ ในแผนที่เมืองเก่าสงขลาที่เขียนโดย ลาแมร์(Monsirut Lamare) วิศวกรชาวฝรั่งเศส

ปรากฏพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ลุ่มน้ำปากพนัง ทะเลสาบ สงขลา และคาบสมุทรสทิงพระที่สมบูรณ์ที่สุด และใกล้เคียงกับ ปัจจุบันมากที่สุด เป็นแผนที่เขียนโดยลาแมร์เช่นเดียวกัน

พ.ศ. ๒๒๓๐

ปรากฏเกาะขนาดใหญ่ในแผนที่ประกอบหนังสือ Du Royume de Siam ลาลูแบร์ (Simon de la Loubere) ราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามา สยาม เกาะตั้งอยู่ชายฝั่งตะวันออกของเมืองนครศรีธรรมราช (Ligor) ชื่อที่ระบุปลายแหลมด้านเหนือของเกาะใหญ่ว่า Point of Ligor หรือ ปลายแหลมเมืองนครศรีธรรมราช

ก่อน พ.ศ. ๒๓๗๙

ปรากฏพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ ครอบคลุมลุ่มน้ำทั้งหมดใน แผนที่แสดงเส้นทางเดินทัพในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏ ฝั่งเมืองสงขลาอยู่ฝั่งแหลมสน แสดงว่าต้องเขียนก่อน พ.ศ. ๒๓๗๙ เนื่องจากเมืองสงขลาฝั่งแหลมสนย้ายมาฝั่งบ่อยาง

ในปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๙

แผนภาพ : แสดงพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และชายฝั่งตะวันออกของไทย
 ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (ก่อนรัชกาลที่ ๓)
 ที่มา : Royal Siamese Maps

พ.ศ. ๒๓๙๘

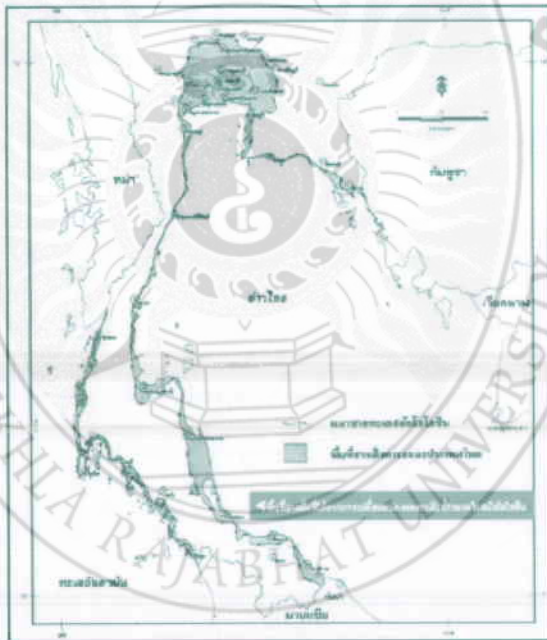
ปรากฏชื่อเกาะ Pulo Tantalam ในแผนที่ราชอาณาจักรสยาม ประกอบหนังสือบันทึกของเซอร์ จอห์น เบาว์ริง (Sir John Bowring) ตั้งอยู่ในอ่าวฝั่งตะวันออกของเมืองพัทลุง (Thalung) ซึ่งเป็นเกาะที่แสดงเขตพื้นที่ของคาบสมุทรสทิงพระทั้งหมด

พ.ศ. ๒๔๔๖

ปรากฏพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ และทะเลสาบสงขลาทั้งหมด ในแผนที่แสดงการตัดเส้นทางเดินเรือในทะเลสาบระหว่างสงขลากับนครศรีธรรมราชบริเวณเกาะใหญ่ ชื่อ “แผนที่คลองลัดเกาะใหญ่” ที่ดำเนินการตามดำริของพระยาสุโขมนัยวินิต ครั้งดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช

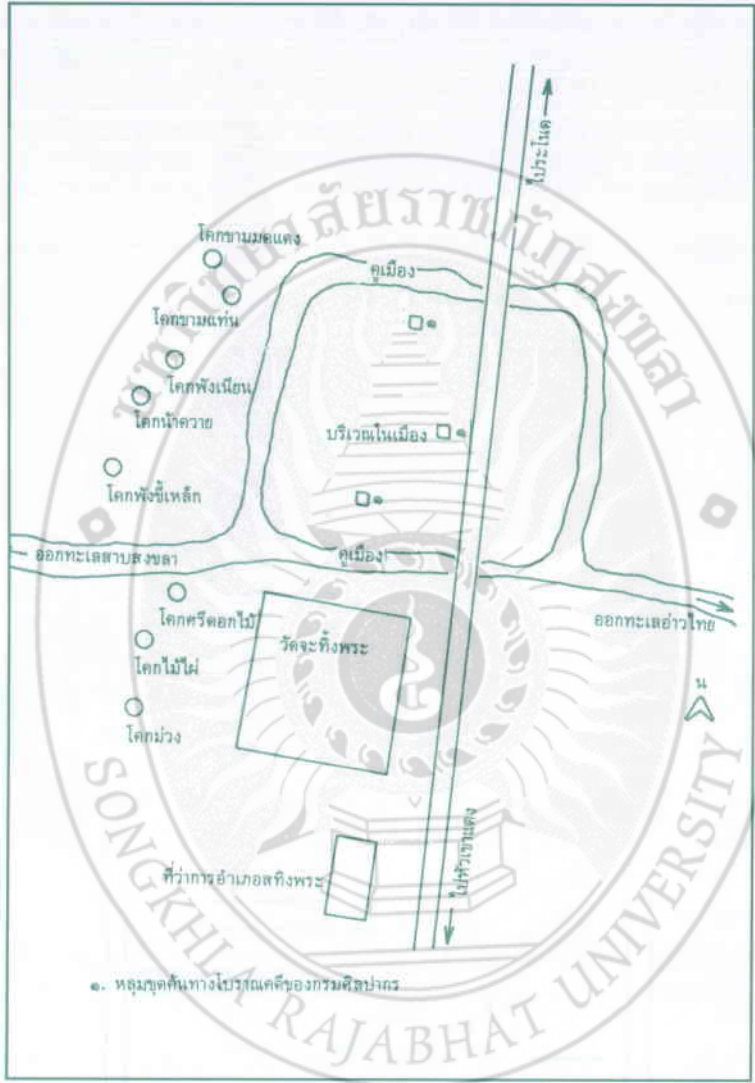
เมืองเปอริมาลา (Perimula) ที่ปรากฏในจดหมายเหตุปโตเลมี (Claudius Ptolemy) เมื่อ พ.ศ. ๖๙๒ นั้นอาจารย์ข้า กาศสุวรรณ ว่า คือ เมืองพัทลุง ทะเลสาบสงขลา คือ อ่าวเปอริมาลา อาจารย์ธรรมทาสพานิช ว่า คือเมืองท่าหาดทรายทะเลรอบนครศรีธรรมราช โดยในสมัยนั้น เป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองตามพรลิงค์ อาจารย์เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร ว่าคือ เมือง สทิงปุระ หรือ สทิงพระ ซึ่งจากทั้ง ๓ ความเห็นแสดงให้เห็นว่าบริเวณพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระเป็นดินแดนที่เป็นเมืองท่าสำคัญมาตั้งแต่ครั้งโบราณตลอดจนมาถึงสมัยอยุธยาที่พื้นที่แถบนี้มีชุมชนขนาดใหญ่ที่ตั้งเป็นเมือง ๒ เมือง คือ เมืองสทิงพระ และ เมืองพังยาง ดังปรากฏในแผนที่กาลปนาวัต ในสมัยนั้น ซึ่งเป็นเมืองที่ยังดำรงอยู่ภายหลังจากที่อยุธยาได้ปราบเมือง

สงขลาที่หัวเขาแดงแล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่าเมืองสงขลาที่เขาแดงถูก
 ปรามและอพยพผู้คนไปไว้ที่บ้านสงขลา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี และ
 ส่วนหนึ่งอพยพไปไว้ที่อยุธยา เป็นไปได้หรือไม่ว่าส่วนหนึ่งกระจาย
 ไปอยู่ที่เมืองสทิงพระและเมืองพังงาย เพราะหากจะอพยพไปทั้งหมด
 ก็จะเป็นเรื่องที่น่าลำบากพอสมควร และการที่จะปล่อยให้คาบสมุทร
 สทิงพระร้างผู้คนไปโดยบริบูรณ์ก็จะทำให้เป็นปัญหาในการรักษาดิน
 แดนแถบนี้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องตั้งชุมชน และ เมือง หรือ ทำนุ
 บำรุงเมืองทั้ง ๒ ไว้เป็นเมืองกันชน ทั้งจากปัตตานี และชนกลุ่มอื่น
 ที่จะเข้าครอบครองพื้นที่แถบนี้

แผนที่ : แสดงแนวชายฝั่งประเทศไทยในสมัยโฮโลซีน

ที่มา : <http://www.vcharkarn.com/varticle/๓๑๑๔๑>

แผนผัง : ผังเมืองสทิงพระ

ที่มา : ชัยวุฒิ พิชะกุล หนังสือโบราณวิทยาเมืองพัทลุง

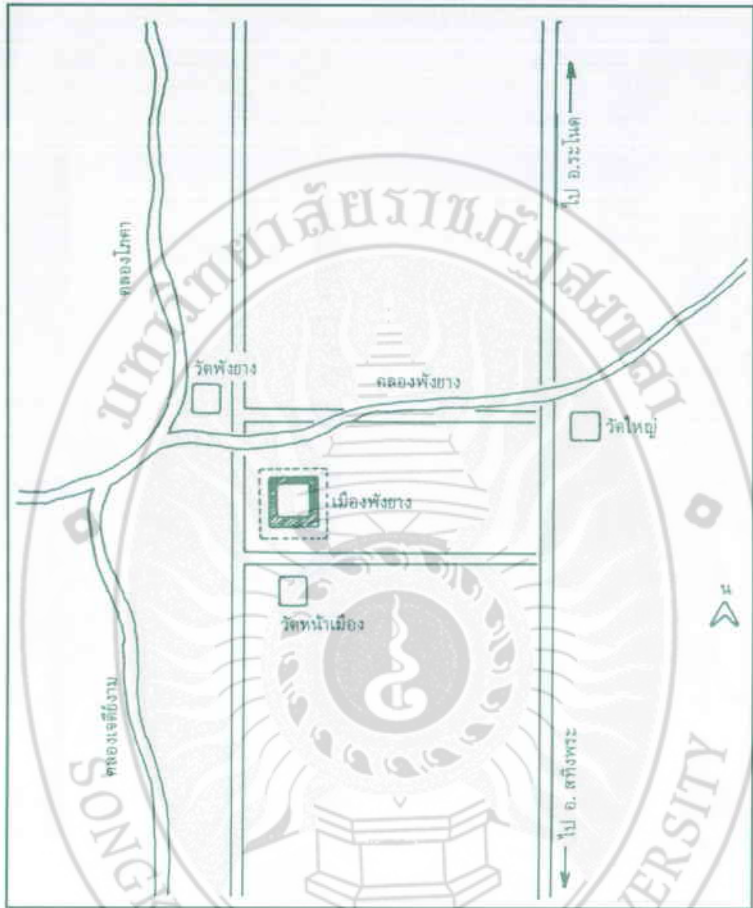

แผนภาพ : เมืองพังงาในสมัยอยุธยา

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท้าวสุกรี กรุงเทพมหานคร

SONGKHLA RAJABHAT UNIVERSITY

แผนผัง : เมืองพียงยาง

ที่มา : ชัยวุฒิ พิชะกุล หนังสือโบราณคดีวิทยาเมืองปัตตานี

แผนภาพ : เมืองสทิงพระในสมัยอยุธยา

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท้าววาสกรี กรุงเทพมหานคร

เมืองท่า “เปอรินาลา” ต้องมีความสำคัญในแง่ที่เป็นเมืองท่าการค้าระหว่างประเทศมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๒ ดังปรากฏในบันทึกของปโตเลมีตามที่กล่าวมาแล้ว แต่การที่จะเป็นเมืองท่าค้าขายระหว่างประเทศได้นั้นเมืองจะต้องมีพัฒนาการมายาวนานพอสมควร ดังนั้นประเด็นที่ว่าคาบสมุทรสทิงพระมีลักษณะเป็นพื้น “แผ่นดินบก” มาตั้งแต่เมื่อไหร่ก็ยังเป็นประเด็นที่น่าสนใจ แต่อย่างไรก็ตาม “ตาลโตนด” เป็นพืชน้ำจืด และจากการกำหนดอายุของซากต้นตาลโตนดโบราณ ที่พบในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์นั้นพบว่ามียุขไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว นั่นแสดงว่าคาบสมุทรสทิงพระจะต้องมีลักษณะเป็นแผ่นดินที่มีการใช้น้ำจืดเป็นหลักในการเจริญเติบโตของพืชมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ปีเช่นกัน

เอกสารประกอบการเขียน

ชำ กาศสุวรรณ. ๒๕๐๗. เอกสารประวัติศาสตร์ เรื่อง เบิกแผ่นดิน เมืองป่าตลิบุดร (พัทลุง) ตอนที่ ๑ สมัยศึกดำบรรพ์ ครั้งเมื่อตั้งพระ โขดำจากศิลาจารึก เมืองสทิงพระ เหตุการณ์ ระหว่าง พ.ศ. ๓๐๑ ถึง พ.ศ. ๔๐๐.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. ๒๕๒๒. ความรู้เรื่องโบราณวิทยาเมืองพัทลุง. ศูนย์ วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. ๒๕๔๗. การศึกษาและปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่น ภาคใต้ ประเภทหนังสือชุด เรื่อง เพลงนางเลียดชาว. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

บรรจง ทองสร้าง. ๒๕๕๒. การศึกษาพัฒนาการของคาบสมุทร สทิงพระจากแผนที่โบราณ. ศูนย์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชุมชน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

ประเสริฐ วิทยารัฐ. ๒๕๒๖. สภาพภูมิศาสตร์ของคาบสมุทรสทิงพระ. ประวัติศาสตร์และโบราณคดี คาบสมุทรสทิงพระ. สถาบัน ทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ประเสริฐ วิทยารัฐ. ๒๕๓๔. สงขลา : สภาพภูมิศาสตร์. เอกสาร สัมมนาทางวิชาการ สงขลาศึกษา ประวัติศาสตร์และ โบราณคดีเมืองสงขลา. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ประมาณ เทพสงเคราะห์. ๒๕๓๘. การศึกษาลักษณะพื้นฐานชายฝั่งทะเลที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อการเกษตรบริเวณสันดอนสงขลา อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. วารสารภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย, ปีที่ ๒๐, ฉบับที่ ๒ สิงหาคม. ปรีชา ศรีสุวรรณ. ๒๕๓๒. การศึกษาลักษณะธรณีสัณฐานของสันทรายบริเวณตะวันออกของแอ่งทะเลสาบ สงขลา, ปรินุญานินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน. ๒๕๒๕.

เริงวุฒิ มิตรสุริยะ(บรรณารักษกร). ๒๕๕๒. ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. ตำนานและพงศาวดารในประวัติศาสตร์แหลมทอง.

ศานติ ภัคดีคำ. ๒๕๒๓. เขมรใช้ไทยยืม. สำนักพิมพ์อมรินทร์. กรุงเทพมหานคร.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. มปป. พุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัยกรุงศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. จัดพิมพ์โดย สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

สมยศ พุ่มหว่า และ อิงอร เทรบุญดี (แปล). ๒๕๒๖. ระบบการปรับปรุงที่ดินเพื่อการเกษตรและวิวัฒนาการ ในช่วงเวลาที่เพ็งล่องมาของสทิงพระ. โครงการวิจัยระบบการผลิตทางการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. ๒๕๓๑. *ประวัติศาสตร์ตระกูลสุคนธ์าน
สุลัยมาน*. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

อมรา ศรีสุชาติ. ๒๕๔๔. *สายรากภาคใต้ ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิต
ลักษณะ*. ส่วนหนึ่งของโครงการเมธีวิจัย อวูโส ศาสตราจารย์
สุทธินวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, โครงการโครงสร้างและพลวัต
วัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย(สกว.).

Santanee Phasuk and Phillip Stott. ๒๐๐๔. *Royal Siamese Maps
War and Trade in Nineteenth Century Thailand*.

แผนที่กลัปนาวัด บนคาบสมุทรสทิงพระ

กลัปนา ในฐานะที่เป็น “นาม” หมายถึง “ที่ดินหรือสิ่งอื่นที่
เจ้าของอุทิศผลประโยชน์ให้แก่วัดหรือศาสนา” ในฐานะที่ “กริยา”
หมายถึง “เจาะจงให้” เช่น “เจาะจงให้วัด” ก็เป็น “**กลัปนาวัด**”

เพลลา คือ ตำรา ตำนาน พระราชกำหนด ที่แต่งหรือตราขึ้น
เป็นหลักฐานเขียนลงสมุดข่อยไว้คู่บ้านคู่เมือง

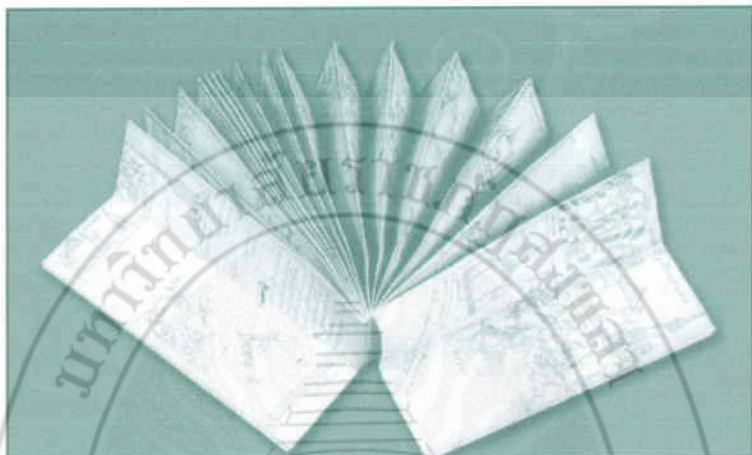
เพลลาวัด ความหมายเดียวกับ “กลัปนาวัด” หรือ “พระตำรา”
หรือ “พระบรมราชูทิศเพื่อกลัปนา”

การกลัปนาโดยทั่วไปเป็นเรื่องที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราช
ูทิศที่ดินไร่นาอันเป็นของหลวงให้แก่วัด หรือพระสงฆ์รวมทั้งผู้คนชาย
หญิง เรียกว่าถวายข้าพระโยมสงฆ์ให้แก่วัดเป็นเด็ดขาดใครจะล่วง
ละเมิดมิได้ และถวายทรัพย์สินอื่นได้แก่การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน
ไร่นาถวายเป็นของสงฆ์ เพื่อเก็บประโยชน์อุทิศแก่วัดใดวัดหนึ่งที่ทรง
พระบรมราชูทิศนั้น พร้อมกับให้มีพระเถระเจ้าอาวาสเป็นผู้กำกับดูแล
มีผู้คนข้าพระโยมสงฆ์เป็นผู้ปรนนิบัติดูแลพระสงฆ์ ทำนาทำไร่บน
ที่วัด เพื่อนำพืชผลมาบำรุงวัดโดยมีนายประเพณีคอยควบคุมดูแล
ผลประโยชน์ของวัด

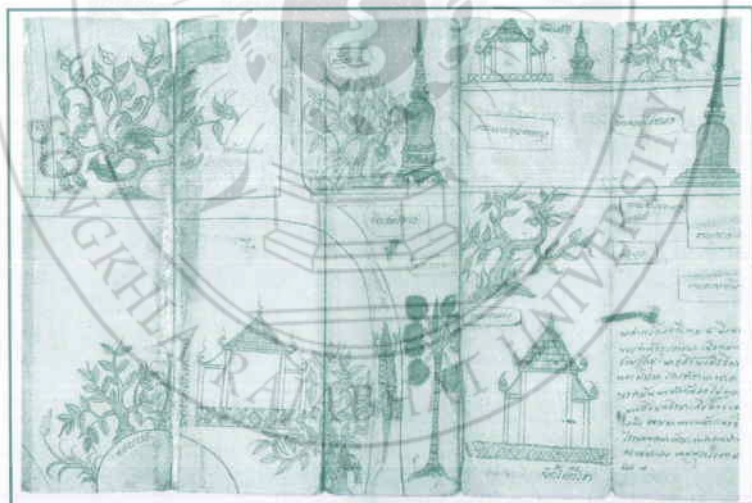
แผนที่กัลปนาวัดบนคาบสมุทรสติงพระ ต้นฉบับเก็บอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หมู่ตำรา(ภาพ) ชื่อ แผนที่เมืองนครศรีธรรมราช จ.ศ. ๙๗๗ (พ.ศ. ๒๑๕๙) เล่มที่ ๓ สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ต้นฉบับเป็นหนังสือชุดหรือสมุดข่อย กว้าง ๑๒.๕ เซนติเมตร ยาว ๓๙ เซนติเมตร หนา ๕ เซนติเมตรโดยประมาณ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมอบให้เป็นสมบัติของ หอสมุดแห่งชาติ ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะได้แผนที่ฉบับนี้ มาจากพัทลุงหรือไม่ก็สงขลา ดังปรากฏในหนังสือ ทูลถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง เวยยาวัจจกรวัดใต้ขอรับเงินกัลปนาในท้องที่ทุ่งนาเลนตูปาท อำเภอฟุนพิน (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ฉบับลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) พุทธศักราช มากกว่า รัตนโกสินทร์ศก อยู่ ๒,๓๒๔ ปี) ความว่า

“...สรรพเรื่องทีกัลปนาขึ้นวัดทางเมืองแหลมมลายู มณฑลนครศรีธรรมราช และทางมณฑลชุมพรนี้ แต่ครั้งกรุงเก่าคงจะได้พระราชทานไว้มาก ข้าพระพุทธเจ้าเคยได้พบหนังสือเก่าๆ ที่ได้ที่เมืองพัทลุงบ้าง ที่อำเภอปะทะท่าเมืองสงขลาบ้าง เป็นหนังสือเขียนไว้แต่ครั้งกรุงเก่า ทำนองเป็นสำเนาฎพระราชนานทีกัลปนา ข้าพระพุทธเจ้าได้คัดสำเนาทูลเกล้าฯถวายมากับจดหมายฉบับนี้ด้วย ฉบับหนึ่ง หนังสือพระราชทานทีกัลปนาให้แก่วัดใต้ที่เจ้าอธิการอั้งนั้นคงจะมีจริง และเป็นทำนองเดียวกับทีหนังสือข้าพระพุทธเจ้าได้ไปพบมานี้...”

แผนภาพ : ต้นฉบับแผนที่กัลปนาวัด สมัยอยุธยา
 ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท้าวาสกรี กรุงเทพมหานคร

ภาพ : ส่วนหนึ่งของแผนที่กัลปนาวัดบนคาบสมุทรสหิงพระสมัย
 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชย์

ด้านหลังของแผนภาพจาร(เขียน)เรื่องราวของการกัลปนาวัดหัวเมืองพัทลุง หรือ กัลปนาวัดพะโคะ และบางส่วนของประวัติศาสตร์เมืองพัทลุงการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ การบูรณะวัด และเหตุการณ์แถบหัวเมืองพัทลุง มีเรื่องราวและสาระโดยย่อ ดังนี้

สาระที่ ๑

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมะแม นักษัตรมีศก ศักราช ๙๗๗ (น่าจะเป็น ๙๗๒ หรือ พ.ศ. ๒๑๕๓ แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ) พระเจ้าอยู่หัวเสด็จเสด็จออก ณ วังพระบางตราให้หัวหน้ากรมพระอาลักษณ์ เข้าเฝ้าเพื่อกราบบังคมทูลเรื่องที่สมเด็จพระสังฆราช(หรือพระราชาคณะ)ทูลถวายฎีกามาว่า วัดพระราชประดิษฐานหรือวัดพะโคะ และวัดต่างๆ ในหัวเมืองพัทลุงถูกโจรอุซงฆตนะสลัดมาเลยจากรัฐยะโฮร์ เข้ามาปล้นและเผาทำลายวัดไปจำนวนมาก รวมทั้งพระมาลิกเจดีย์ที่สูง ๑ เส้น ๕ วา ถูกเผาทำลายไปด้วย นอกจากนั้น ปลัดเมืองและกรรมการเมืองได้อาผู้คนที่พระมหากษัตริย์องค์ก่อนๆ พระราชทานไว้ให้วัดเพื่อทำหน้าที่บำรุงรักษาจัดไปใช้เป็นประโยชน์ส่วนตน จึงขอพระราชทานเบิกผู้คนเหล่านั้น (ข้าพระโยมสงฆ์) ไปช่วยบูรณะวัดที่ชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากถูกปล้นทำลาย ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานตามที่ขอมานั้น

สาระที่ ๒

พระยาธรรมรงค์ เจ้าเมืองสติงพระ ได้มีมนต์ให้พระมหาอินมทศลีไปเอาพระมหาธาตุมาจากลังกาแล้วสร้างเป็นพระศรีรัตนมหาธาตุสูง ๑ เส้น สร้างพระวิหาร พระธรรมศาลา พระอุโบสถ และ

กำแพงสูง ๖ คอก (น่าจะเป็นพระศรีรัตนมหาธาตุที่วัดสทิงพระ เพราะพระมาลิกเจดีย์ที่พะโคะสูง ๑ เส้น ๕ วา และสร้างกำแพงด้วย แต่เมืองพัทลุงที่วัดพะโคะไม่มีซากกำแพงเมืองหรือแนวกำแพงเมือง) และพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานกัลปนาสำหรับพระศรีรัตนมหาธาตุ **สาระที่ ๓ (กลับไปวัดพะโคะ)**

บริเวณที่วัดพะโคะ(วัดหลวง) มีภูเขา ๔ ลูก คือ เขาพะโคะ(เขาภีพัชสิง)เป็นที่ตั้งวัด เขาหนังตึกแก (ปัจจุบันเรียกเขาน้อย) อยู่ทางทิศใต้-เขาควาอยู่ทางทิศเหนือ เขามีปัจจุบันมีการตั้งชื่อใหม่เป็นเขาเศรษฐีเมื่อประมาณ ๕ ปีมาแล้ว)อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ต่อมาขุนหมื่นศรีภิรมย์ได้ขออนุญาตเจ้าอาวาส(พระฉนไสยมุข) เพื่อสร้างพระวิหารและสร้างพระโคะ(พระโคตมะ) แล้วเรียกเขาภีพัชสิงเป็นเขาพะโคะมาตั้งแต่นั้น

สาระที่ ๔

หลังจากนั้นนานมา หลวงพ่อทวด(พระราม) ได้ปรึกษากับพระครูสังฆธรรมรังสีพุทธวรจารย์ว่าจะสร้าง (บูรณะหลังจากโจรสลัดมาเลยเข้ามาทำลาย) พระศรีรัตนมหาธาตุเจดีย์สูง ๑ เส้น ๕ วา โดยขอมเจดีย์ทำด้วยทองแดง พระครูสังฆธรรมรังสีพุทธวรจารย์เห็นด้วย (ยืนยันในสาระที่ ๒ ว่า พระศรีรัตนมหาธาตุที่พระยาธรรมรังศีลสร้างจึงเป็นที่สทิงพระ เพราะที่วัดพะโคะหลวงพ่อทวดสร้าง) หลังจากนั้นหลวงพ่อทวดเดินทางไปยังอยุธยา เพื่อขอพระราชทานสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานมาตามนั้นรวมทั้งให้สร้างระเบียงรอบ ศาลา วิหาร พระอุโบสถ และพระราชทานนามหลวง

พ่อทวดว่า “สมเด็จพระราชมุนี” (เดินทางไปครั้งนี้ได้แก่ปริศนาพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ด้วย) และได้พระราชทานกัลปนาชาติออกจากส่วยหลวง(อีกครั้ง)

สาระที่ ๕

หลวงพ่อทวดและสหธรรมิกได้สร้างพระพุทธรูปไว้ ๒๐ องค์ ในถ้ำคูหาสวรรค์ บริเวณ อ.เมือง จ.พัทลุง และสร้างพระมาลิกเจดีย์ ๗ องค์ (ปัจจุบันเหลือ ๑ องค์ เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง) และพระราชทานกัลปนาไว้ ณ ที่นั้นด้วย

สาระที่ ๖

เมื่อคราวออกพระสุรราชาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้นิมนต์ให้พระมหาเถรอายุพนสร้างพระมหาธาตุ สูง ๑ เส้น ๑ วา ที่กลางเมืองพัทลุง วิหาร พระธรรมศาลา พระพุทธรูป พระโมคคัลลีฐาน และพระสารีบุตรซ้ายขวา และได้พระราชทานกัลปนาไว้ (อาจารย์ชัยวุฒิ พิชะกุล ว่าน่าจะเป็นการบูรณะพระมหาธาตุเจดีย์ที่วัดเขียนบางแก้ว ซึ่งวัดเขียนบางแก้วมีเจดีย์และวิหารรอบ พร้อมทั้งพระธรรมศาลาอยู่จนปัจจุบัน)

ภาพ : พระธรรมศาลา วัดเขียนบางแก้ว อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง

สาระที่ ๗

เมื่อคราวออกหลวงเยาวราชมาเป็นเจ้าเมืองพัทลุงโจรสลัดจากรัฐอาละหะห์ทางตอนเหนือของสุมาตราและโจรสลัดอารูหรืออาหุจากรัฐอาหุทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะสุมาตรา มาตีเมืองพัทลุงแล้วกวาดต้อนผู้คนไปมาก อยู่ยกยาลงมาเอาโทษ ออกหลวงเยาวราชจึงกินยาตาย เพื่อหนีความผิดและจับขุนศรีขนาปลัดเมืองลามไซ่เข้าไปยังอยุธยา ขณะหนึ่งมีช้างตกมันออกมาอละวาด แต่หนีอินทพงศาลูกของขุนศรีขนาสามารถบังคับช้างตกมันนั้นได้ ด้วยความสามารถดังกล่าวของลูกชายขุนศรีขนาจึงรอดชีวิต และตั้งกลับมาเป็นปลัดเมืองพัทลุงดังเดิม ส่วนหนีอินทพงศาให้เป็นขุนคชราชาและมาเป็นเจ้าเมืองคชราชา (บริเวณวัดพระเกิด ต.पालะมี อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง) ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของพัทลุง

สาระที่ ๘

เมื่อคราวออกเมืองภักนเทพ ออกจากอยุธยามาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง อยู่ยกยาได้ให้ออกขุนทรเนนเทพ กับ จำพนภายณราชมารั้งเมืองนครศรีธรรมราช และให้เก็บส่วยในเมืองนคร และเมืองขึ้นของเมืองนคร ปรากฏว่าส่วยหลวงที่เมืองพัทลุงขาดไปเก็บได้ไม่ครบ (แสดงว่าขณะนี้เมืองพัทลุงขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช อีกชั้นหนึ่ง)

สาระที่ ๙

เมื่อคราวออกเมืองคำมาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง โจรสลัดอุซงฆตนะเข้ามาตีเมืองอีกครั้ง แต่ออกเมืองคำหนีรอด โจรสลัดกวาดต้อนเอากรรมกรเมือง พระสงฆ์ และพร้าหมณ์ชาวลังกา (คุลา) และคน

ผู้ดูแลบำรุงวัดไป นอกจากนั้นยังเผาวัดเสียหายหมด หลังจากนั้น
อยุธยาจึงมีคำสั่งให้ออกเมืองคำ(หลังจากกลับมา?) รวบรวมผู้คนมา
อยู่ในที่ดั้งเดิม

สาระที่ ๑๐

เมื่อคราวออกขุนเทพตำรวจ (ประมาณแผ่นดินสมเด็จพระ
เอกาทศรถ) มีการกลับนำวัดต่างๆ ดังนี้ วัดปากแตระ (วัดแจระ)
ม. ๓ ต.ปากแตระ อ.ระโนด จ.สงขลา เมื่อคราวพระมหาเทพปัน
ประชาทำวิหารและเจดีย์ วัดเบิก ม.๑ ต.ระวะ อ.ระโนด จ.สงขลา
เมื่อคราวพระครูธรรมรังสีรามสร้างพระวิหาร วัดชะแม ม.๖ ต.ดีหลวง
อ.สทิงพระ จ.สงขลา เมื่อคราวพระครูพิไชยสร้างพระวิหาร วัดสนาม
ชัยตก(วัดนามมีไชย) ม.๒ ต.สนามชัย อ.สทิงพระ จ.สงขลา เมื่อคราว
พระมหาเถรพรหมสร้างพระวิหาร วัดกระดั่งงา(วัดตำเสา) ม.๒
ต.กระดั่งงา อ.สทิงพระ จ.สงขลา เมื่อคราว พระมหาเถรเทพสร้าง
พระวิหาร วัดชะแล้(วัดชะแด) ม.๔ ต.ชะแล้ อ.สิงหนคร จ.สงขลา
เมื่อคราวพระครูสุวรรณคีรีสร้างพระวิหาร วัดประดู่(วัดปะโด) ม.๓
ต.บ่อตรุ อ.ระโนด จ.สงขลา เมื่อคราวพระมหาเถรพรหมสร้างพระ
วิหาร วัดโรง (มี ๒ วัด คือ โรงบนกับโรงล่าง) ต.โรง อ.กระแสสินธุ์
จ.สงขลา เมื่อคราวพระมหาเถรสมกับพระมหาเถรพง สร้างพระวิหาร
วัดเจดีย์งาม ม.๒ ต.บ่อตรุ อ.ระโนด จ.สงขลา เมื่อคราวพระมหาเถร
เทพสร้างพระวิหาร วัดป่าขอม(วัดป่าขัน) ม.๖ ต.ลำปำ อ.เมือง
จ.พัทลุง เมื่อคราวพระมหาอินทร์สร้างพระวิหาร และ วัดคูหาสวรรค์
อ.เมือง จ.พัทลุง โดยออกพระศรีภูมิประญาธิราชเสนาบดีศรีสา
อาลักษณ์ เป็นผู้ขอพระราชทาน

สาระที่ ๑๑

สุลต่านสุลัยมาน (ตาตุพระหุ้ม) ผู้มาจากเมืองสาเลย์(สาโลย) บนเกาะชวา มาขอพระราชทาน แต่ไม่บอกว่าขอพระราชทานอะไร

สาระที่ ๑๒

ฟารีซี (น้องของสุลต่านสุลัยมาน) เพร็มย (เพรีซีเพรีมย) หมิ่นจัน หมิ่นอินทร์ทรงสัก หมิ่นจำเทียน เข้าไปขอพระราชทาน แต่ไม่บอกว่าขอพระราชทานอะไร

สาระที่ ๑๓

กล่าวถึงเจ้าเมืองพัทลุงเป็นลำดับ ดังนี้ ขุนหลวงสาคร ขุนเทพสงครามเป็นปลัด รวบรวมผู้คนให้เข้ามาอยู่ในพื้นที่ ออกญาจักรี ผู้เป็นออกญานคร เจ้าเมืองไชยา มาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ออกหลวงเพชรคำแหง รวบรวมผู้คนที่หนีไป(จากการปล้นของโจรสลัด?) เข้ามาได้ ๑๕ คน

สาระสุดท้าย

ให้ออกหลวงชัยราชาราชสงคราม ไปรั้งเมืองนครศรีธรรมราช แล้วให้ออกญาแก้วโกรพพิชัยเขตวิเศษราชกิจพิพิธภักดีภัยพิริยพาหะ (ออกญาแก้วโกรพพิชัยเสตะ) ทำเนียบนามในกฎหมายตราสามดวง เรียก ออกญาแก้วเกรรพพิไชยภักดี บดินทรเดโชไชย ภัยพิริยพาหะ ออกญาพัตะลุง เมืองตรี นา ๕๐๐๐๐) เป็นออกญาพัทลุง

สำหรับวัดที่ได้พระราชทานกลับนาไว้แล้วนั้น จะได้รับสิทธิพิเศษรวมถึงผู้รับใช้วัด (ข้าพระ, ข้าพระโยมสงฆ์, คนทานพระกลับนา)

ดังนี้

๑. ห้ามเจ้าเมืองและกรมการทั้งหลายไม่ให้เอาค่านา อากรณ ที่ภูมิตานพระกัลปนาอื่นๆ ไปเข้าในท้องพระโกศ หรือเอาเป็นอาตมาประโยชน์
๒. ห้ามไม่ให้เอามรดกแก่สงฆ์ รวมทั้งเชิงกฐีศิลป์านทานพระกัลปนาไว้บำรุงแผ่นดิน แต่ให้เอาทรัพย์มรดกนั้นมาบำรุงพระศาสนา เช่น เอาเป็นค่าไม้ อัฐิ รัก ปูน เป็นต้น
๓. ห้ามไม่ให้เอาเข้าพระคนทนาน ไปใช้งานนอกพระศาสนาแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ตลอดจนการสร้างถิ่นฐานบ้านเมืองทุกแห่งหน
๔. ห้ามไม่ให้เจ้าเมือง แลกรมการบังคับกิจการความแพ่งอาญา ธรรมาธิกรณอันเกิดในท้องที่ภูมิตาน หากแต่ให้กรมวัดบังคับแก้กันโดยชอบธรรม
๕. ห้ามทำอันตราย และทำลายชีวิตแก่คนและสัตว์ในเขตอาราม
๖. ถ้าเข้าพระคนทนานในบัญชีพระราชกัลปนาถึงตาย ให้เอาพี่น้อง ลูกหลานแทนผู้ตายให้ครบถ้วนมิให้ขาด

หน้าที่ของพระคุณเจ้าคณะ

๑. ช่วยการพระราชพิธีตรุษ สารท และงานลากพระถวายพระราชกุศล
๒. ปกครอง ดูแล ชุนวัด หมิ่นวัด สมุห์บัญชี หัวสืบนายงาน

ข้าโปรดคนทาน รวมทั้งดูแลงานพระศาสนา เช่น พระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ กุฏิ วิหาร ซึ่งขึ้นแก่คณะมิให้เป็นอันตรายเสฉ้าหมอง ตลอดจนดูแลหลักแดนที่วัดและลูกหลานข้าพระ ให้คงตามพระตำราและบัญญัติเดิม

๓. ถ้าศึกยกมาจะเอาเมืองจะทำภัยแก่แผ่นดินและพระศาสนา (สมัยพระเอกาทศรถ) ให้พระแต่งผู้มีในบัญญัติไปช่วย ให้พระครูเจ้าคณะเอาข้าพระให้ขุนเพชรพญาบาล และขุนหมื่นกรมวัดคุมไป ช่วยสู้รบป้องกันพระศาสนาและขันฑ์สีกาอย่าให้เป็นอันตราย
๔. มีหน้าที่ร่วมกับกรมวัดพิจารณากิจกระทรวงความเพ่งอาญาธรรมาธิกรรมมังคิบแก่กันโดยชอบ
๕. มีหน้าที่ขอบรมสังฆอน ขุนหมื่น สมุห์บัญญัติ นายหมวดข้าพระทั้งหลายไม่ให้ประพฤติชั่ว เช่นคบคิดกันสูบฝิ่นกินสุรา พากันไปเที่ยวปล้นสะดม

นโยบายรัฐบาลกลางที่มีต่อสถาบันศาสนา

๑. ให้สถาบันสงฆ์มีบทบาทในการบำรุงพระศาสนา เพื่อให้พุทธจักรมีความเจริญก้าวหน้า เป็นศรีสง่าแก่อาณาจักร จึงพระราชทานทั้งกำลังทรัพย์และกำลังคนและอำนาจในการจัดการ
๒. ให้สถาบันสงฆ์เป็นส่วนพิทักษ์รักษาอาณาจักร โดยให้ข้าพระคนทานประพฤติตน ให้เป็นประโยชน์รักษาความสงบ เป็นการถ่วงดุลอำนาจของเจ้าเมืองและกรรมการเมือง และ

ให้อยู่ในเขตภูมิทานนั้นๆ ในยามมีศัตรูให้ข้าพระคนทนานไป
สมทบกับพลเมืองรบพุ่งป้องกัน ให้ได้ชัยชนะให้ทันท่วงที
อย่าให้ศัตรูทำร้ายจับเอาได้ เพราะเขตแดนตอนล่างมี
มลาญ ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามยกทัพมารุกรานทำลายพระ
ศาสนาเสมอๆ จึงให้ใช้พระพุทธรูปเป็นปราการ

๓. มีนโยบายที่จะให้เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางได้ข้อมูลอันเป็น
ประโยชน์แก่การปกครองหัวเมือง เพราะสามารถส่ง
ข้าราชการส่วนกลางออกไปปฏิบัติกิจทางศาสนา เพื่อลวง
รู้ข้อเท็จจริงบางประการ โดยมีให้เจ้าเมืองและกรมการ
ระวางและยังลวงรู้จากคำร้องเรียนต่างๆ
๔. รัฐบาลมีนโยบายที่จะให้สถาบันสงฆ์ควบคุมดูแลและถ่วง
อำนาจซึ่งกันและกัน โดยเอาวัดที่อยู่ใกล้เคียงกันไปสังกัด
คนละคณะกัน แบ่งให้กระจายสลับกัน ไม่ได้แบ่งตาม
สภาพภูมิศาสตร์หรือเขตที่ต่อเนื่องกัน

แผนภาพ : แผนที่กลับนำวัด ส่วนเหนือสุดบริเวณเขาพระบาท อ.เข็รใหญ่
จ.นครศรีธรรมราช

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท่าवासกรี กรุงเทพมหานคร

แผนภาพ : แผนที่ถ้ำปนาวัต ส่วนใต้สุดบริเวณเขาน้อย เทศบาลนครสงขลา
อ.เมือง จ.สงขลา

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท้าววาสกรี กรุงเทพมหานคร

ภาพ : อุโบสถวัดสีหยังปรากฏในแผนภาพถ้ำปนาว่าวัดสีกุยง

ศาสตราจารย์สุฉวีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ศึกษาพบว่าแผนที่ฉบับดังกล่าวเขียนขึ้นหลัง พ.ศ. ๒๒๒๓ แต่ก่อน พ.ศ. ๒๒๔๒ คือ หลังจากปราบขบถแขกเมืองสงขลาแล้ว วัตถุประสงค์ของการเขียนเพื่อบอกเขตหัวเมืองพัทลุงฝั่งตะวันออก(บริเวณคาบสมุทรมหานคร)พร้อมกับบอกชื่อวัดที่ขึ้นกับวัดพะโคะคณะลังกาชาติ สมัยพระศรีธรรมทิวากร วรมนิศรีสังฆราชมาตีพ และอาจจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากแขกขบถเมืองสงขลาในปี พ.ศ. ๒๒๒๓ ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

แผนภาพ : ป้อมบนเขาแดง ในเขตที่กัลปนา
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท้าวสุกรี กรุงเทพมหานคร

เหตุผลสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว คือ

ประการที่ ๑ เมืองสงขลาที่เขาแดงปกครองโดยผู้นับถือศาสนาอิสลาม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๔๘ - ๒๒๒๓ และเป็นเมืองท่าค้าขายกับทั้งสยามและต่างชาติที่ใหญ่โตมาก ดังนั้นการที่พระพุทธศาสนาจะเข้าไปประกาศเขตเพื่อการกลับมาจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้นการประกาศดังกล่าวจึงต้องทำขึ้นหลังจากผู้ปกครองเมืองสงขลาที่เขาแดงผู้นับถือศาสนาอิสลามจะต้องหมดอำนาจลงแล้ว พระพุทธศาสนาจึงเข้าไปประกาศเขตกลับมาได้

ประการที่ ๒ เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งของวัดที่กระจายบนคาบสมุทรสทิงพระจากแผนที่กลับมาพบว่า วัดที่อยู่ทางใต้สุดคือวัดชะแล้ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา แสดงว่าก่อนการประกาศเขตกลับมา พื้นที่ด้านใต้ของวัดชะแล้ลงมาจะต้องไม่ใช่เป็นดินแดนของพระพุทธศาสนา หากไม่มีวัดอยู่เลยซึ่งเป็นเรื่องผิดวิสัยอยู่พอสมควร

ประการที่ ๓ ในแผนภาพกลับมาดังกล่าวไม่พบเมืองสงขลาที่บริเวณเขาแดง แต่กลับพบเมืองสทิงพระ และเมืองพังงา ดังนั้นแสดงว่าแผนภาพดังกล่าวต้องเขียนขึ้นหลังจากปราบเมืองสงขลาที่เขาแดงลงแล้ว จึงไม่ปรากฏภาพเมืองในบริเวณดังกล่าว แต่ปรากฏป้อมปืนอยู่บนเขาแดง ซึ่งยังคงมีให้เห็นอยู่จนปัจจุบัน

สำหรับผู้สำรวจพื้นที่และจัดทำแผนภาพขึ้นมานั้น คือ สมเด็จพระราชมนูเสามีรามคุนูปมาจารย์ หรือ หลวงพ่อทวด ซึ่งเขียนขึ้นพร้อมกับการพระราชทานที่กลับมาวัดพะโคะ ในสมัยสมเด็จพระ

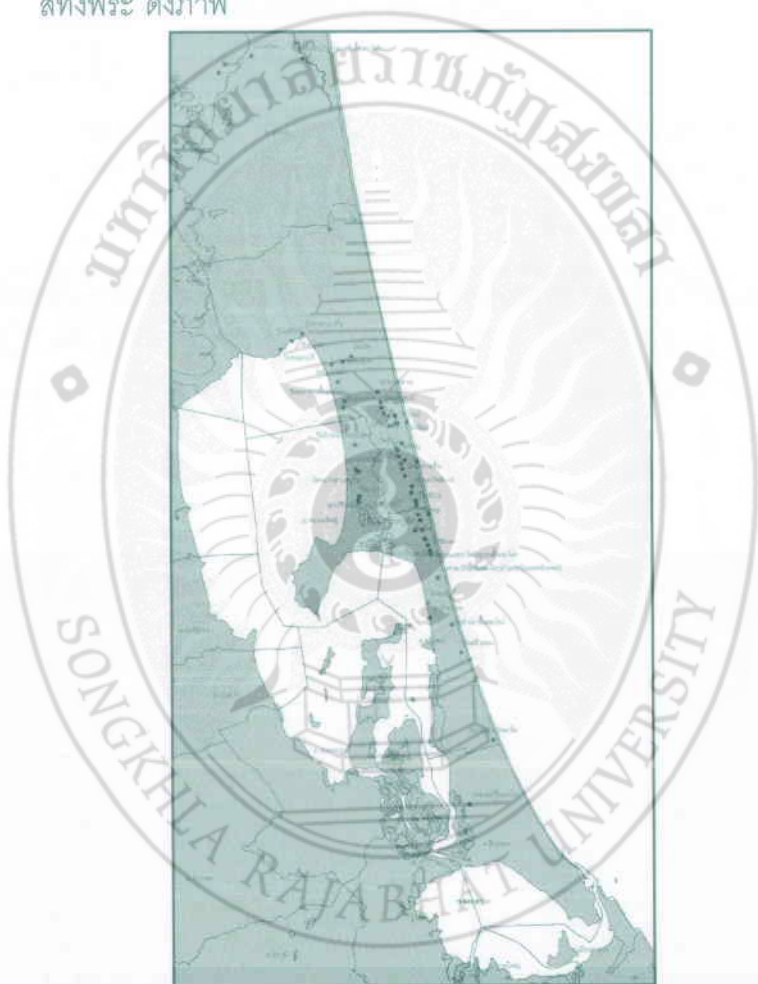
นารายณ์มหาราช ด้วยเหตุผล คือ ไม่ปรากฏเมืองสงขลาบริเวณฝั่ง
เขาแดงมีเพียงภาพป้อมบริเวณหัวเขาแดง แสดงว่าต้องเขียนขึ้นหลัง
ปี พ.ศ. ๒๒๒๓ ซึ่งเป็นปีที่เมืองสงขลาฝั่งหัวเขาแดงถูกกรุงศรีอยุธยา
ตีแตก จึงไม่ปรากฏภาพเมืองสงขลาในแผนภาพ ประการที่สอง คือ
อักษรและอักขรวิธีและภาพที่เขียน โดยเฉพาะอักษรไทยย่อเป็นอักษร
ประดิษฐ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประการที่ ๓ ผู้สำรวจ
และเขียนจะต้องมีความรู้เชิงพื้นที่เป็นอย่างดี จึงจะสามารถกำหนด
ตำแหน่งได้แม่นยำ ซึ่งสอดคล้องกับชื่อสถานที่ที่หลงพ้อทวดปักกลด
หรือสถานวิปัสณาธรรม ที่มีอยู่ทั่วคาบสมุทรตั้งแต่ปากพยับจนถึง
ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จ.สงขลา

บนพื้นที่คาบสมุทรถึงพระนั้นมีกอร์กัลปนากันหลายครั้ง และ
ในแต่ละครั้งจะต้องประกาศเขตกัลปนา เพื่อให้เป็นที่รู้ทั่วกันว่าพื้นที่
บริเวณนั้นพระมหากษัตริย์พระราชูทิศให้แก่วัดแล้ว ซึ่งพื้นที่การ
กัลปนาในหลายครั้งก็ใกล้เคียงกับพื้นที่ในแผนภาพ เช่น การกัลปนา
ในสมัยหลวงพ้อทวด (พระสามีมราม) ประมาณ พ.ศ. ๒๑๕๘ - ๒๑๗๑
ได้ประกาศพื้นที่กัลปนา ดังนี้

“...โปรดให้มีเลณฑุบาตร ทิศเหนือถึงเขาพังไกรและควนชลิท
ทิศใต้จดเขาเขียวและเขาแดง ทิศตะวันออกจดทะเลเค็ม ทิศตะวันตก
จดทะเลสาบ แล้วโปรดให้ตั้งพระสามีมรามเป็นพระราชอุปัฏฐาก...”

ซึ่งพื้นที่ใกล้เคียงกับแผนภาพ แต่ในแผนภาพนั้นทิศเหนือ
ประกาศเขตไปจนถึง วัดแดง (วัดมแดง)ทางฝั่งตะวันตกของเขา
พระบาท จนถึงเขาดังกวน(เขาดังกวน)ในเขตเทศบาลนครสงขลา โดย

มีวัดจำนวน ๖๙ วัดปรากฏในแผนภาพ สามารถได้ปัจจุบัน ๕๙ วัด
กระจายตัวตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ (UTM) ตลอดแนวคาบสมุท
รสิงพระ ดังภาพ

ภาพ : แสดงตำแหน่ง(พิกัด UTM)ของวัดที่ปรากฏในแผนที่กาลปนาสมัย
อยุธยาที่ยังปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน

สิ่งปรากฏในแผนภาพกลับนาวัตดังกกล่าวจัดได้เป็น ๓ ประเภท คือ ศาสนสถาน โบราณสถาน และธรรมชาติ ดังนี้

วัด ๖๙ วัด, ศาลเจ้า ๑ แห่ง, เมือง ๒ เมือง (สทิงพระ กับ พังยาง), ป้อมปราการ ๑ แห่ง, ศาลา ๒ แห่ง, ถนน ๑ เส้น, ตรีเพ็ง ๑๓ แห่ง, ภูเขา ๒๒ ลูก, สัตว์ ๑๖ ชนิด, ต้นไม้ ๔ ชนิด, เกาะ ๑ เกาะ, ดอน ๑ ดอน, คลอง ๓๑ คลอง, หนองน้ำ ๓ แห่ง, สระ ๑ แห่ง, บึง ๑ แห่ง, และ ทะเลสาบ ๑ ตำแหน่ง

ในปี พ.ศ. ๒๒๔๒ ในแผ่นดินพระเพทราชา คือ หลังจากประกาศเขตกลับนาตามแผนภาพฉบับนี้แล้ว ได้มีประกาศเขตกลับนาอีกครั้ง โดยบันทึกเป็น ๒ ฉบับ ฉบับหนึ่งเป็นภาษาไทย อีกฉบับหนึ่งเป็นภาษาเขมร เขียนด้วยดินสอดำในกระดาษเพลก เย็บเล่มเหมือนสมุดจีน การกลับนาค้างนี้ทำขึ้นสมัยออกหลวงเพชรกำแหงเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ซึ่งพระครูอินทรเมธาสิทธิ์ญาณสาคร บวรนนทราชจุฬามณีศรีอุประติสเถร คณะป่าแก้วเมืองพัทลุง หลังจากปฏิสังขรณ์(เลิกพระศาสนา) วัดเขียนบางแก้วแล้ว ได้เข้าไปร้องขอต่อสมเด็จพระพนรัตน์ราชกระวีศรีสังฆราช สงฆปริณายกตีปิฎกปรมัตถาติกโลกาจารย์ฯ พระสังฆราชคณะป่าแก้ว วัดเจ้าพระยาไทยอารามหลวง แห่งกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระพนรัตน์ฯ จึงให้พระนิโครธเถร อธิการวัดบูรพาราม นำความขึ้นกราบบังคมทูลฯ ขอเบิกญาติโยมและส่วย อากร สีสบาลทานพระกลับนา (ขอให้ผู้ที่ช่วยบูรณะวัดทั้งสองยกเว้นการเสียภาษีอากร) สำหรับวัดเขียน (บางแก้ว) วัดสทิง เหมือนที่พระมหากษัตริย์องค์ก่อนทรงพระราช

อุทิศไว้ ซึ่งพระเพทราชาทรงพระราชทานมาทุกประการตามที่ร้องขอ และได้ประกาศเขตกัลปนาของวัดเขียน วัดสทัง ในเชิงภูมิศาสตร์ไว้ ดังนี้

“...ข้าส่วยหลวงเบ็ยกออกมาแต่พระโกศและพระราชอุทิศไว้ให้ ออกมาเป็นข้าพระในวัดเขียน วัดสทังมาราม คณะป่าแก้ว อนึ่งเชิง ภูมิศาสตร์บาลานพระกัลปนามิบัญญัตินายสามจอม ในวัดเขียน วัดสทัง วัดมาราม คณะป่าแก้ว มหาเถรเทพเดิมประเพณี มีข้าพระยี่สิบ หัวงาน...ปัจจุฉิมทิศคลองเพนียดหลังพระนั้น มีนาเจ็ดท่อน จนสถาน พระประแดงและพระราชอุทิศภูมิถาน เป็นที่เล่นชุกบาตวัดเขียนนั้น แต่แพรกแม่น้ำระยางแก้วแล่นไปตามแพรกแม่น้ำท่าช้าง แล่นไป คลองโพสมากๆแล่นไปดวลฟ้ารั้ว ไปละหานเลน และแล่นไปกระวะ แล่นไปพญาเตย จนแก่งตาเสียด แล่นตามคลองลำน้ำพะเกิด จน ทะเลสาบเป็นแดน และพระราชอุทิศที่ภูมิถานเลนชุกบาตวัดสทัง แต่ ลำน้ำบางแก้ว แล่นขึ้นไปท่าแม่นางพรหม แล่นไปหลาวหลูด ไป ละหานกะตุงลง แล่นไปกลางควนกะข้าง แล่นไปหลักชุมแสง ไปหลัก ม่วงเต้า นาตะโหนด ไปคลองสาโหด แล่นไปควนกะทุ ไปคลองกำ มะระไส ไปแม่น้ำทิศอุดร แม่น้ำวัดคานทีถยาน แล่นไปเป็รชะเมา แล่นไปปากแม่ตีนทะเลสาบเป็นแดน...”

พ.ศ. ๒๒๗๒ ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ได้มีการจรรมุขปาฐะประกาศกัลปนาวัดในเขตหัวเมืองพัทลุงขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรชื่อ “เพลนางเลียดขาว” โดยมีเขตภูมิศาสตร์ ดังนี้

“...แต่ลำน้ำบางแก้วขึ้นไปท่าแม่นางพรหมแลไปกลตุงๆ แล่นไป

หลาวหลูดๆ แล่นไปควนกะซังๆ แล่นไปควนกะทุๆ แล่นไปลำน้ำ
กมอสรไดยๆ แล่นไปหัวควนกะหะเก๋าๆ แล่นไปตามแม่น้ำเชิงภูมิ
แล่นไปท้ายควนธัญญาณฝ้ายอุดรๆ แล่นไปละหานๆ แล่นไปเปรวชะ
เมาแต่เปรวชะเมาแล่นไปปากแหวะตีนทะเลสาบเป็นแดนต่อแดน แล
ข้างฝ้ายหัวนอนแม่น้ำนั้นเป็นแท่งข้างผูกจนเท่าถึงแม่น้ำจะนะผูกข้าง
ห้าปีต่อตัว...”

ในพื้นที่หัวเมืองพัทลุงมีเพลงจืดหรือกลปนาวัดทั้งหมด ๑๖
ฉบับ (เท่าที่ปรากฏในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ) และมี ๒ ฉบับที่มี
ตราประทับต้นอักษรและปลายอักษร คือ ต้นอักษรเป็นตรารูปเทวดา
ถือจักรและปลายอักษรเป็นเป็นตราบัวแก้ว ดังนั้นอีก ๑๔ ฉบับจึง
น่าจะเป็นการคัดลอก เพื่อกระจายข้อมูลหรือแทนฉบับเก่าที่ชำรุด
เนื่องจากเนื้อหาใกล้เคียงกัน

จากบันทึกประกาศเขตกลปนาดังกล่าวปรากฏคำว่า “ทะเล
สาบ” แล้ว และในแผนที่ประกาศเขตกลปนาตามแผนภาพแม้ไม่
ปรากฏชื่อทะเลสาบในแผนที่แต่ปรากฏภาพห้วงน้ำลักษณะเป็นคลื่น
ทะเลมีปลา กุ้ง ข้าง ในน้ำ ซึ่งห้วงน้ำดังกล่าวในแผนภาพอยู่ด้านตรง
ข้ามกับวัด วัดศรามีชัยขึ้นพะโคะฝ้ายตะวันออกตัดลงทะเลเค็ม (วัด
ศรามีไชยเขินพะโคะฝ้ายต่อออกตัดลงทะเลเค็ม : ชื่อตามแผนภาพ)
ปัจจุบันคือวัดสนามชัยตก ที่อยู่ติดกับทะเลอ่าวไทย ซึ่งสอดคล้องกับ
การประกาศเขตกลปนาในสมัยหลวงพ่อดาว คือ “...ทิศตะวันออก
จดทะเลเค็ม ทิศตะวันตกจดทะเลสาบ...” และเมื่อพิจารณาการกระ
จ่ายของวัดพบว่า คาบสมุทรสทิงพระในสมัยอยุธยามีลักษณะเป็น
แผ่นดินที่ “ไม่ใช่เป็นเกาะ”

เอกสารประกอบการเขียน

กระทรวงมหาดไทย. ๒๕๕๐. เศรษฐกิจ. เล่มที่ ๓ แผ่นที่ ๑๔ วันที่ ๑ เดือน พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๖.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. ๒๕๕๙. การศึกษาและปรัวรตวรรษนกรรมท้งถึนประเภทหนึ่งสื่อบุด เรื่อง เพลานางเล็ดดขาว. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. ๒๕๕๐. รายงานการวิจัย เรื่อง หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ

ชาญณรงค์ เทียงธรรม. ๒๕๔๔. ศึกษาแผนที่ภาพกัลปนาวัดพะโคะอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

บรรจง ทองสร้าง. ๒๕๕๐. รายงานการวิจัย เรื่อง ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของวัดบนคาบสมุทรสทิงพระ ที่ปรากฏในแผนที่แสดงเขตกัลปนาวัดบนเกาะสทิงพระในสมัยอยุธยา พ.ศ. ๒๑๕๘ ที่อยู่ภายใต้การปกครองของวัดพะโคะ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

ประชุมพงศาวดารเล่มที่ ๑๒. (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๕ -๑๙). ๒๕๐๗. องค์การคำคุณฐณา.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.
 ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๒. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
 วารสารศิลปากร. ปีที่ ๘ เล่มที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๙๗.
 วารสารศิลปากร. ปีที่ ๘ เล่มที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๙๗.

สารูป ฤทธิ์ชู. ๒๕๕๑. ตามรอยสำนักเขาอ้อ สรรพยาบรรพตปักษ์
ใต้. วัดเขาอ้อ ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัด
พัทลุง.

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. มปป. พุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่ง
ตะวันออกสมัยกรุงศรีอยุธยา. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ภูเขาในที่วัดหลวง

เขาพะโคะ เป็นที่ตั้งของ “วัดราชประดิษฐฐาน” หรือ “วัดพะโคะ” ในพื้นที่ ม. ๖ ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา ลักษณะเป็นภูเขา หินกรวดมน ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของสันทรายของคาบสมุทร สทิงพระ วัดพะโคะเป็นวัดโบราณเข้าใจว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย เจดียย์เป็นแบบศรีวิชัยผสมลังกา ในสมัยอยุธยาวัดพะโคะเป็น ศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ เป็นที่ตั้ง ของคณะลังกาชาติขึ้นกับเมืองพัทลุง มีเลนทุบต (เลนๆ ; ก้อน, ก้อนดิน : บาด ; ตก, ตกไป รวมความ คือ อาณาเขตของวัด) ดังนี้

ทิศเหนือ   จุดแหลมตะลุมพุก   จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้   จุดหัวเขาแดง   อ.เมือง จ.สงขลา

ทิศตะวันออก   จุดทะเลอ่าวไทย

ทิศตะวันตก   จุดทะเลสาบสงขลา

เดิม “เขาพะโคะ” ชื่อ “เขากีพัทลุง” ดังปรากฏในพงศาวดาร เมืองพัทลุงว่า

“...ครั้งกาลล่วงมาราว พ.ศ. ๒๐๕๗ ล่วงแล้ว ครั้งกรุง ศรีอยุธยาโบราณปรากฏว่าพระยารัชมังคลเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ตั้ง อยู่ที่ที่จะทิ้งพระ พระยารัชมังคลได้นิมนต์พระมหาอโนทสสี ไปเชิญ พระมหาธาตุเจ้ามาแต่ลังกาทวีป มาก่อเจดีย์สูง ๑ เส้น บรรจุ พระมหาธาตุ แล้วสร้างวัดทำอุโบสถศาลาวิหารและก่อกำแพงล้อม เป็นเขตวัดสูง ๖ ศอก ณ เขิงเขาพิพัทลุงนี้ เรียกว่า วัดหลวง...”

วัดหลวงในที่นี้หมายถึง “วัดพะโคะ” ในปัจจุบัน โดยที่วัดหลวงนี้มีพื้นที่ในครอบครองเป็นจำนวนมาก โดยในพื้นที่ดังกล่าวมีภูเขาอยู่ทั้งหมดจำนวน ๔ ลูก คือ เขามิพัชสิง เขาพนักตุ๊กแก เขาควหา และ เขามี่ ดังปรากฏในเรื่องกัลปนาจังหวัดพัทลุง ดังนี้

“...ในที่วัดหลวงนั้นมีภูเขา ๔ ภูเขา ในที่วัดหลวงเขาหนึ่งชื่อมิพัชสิง เขาพนักตุ๊กแกอยู่ข้างทักษิณเขาหนึ่งชื่อควหาอยู่ข้างอุดร เขาหนึ่งชื่อเขามี่ อยู่ข้างพายัพ เขามิพัชสิงแล เขาทั้ง ๔ นี้อยู่ที่วัดหลวงทั้งนั้น...”

หลังจากที่มีการสร้างพระวิหาร และสร้างรูปพระโคะแล้วจึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น “เขาพระโคะ” หรือ “พะโคะ” ดังปรากฏในเรื่องกัลปนาจังหวัดพัทลุงว่า

“...อยู่มาจึงผแดงศรีทรมขอที่ ณ บนเขาพิเพชรสิงแก่พระ ณ ไสยมุยว่าจะตั้งพระไพหารและก่อรูปพระโคะ จึงพระณไสยมุยเจ้าก็เมทนาให้แก่แดงศรีทรมนั้น จึงให้ก่อสร้างพระไพหารแต่นั้นมา จึงเรียกว่า “เขาพระโคะ...”

จากหลักฐานดังกล่าวแสดงว่า ขณะที่ภูเขาภิพัชสิงเปลี่ยนมาเป็นเขาพะโคะนั้น บนเขานี้ยังไม่มีวัดคงมีแต่พระวิหารสำหรับพระพุทธรูปไสยาสน์เท้านั้น ความสูงของเขาพะโคะเท่ากับ ๑ เส้น ดังปรากฏในเรื่องกัลปนาจังหวัดพัทลุงว่า

“...จึงพระรามนั้นถามว่า เขานั้นสูงเท่าใด จึงพระครูสังฆธรรมรังสีพุทธบวรมาจารย์ ก็บอกว่าสูงได้เส้นหนึ่ง...”

“พระราม” ในที่นี้คือ “หลวงพ่อทวด” ที่เตรียมการจะสร้าง

พระศรีรัตนมหาธาตุบุนเขาพะโคะด้วยความสูงหนึ่งเส้นห้าวา เมื่อหลวงพ่อดเตรียมการกับพระครูสังฆธรรมรังสี แล้วก็เดินทางเข้าไปกรุงศรีอยุธยา เพื่อศึกษาพระธรรมและแก้ปริศนาธรรมได้จนมีความดีความชอบโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระราชาคณะ พร้อมทั้งพระราชทานอิฐและยอดพระมาลิกเจดีย์หล่อด้วยเบญจโลหะบรรจุทุกเรือดำจากกรุงศรีอยุธยามายังวัดพะโคะโดยให้พระมหาเถรศรีน่องชายของหลวงพ่อดเป็นผู้คุมคนงานที่รับใช้พระ (ข้าพระโยมสงฆ์) และนายจันท์พีชายเป็นคนถือยอดเจดีย์ และหลวงจำพรหมมานเป็นคนของอยุธยาออกมาช่วยหลวงพ่อดในการบูรณะวัด ดังปรากฏรายละเอียดใน “ขอเข้าตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง” ว่า

“...และพระรามนักปราชญ์ให้พระมหาเถรศรีผู้่นองคุณสมุห์บัญชีหัวงานข้าพระ ซึ่งพระราชอุทิศให้ไว้เป็นข้าพระ และให้ไว้รักษาวัดพระราชประดิษฐาน และทำพระมาลิกเจดีย์ ณ วัดพระราชประดิษฐานนั้นสูงเส้นห้าวามีเศษ แลมีพระห้องรอบตามราชจำนงแต่ครั้งองค์พระเจ้ารามธิบดีเสวยราชสมบัติพระราชทานให้ข้าหลวงจำพรหมมานออกมาบำรุงช่วยพระมหาเถรศรีผู้่นองพระรามนักปราชญ์นั้น ให้ข้าหลวงแต่งสะเกาปากสามวาตอก บรรจุทุกอิฐและยอดพระมาลิกเจดีย์พระมหาธาตุออกมาแต่เมืองศรีอยุธยา และให้นายจันท์สมเด็จเจ้าพระรามนักปราชญ์ถือยอดพระ ซึ่งหล่อด้วยเบญจโลหะยาวสามวาสามคืบ และยอดพระนั้น พระราชทานแต่งให้ออกมาแต่พระราชมนเฑียร แลเครื่องประดับประดายอดพระนั้น พระราชทานแต่งออกมาแต่คลังหลวง แลซึ่งพระราชทานไว้ให้เป็นข้าพระคนทาน

รักษาสืบๆ กันไป แต่นี่เมื่อหน้าไว้รักษาพระศรีรัตนมหาธาตุ ๕๐
รักษาพระธรรมศาลา ๒๐ รักษาอุโบสถ ๒๐ แต่ไม่ไปเมื่อหน้า...”

พระโคะ นัยหนึ่งก็คือ “พระโคตมะ” ซึ่งเป็นชื่อของพระพุทธ
ไสยาสน์บนเขาพระโคะ อีกนัยหนึ่งว่า “พระโคเนนทิ” พาหนะของพระ
อิศวร ตามตำนานเล่าว่าอาศัยอยู่ที่เขาควหาหรือเขาโคหนาย

“ผแดง” น่าจะชอบสร้างวัดดังปรากฏ “วัดแดง” ตั้งอยู่ตีนเขา
พระบาทด้านตะวันตกในพื้นที่หมู่ที่ ๖ ตำบลเขาพระบาท อำเภอ
เชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่อั้งแต่สมัยกรุง
ศรีอยุธยาปรากฏในแผนภาพกัลปนาว่าวัดสมัยอยุธยาว่า “วัดผแดง”
ลักษณะเป็นรูปอุโบสถ ส่วนองค์เจดีย์ที่ระบุน่า “วัดไทยไทย” ปัจจุบัน
คือวัดเขาพระบาท

ภาพ : อุโบสถ เก่า - ใหม่ ของวัดแดงในปัจจุบัน เทียบกับตำแหน่งในแผนที่
กัลปนา เจดีย์คือวัดเขาพระบาท

เขาควหา ตั้งอยู่ที่ ม.๕ ต.ชุมพล อ.สังขละบุรี จ.สงขลา ตาม พิกัดภูมิศาสตร์ที่ละติจูด ๗ องศา ๓๖ ลิปดาเหนือ และลองจิจูด ๑๐๐ องศา ๒๓ ลิปดาตะวันออก ห่างจากเขาพะโคะไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๕๐๐ เมตร ลักษณะเป็นเนินเขาที่เกิดจากการทับถมของ หินกรวดมนและหินทราย มีสภาพเป็นเนินเขาลูกโดดเดี่ยวๆ อยู่ที่ราบ ลุ่มนอกสันทราย เนินเขามีความสูงไม่เกิน ๒๐ เมตร จากระดับน้ำ ทะเล พื้นที่โดยรอบเป็นทุ่งนาและป่าละเมาะอยู่ห่างจากแนวสันทราย ประมาณ ๑ กิโลเมตร หลักฐานสำคัญที่พบว่าบริเวณนี้เคยเป็นชุมชน โบราณเริ่มแรกสมัยประวัติศาสตร์ คือ ศิวลึงค์และแท่นฐานเสียบ ศิวลึงค์ ตามลัทธิไศวนิกาย บริเวณเนินเขาควหา มีลักษณะลาดชัน มีถ้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ๒ ถ้ำ ปากถ้ำทั้งสองอยู่ห่างกันประมาณ ๑๐ เมตร ถ้ำสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ - ๒ เมตร มีลานหน้าถ้ำ ทางเข้า ของถ้ำแรกเป็นรูปโค้งสูงประมาณ ๒.๕ เมตร ปัจจุบันกรมศิลปากร ทำประตูใหม่ลักษณะเป็นขอบไม้สี่เหลี่ยม ขนาดของถ้ำกว้าง ประมาณ ๓.๕ เมตร ลึกประมาณ ๔.๕ เมตร ภายในถ้ำมีการสกัด หินจนเรียบ พื้นที่ภายในถ้ำบรรจุคนได้ประมาณ ๒๐ คน และบน ลานหน้าถ้ำบรรจุคนได้ไม่น้อยกว่า ๕๐ สันนิษฐานว่าถ้ำควหา มีอายุ ระหว่างพุทธศตวรรษ ที่ ๑๒ - ๑๔ ปรากฏในแผนที่กัลปนาวัตใน สมัยอยุธยาว่า “เขาโคหาย” อาจารย์คงเดช ประพัฒน์ทอง ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี ให้ความเห็นเกี่ยวกับถ้ำควหาว่า

“...นับเป็นลักษณะของศาสนสถานที่น่าสนใจที่สุด เท่าที่พบใน ประเทศไทยซึ่งได้รับอิทธิพลจากคติศาสนาอินเดียโบราณ...แต่

ลักษณะ การเป็นศาสนสถานของถ้ำคูหาแห่งนี้คงไม่เก่าไปถึงพุทธศตวรรษที่ ๓ - ๖ เช่นที่อินเดีย เพราะหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ ที่พบในบริเวณเดียวกันกับถ้ำนี้ เป็นต้นว่าลักษณะของแท่นฐาน ศิวลึงค์ หรือ ศิวลึงค์ที่ปรากฏ น่าจะเป็นหลักฐานร่วมสมัยกับถ้ำแห่งนี้ กำหนดอายุได้เก่าเพียงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔ เท่านั้น...”

ภาพ : ฐานโยนีโบราณ บริเวณหน้าถ้ำคูหา ต.ชุมพล อ.สังขละ จ.สงขลา

เขาผี ปัจจุบันอยู่ที่ บ้านคลองฉนวน ม. ๕ ต.ชุมพล อ.สังขละ จ.สงขลา ห่างจากเขาพะโคะไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร ลักษณะเป็นเขาหินกรวดมนสูงประมาณ ๗ - ๑๐ เมตร ลักษณะเป็นเขาปกคลุมด้วยพุ่มไม้ทั่วไป และล้อมรอบด้วยที่นาของ

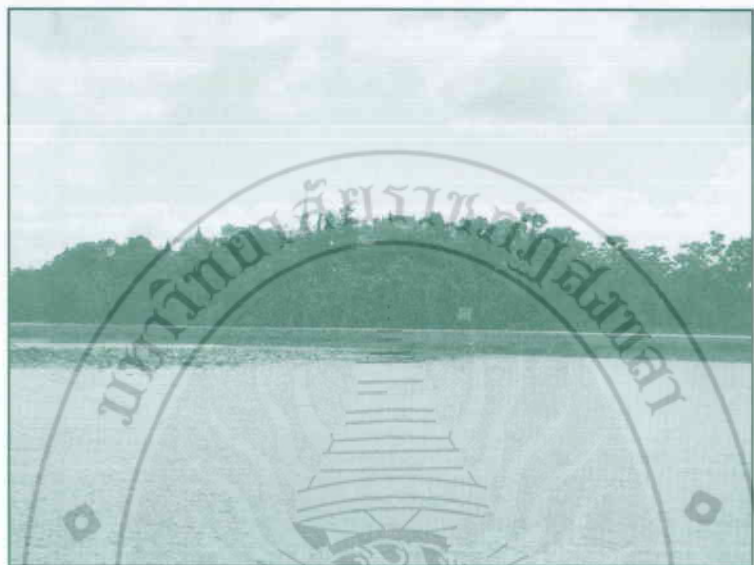

ชาวบ้าน ปัจจุบันมีสำนักสงฆ์ ชื่อ สอนพุทธธรรมเขาเศรษฐี โดยหลวง
พ่อวิปัสสนาจารย์ ปัญญา ปกาโร(ยงยุทธ ขุนพิทักษ์) ที่เข้ามาก่อตั้ง
สำนักสงฆ์เมื่อ ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๑ แล้วเปลี่ยนชื่อจากเขาผีเป็น
“เขาเศรษฐี” ทานมรดกภาพไป ๒ ปีแล้ว พระปัญญา ปกาโร
เกิดนิมิตเห็นเขาผีจึงเดินทางมาเสาะหาจนพบ แล้วตั้งสำนักสงฆ์ขึ้น
ปัจจุบันมีพระชูกเกียรติ ชุตติปัญญา และ พระสำเภา ธรรมวโร พำนัก
เขาผีปรากฏในแผนที่กัลปนาวัตสมัยอยุธยาว่า “เข้าผี” (คนละแห่ง
กับเขาผีที่อยู่ทางทิศเหนือของวัดชะแล้ อ.สิงหนคร จ.สงขลา)

เขาพนังตึกแก ปัจจุบันไม่ปรากฏชื่อนี้ในบริเวณดังกล่าว แต่
มีภูเขาลูกขนาดย่อมกว่าทั้ง ๓ ลูกเขาที่กล่าวมาชื่อว่า “เขาน้อย” ใน
พื้นที่สาธารณประโยชน์ติดกับวิทยาลัยการอาชีพสมเด็จพระโคะ
อยู่ทางทิศใต้ของเขาพะโคะห่างประมาณ ๕๐๐ เมตร ลักษณะเป็น
หินกรวดมนทำนองเดียวกันกับทั้ง ๓ ลูกที่กล่าวมา ปกคลุมด้วยพืช
ไม้ท้องถิ่นทั่วไป ไม่ปรากฏศาสนสถาน และบริเวณดังกล่าวไม่มีภูเขา
ใดๆนอกจากภูเขา ๔ ลูกนี้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “เขาน้อย” ในปัจจุบัน
คือ “เขาพนังตึกแก” ตามที่ปรากฏในกัลปนาจังหวัดพัทลุง

ภาพ : เขากิพัชสิง หรือ เขापะโคะ ที่ตั้งวัดพะโคะ สระน้ำคือ พังพระ

แผนภาพ : เขापะโคะ พังพระ ในแผนที่กลับนำวัดบนคาบสมุทรสทิงพระ
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท้าวสุกรี กรุงเทพมหานคร

ภาพ : เขาพนักดึกแก หรือ เขาน้อย ต.ชุมพล อ.สติงพระ จ.สงขลา

ภาพ : เขาโคหนาย หรือ เขาคูหา ต.ชุมพล อ.สติงพระ จ.สงขลา

ภาพ : เขามี ต.ชุมพล อ.สังขละ จ.สงขลา

เอกสารประกอบการเขียน

กัลปนาจังหวัดพัทลุง, *ประชุมพระตำราบรมราชทูตเพื่อกัลปนาสมัย*

อยุธยา ภาค ๑. ๒๕๑๐.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ
โบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ
โบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. ๒๕๑๐. ยอเข้าตำราหมื่น
ตราพระธรรมวิลาศเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง, ในประชุมพระ
ตำราบรมราชทูต เพื่อกัลปนาสมัยอยุธยา ภาค ๑.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. ๒๕๒๒. *ความรู้เรื่องโบราณวิทยาเมืองพัทลุง*. ศูนย์
วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง. สำนักงานคณะ
กรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. ๒๕๔๐. *รายงานการวิจัย เรื่อง หลวงพ่อทวดเหยียบ
น้ำทะเลจืด*. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
พงศาวดารเมืองพัทลุง. *ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๒ (ประชุม
พงศาวดาร ภาคที่ ๑๕ - ๑๘)*. องค์การคำคุณฐา,
ศึกษากันท์พาณิชย์. ๒๕๐๗.

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. มปป. *ความสำคัญของวัดพะโคะในอดีต*.
วัดพะโคะ

[http://www.prapayneethai.com/th/archaeological_site/south/view.
asp?id=0870](http://www.prapayneethai.com/th/archaeological_site/south/view.asp?id=0870) สืบค้นเมื่อ ๑ มีนาคม ๒๕๕๕

<http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=24523.0> สืบค้นเมื่อ

๑ มีนาคม ๒๕๕๕

บุคลากรกรม

พระชูเกียรติ ชูติปัญญา สำนักสงฆ์เขาโคราชฐี (เขามี่) บ้านคลอง
 ฉนวน ม.๕ ต.ชุมพล อ.สติงพระ จ.สงขลา เมื่อวันที่ ๕
 มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

เมืองสงขลา ...หัวเขาแดง

“สงขลา” เมือง เสน่ห์แห่งแดนใต้ ตั้งอยู่ปากน้ำทะเลสาบสงขลา ปากน้ำทะเลสาบที่เป็นทะเลสาบ ๓ น้ำแห่งเดียวในภูมิภาคอนุภาคเนย์ ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่ครั้งอดีต แต่เมื่อเมืองที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำทะเลสาบอันประกอบด้วย สงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช เจริญเติบโตขึ้นตามกาลสมัย ทำให้ทะเลสาบสงขลาและพื้นที่ทั้งลุ่มน้ำ ต่างประสบปัญหาในการจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งก็ต้องดำเนินการกันต่อไป และด้วยเหตุที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร และเป็นดินแดนที่อยู่กึ่งกลางของคาบสมุทรมลายู ทำให้มีประวัติศาสตร์แห่งพื้นที่มายาวนาน ซึ่งในที่นี้จะได้นำเรื่องราวไปตามกาลสมัยเท่าที่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและเทศได้บันทึกไว้

พ.ศ. ๑๙๑๙ - พ.ศ. ๒๐๓๙ (ต้นกรุงศรีอยุธยา)โจรสลัด “อาแจะ และ “อาหู่” (Aceh Aruh) เข้าตีเมืองนครศรีธรรมราช แต่ไม่สำเร็จ จึงเข้าตีเมืองพัทลุงที่เป็นเมืองที่เล็กกว่าแทน นับเป็นการเข้าตีเมืองในแถบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นครั้งแรก ของโจรสลัดมลายู

พ.ศ. ๑๙๙๘ สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีการตรา
กฎหมายตราสามดวง ยังไม่ปรากฏชื่อเมืองสงขลาเป็นเมืองในพระ
ราชอาณาจักร แต่ปรากฏเมืองพัทลุง

“...ออกญาแก้วการพยพิไชยภักดี บดินทรเดโชไชย อภัยพิริยะ
พานะ ออกญาพัตะลุง เมืองตรี นา ๕๐๐๐๐...”

ความในกฎหมายตราสามดวงกำหนดให้เมืองพัทลุงเป็นเมือง
ชั้นตรี เจ้าเมืองถือศักดินา ๕,๐๐๐ ไร่

พ.ศ. ๒๐๖๘ “...ตามชายฝั่งทะเลตะวันตกของแหลมเป็น
หมู่บ้านและเมืองต่างๆมีชื่อบางชื่อบางแห่ง ดังนี้ สิงคโปร์(Cinghapola)
ซึ่งอยู่บนแหลม ป่าหัง (Pahan) กลันตัน (Calatan) ปัตตานี (Patani)
พัทลุง(Bradlun) พังงา(? : Benan) ละคร (Lagon - นครศรีธรรมราช)
Cheregham (?) ซุมพร (? : Tumbon) ปราณ (Pran) กุย (Cui) เพชรบุรี
(Brabi) พังคา? บางคล้า? บังกา? (Bangha) (อ)ยูธยา (India)...”

ความข้างต้น คือ บันทึกการเดินทางรอบโลกครั้งแรกของของ
อันโตนิโอ ปีกาเฟตตา (Antonio Pigafetta) ชาวอิตาลี เขียนเมื่อ พ.ศ.
๒๐๖๘ ไม่ปรากฏชื่อสงขลาในบันทึกนี้ แม้ผู้แปลจะแปล Lagon ว่า
เป็นนครศรีธรรมราช ซึ่งถ้าเป็น Lagoon ก็จะหมายถึงทะเลสาบ แต่
แม้จะแปลเป็นทะเลสาบก็ยังไม่มื่อ “สงขลา” ในขณะที่ “พัทลุง”
ปรากฏในบันทึกนี้แล้ว

พ.ศ. ๒๑๔๐ ปรากฏชื่อเมืองพัทลุงในฐานะที่ถูกโจรสลัด “อา
แจ และ “อาหฺรู” เข้าปล้นเมืองเป็นครั้งที่ ๒ สมัยออกหลวงเยวราช
เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ดังปรากฏในกัลปนาวัตหัวเมืองพัทลุง

“...อยู่มาแล้วไ้ไร้ออกหลวงเขาราชมากินเมืองพัทลุง แล
อาแจจะอารูมารบเอาเมืองพัทลุง แลเสียดเมืองแกอาแจจะอารู แลจะอา
แจจะก็เอาข้าส่วยหลวงไปแก้อาแจจะอาหุนั้นก็มาก...”

พ.ศ. ๒๑๔๑ (ปลายแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช)
ปรากฏชื่อเมืองพัทลุง ถูกโจรสลัด “อุซงฆตนะ” (Ujungtanak)
เข้าปล้นทำลายเมือง สมัยออกคำเมืองเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ดังปรากฏ
ในกัลปนาวัดหัวเมืองพัทลุง

“...อยู่มาแล้วไ้ไร้เมื่อขณะออกคำเมืองกินเมืองพัทลุง แลออก
คำเมืองหนีรอด แลได้แต่กรรมกรแลพระสงฆ์ สมณชีพรามณ์
คูลา(พรานห่มจากลังกา/อินเดีย)ปราสีอริสบสมัยแลราชข้าหลวง แล
ข้าโปรดคนทานพระกัลปนาชาวเมืองเสียด แลได้ไปแก่อุซงฆตนะแล
ยักษิตีชวานันท์เนาภูวิหารสถานอารามและเรือนชาวราชเสียดสิ้นแล้ว
เทเอาราชแลไพร่ส่วยหลวงแลชาวเชิงภูคีสีลบานทานพระกัลปนาไป
เป็นอันมาก...”

โจรสลัด “อุซงฆตนะ” คือ โจรสลัดจากรัฐยะโฮร์ ในประเทศ
มาเลเซียปัจจุบัน สำหรับสาเหตุการเข้าปล้นนั้นคงจะเป็นเรื่องของ
การแย่งทรัพยากร รวมถึงกำลังจากผู้คนด้วย แต่มีเหตุอีกประการ
หนึ่งที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่าทำให้เมืองพัทลุงถูกโจมตี คือ การถูก
ดูถูกดูแคลนและเหยียดหยาม ดังปรากฏในจดหมายของชาว
ฮอลันดาของสภาการพาณิชย์ที่ปัตตาเวีย ที่เขียนไปถึงบริษัท
ดัทชอีสต์อินเดีย ฉบับลงวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๑๙๘ ความว่า

“...เมื่อปีที่แล้ว (พ.ศ. ๒๑๖๔) มีเรือยะโฮร์ ๒ ลำ เดินทางไป

ยังกรุงสยาม แต่เราไม่ทราบสาเหตุว่าทำไมจึงกลับถูกหาว่าเป็นจารชน พวกนี้ได้รับการเหยียดหยาม และถูกขับไล่ไสส่งกลับมาโดยไม่ยอมให้รับเสปียงกรัง ข้าวและน้ำที่จะใช้ในการเดินทางขากลับ และไม่ให้ยอมให้ซื้อหาเป็นหนี้ได้ ปรากฏว่าพวกนี้โกรธเคืองมาก และเมื่อจะออกจากแม่น้ำไป ก็ได้เข้ายึดเรือของกรุงสยาม แล้วลากเอาไปเสียด้วย เรื่องนี้ทำให้ชาวยะโฮร์ขุ่นเคืองมาก จนถึงมีการจัดส่งโจรสลัดไปยังกรุงสยามอีก เพื่อกระทำตอบแทนเป็นการแก้แค้นในครั้งนั้น...”

พ.ศ. ๒๑๔๘ ดาโต๊ะ โมกอล อพยพครอบครัวมาจากเมืองสาเลห์ เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย เนื่องจากจักรวรรดินิยมมุกรานและมาขึ้นบกที่ปากน้ำทะเลสาบ สร้างบ้านแปลงเมือง ขณะนั้นบุตรชายของท่าน คือ สุลัยมานอายุประมาณ ๑๐ ขวบ และเมืองพัทลุงตั้งอยู่ที่ลี้ทิงพระ

พ.ศ. ๒๑๕๓ สมเด็จพระเอกาทศรถ ได้พระราชทานที่ถล่มปนาในพื้นที่หัวเมืองพัทลุงภายหลังจากที่ถูกโจร “อุซงมตนะ” เข้าปล้นทำลายเมืองและวัดวาอาราม ดังปรากฏในถล่มปนาวัดหัวเมืองพัทลุง

“...วันพระหีสบตี เดือนสิบเอ็ด ขึ้นหกค่ำ ปีมจอ นักษัตริย์ทศกสุกราช ๙๗๗ (ศักราช ๙๗๗ เป็นจุลศักราชตรงกับ พ.ศ. ๓๑๕๘ แต่เป็นปีเถาะ สัปดาห์ไม่ไช่ปีจอโทษศก ถ้าเป็นปีจอโทษศกจะตรงกับจุลศักราช ๙๗๒ หรือ พ.ศ. ๒๑๕๓) พระศรีสรรเพชญ์ สมเด็จพระบรมพิตร...เสด็จ...พระราชมนเฑียรแห่งวังพระบาตร (วังพระบางตรา) ...พระครูธรรมเทวากรบวรมนีศรีธรรมรมาทิพหัวเมืองพัทลุง เขาบรรพต...ถวายพระพรว่า พระศาสนาวัดพระราชประดิษฐฐาน

พระมาลิกเจดีย์สูงแสนห้าวา(เส้นห้าวา) และมี ณ บนพุทธบาทเขา
บรรพตพระโคะ แล้ววัดวาอารามจังหวัดเมืองพัทลุงว่าอุซงฆตณะ มา
ปล้นเมืองเมากฎิวิหารแลพระธรรมศาลา...พระรูปสิ้น...เมื่อ...นำสาร
ฎิภาทูลพระกรุณาไซ้ร้ จึงมีพระราชโองการตรัสให้คงตามพระ
ราชโองการพระอัยการิราชอุทิศไว้แต่ก่อนแล้วนั้น แต่ปีจอโทศกนี้ไป
เมื่อหน้า ให้ตราบเท่ากัปลนา...”

๑๒ ปี หลังจากการเข้าปล้นครั้งที่ ๒ ของอาแจะ อาหุ ขณะ
นั้นเมืองพัทลุงตั้งอยู่ที่วัดพระโคะตามความ “พระครูธรรมเทวากรบวร
มุณีศรีธรรมมาทิพหัวเมืองพัทลุง เขาบรรพต”

เมื่อทำลายศาสนา ก็ต้องเอาศาสนา เป็นตัวกันชน ต้องสร้าง
กุศโลบายเพื่อให้ศาสนาเข้มแข็ง โดยการประกาศเขตพื้นที่ของ
พระพุทธศาสนา ตั้งแต่เขาพระบาท อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช
ครอบคลุมไปถึงเขาแดง อ.สิงหนคร จ.สงขลา โดยมี “หลวงปู่ทวด”
เป็นแม่งาน (ดูรายละเอียดในเรื่องแผนที่กัปลนาวัด)

พ.ศ. ๒๑๕๓ จากจดหมายของชาวฮอลันดา ถึงนายวิคเตอร์
สปริงค์เคิล เขียนในประเทศไทยลงวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๑๕๓
ความว่า

“...คอร์เนลิส แทรนซ์ (Cornelis Trancx) เดินทางจากเมืองบันดัม
มาถึงที่นี่เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน...เขาผ่านเมืองปัตตานีในระยะเวลาใกล้
มากที่สุดเพียง จนสามารถมองเห็นเรือ ๒ ลำกำลังจอดอยู่ในวิถึที่ท้องน้ำ
แห่งนั้น พวกเขาจอดเรือที่สงขลาเป็นเวลา ๔ วัน แล้วเดินทางมาขึ้น
สุดลงที่ Bankuhay...”

ปรากฏชื่อสงขลาครั้งแรกในบันทึกชาวต่างชาติ

พ.ศ. ๒๑๕๕ ต้นฉบับจดหมายจากนายแมร์เทินเฮาร์ทแมนที่กรุงศรีอยุธยาถึงนายเฮนดริค แจนเซนส์ ที่ปัตตานี ลงวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๑๕๕

“...ออกญาานครศรีธรรมราชให้ข้าพเจ้าไปพบ ได้ไต่ถามข้าพเจ้าว่าอลันดาเตรียมพร้อมที่จะทำการค้าที่สงขลาแล้วหรือ และในปัตตานีมีผ้าหรือกำมะหยี่หรือไม่ ในเรื่องนี้ควรจะเขียนจดหมายถึงเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อแจ้งให้ทราบ ว่า เจ้าเมืองพัทลุง บุตรชายของเขา (ของออกญาานครศรีธรรมราช) ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เราได้ทำไว้หรือไม่...”

ปรากฏชื่อ “สงขลา” กับ “พัทลุง” แยกออกจากกันแล้ว

พ.ศ. ๒๑๕๖ จากหนังสือเอกสารอลันดามัยอยุธยา เป็นสำเนาจดหมายจากนายแมร์เทิน เฮาร์ทแมน ที่กรุงศรีอยุธยา ถึงนายเฮนดริค แจนเซนส์ นายพาณิชย์คนที่ ๑ ที่ปัตตานี ลงวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๑๕๖ ความว่า

“...ข้าพเจ้าเข้าใจจากจดหมายของท่านว่า เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคงจะเจรจาถามกับตันเอส...ธอน(Ess...Thon) ว่าทำไมอังกฤษจึงไม่มาค้าขายในเมืองของเขา ข้าพเจ้าได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงรับรองว่าพระองค์จะไม่ทรงทำสัญญาใดๆกับอังกฤษ และว่าเราไม่จำเป็นต้องกลัวว่าชาติอื่นจะมาค้าขายที่เมืองสงขลา พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสไปถึง “โมกุล” (mogul) ที่นั่นโดยผู้ถือเครื่องบรรณาการมากกว่าครั้งหนึ่ง ทรง

แจ้งว่าตามสัญญาเราได้ทำสัญญาในนามของท่านผู้อำนวยการ พวก
อังกฤษ ฝรั่งเศส หรือ โปรตุเกส ไม่ได้รับอนุญาตให้ทำการค้าขายที่
สงขลาได้นานเหมือนพวกฮอลันดาที่ได้ตั้งอยู่ที่นั่น...”

“โมกุล” (Mogul) คือ “ดาโต๊ะ โมกุล” ทือพยพมาขึ้นฝั่งที่
ปากน้ำทะเลสาบเมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๔ แสดงว่าชื่อ “สงขลา” มีมาก่อน
สุดต่านสุลัยมานเป็นผู้ปกครองเมืองสงขลาที่เขาแดง นั้นหมายความว่า
ชื่อ “สงขลา” จะต้องเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. ๒๑๔๔ - พ.ศ. ๒๑๕๖
ซึ่งเป็นช่วงที่สงขลาเริ่มเปิดสถานีการค้ากับชาวต่างชาติสมัยดาโต๊ะ
โมกุลมาตั้งเมือง

พ.ศ. ๒๑๖๒ - พ.ศ. ๒๑๖๓ ในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม
ดาโต๊ะโมกุล ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่ง
“ข้าหลวงใหญ่” ของพระเจ้ากรุงสยามทำหน้าที่เป็นผู้สำเร็จราชการ
ดังปรากฏในรายละเอียดพรรณนาเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ ในหมู่เกาะ
อินเดียตะวันออก เมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๕ ความว่า

“...เราเห็นว่าจะไม่เป็นการผิดหวัง หากจะคิดสร้างคลังสินค้า
ขึ้นที่ ซิงกอร่า ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของปัตตานีเป็นระยะทางประมาณ
๒๔ ลีก (League - ไมล์ทะเล โดย ๑ ลีก = ๓ ไมล์ หรือ ๑๒๐ เส้น)
อยู่ใต้การปกครองของดาโต๊ะ โมกุล ข้าหลวงของพระเจ้ากรุง
สยาม...”

เห็นได้ว่าเมืองสงขลาที่ปากน้ำทะเลสาบ เป็นชัยภูมิที่เหมาะสม
แก่การตั้งเมืองท่าค้าขายอันเป็นที่ต้องการของชาวต่างชาติ โดย
สินค้าหลักๆ มาจากแผ่นดินใหญ่ทางด้านตะวันตก คือ พัทลุง และ

นครศรีธรรมราช ที่มีเทือกเขาบรรทัดเป็นแหล่งผลิต สินค้าสำคัญๆ ที่เป็นที่ต้องการตามที่ปรากฏในบันทึกต่างๆของชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายด้วย เช่น ดินบุก พริกไทย ไม้จันทน์หอม ข้าว น้ำตาล ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นสินค้าที่แลกเปลี่ยนกันใน “อาเซียน” + จีน และดินแดนในอาณาเขตของจีน + ญี่ปุ่น โดยมีตลาดกลางอยู่ที่ เมืองสงขลา ปากน้ำทะเลสาบ

พ.ศ. ๒๑๖๓ ดาโต๊ะ โมกอล ถึงแก่สัญกรรม “สุลัยมาน” บุตรชายคนโต เป็นขึ้นเป็น “ข้าหลวงใหญ่” แทนบิดา ตลอดแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรมสัมพันธภาพระหว่างเมืองปากน้ำทะเลสาบ กับอยุธยาดำเนินไปด้วยดี

พ.ศ. ๒๑๗๒ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จสวรรคต สมเด็จพระเชษฐาธิราช พระราชโอรสองค์โตขึ้นครองราชย์ ขณะพระชนมายุ ๑๒ พรรษา แต่เจ้าพระยากลาโหมสุรียวงศ์ สมุหพระกลาโหมทำรัฐประหารและสำเร็จโทษสมเด็จพระเชษฐาธิราช แล้วยกสมเด็จพระทิตยวงศ์ โอรสองค์รองของพระเจ้าทรงธรรมขึ้นเสวยราชย์แทน ขณะนั้นมีพระชนมายุ ๙ ชันษา โดยพระยากลาโหมสุรียวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการแทน และครองราชย์อยู่ได้ ๓๖ วันแล้วเจ้าพระยากลาโหมสุรียวงศ์ก็ทำรัฐประหารและสำเร็จโทษยุวกษัตริย์อีกครั้ง และสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์นาม “พระเจ้าปราสาททอง” เหตุการณ์นี้ทำให้ปัตตานีโดยพระนางบีรู รานี (Biru Rani) สงขลา (สุลต่านสุลัยมาน)นครศรีธรรมราช ซึ่งสวามีภักดีต่อพระเจ้าทรงธรรมไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งในปีเดียวกันนั่นเอง ปัตตานีก็ “แข็งเมือง” ไม่ยอมขึ้นต่ออยุธยา

พ.ศ. ๒๑๓๓ นครศรีธรรมราช “แข็งเมือง” ด้วยเหตุผลเดียวกัน แต่สงขลายังไม่ยอมแข็งเมืองทำให้นครศรีธรรมราชและปัตตานีไม่พอใจ สงขลา ดังนั้นในปีเดียวกันปัตตานีจึงเข้าตีเมืองสงขลาที่เขาแดง แม้ปัตตานีจะถอยทัพกลับในท้ายที่สุดแต่สงขลาที่เขาแดงก็เสียหายมาก บทเรียนดังกล่าว สุลต่านสุลัยมานจึงเร่งสร้างป้อมเมืองให้แข็งแรง กว่าเดิมจำนวนมากถึง ๑๓ ป้อม จนสงขลากลายเป็น “เมืองแห่งป้อมปราการ” และสร้างกองกำลังทหารที่เข้มแข็งขึ้นมา ดังปรากฏในบันทึกของ มร.ยอร์จ เดวิส และ มร.จอห์น ปอร์ทแมน พนักงานของบริษัท ดัท อีสต์ อินเดีย ที่เขียนเมื่อราว พ.ศ. ๒๑๔๕ ว่า

“...ไพร่พลทหารของเมืองสงขลามีพละกำลังกำยำล่ำสัน (เมื่อเปรียบเทียบกับคนพื้นเมือง) ได้รับการฝึกให้ชำนาญการรบและยุทธวิธี ตลอดจนคุ้นเคยกับการใช้ปืนไฟมาก่อนทั้งปืนใหญ่และปืนเล็ก ซึ่งก็ไม่น่าประหลาดใจอะไรเพราะในยุคสมัยเดียวกันนั้น พวกมักกะสัน(Makassar) ในชวาก็กระหน่ำไล่ล่ารบพุ่งกับพวกฮอลันดาอยู่แล้วเป็นประจำ ย่อมจะถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำสงครามมาด้วย โดยเฉพาะการรบป้องกันพื้นที่โดยอาศัยป้อมค่ายและปืนใหญ่ แบบเดียวกันที่พวกฮอลันดานิยมใช้พิเศษอยู่ในยุคนี้...”

เมื่อพร้อมแล้ว

พ.ศ. ๒๑๔๕ (ราวเดือนมกราคม) ในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง สุลต่านสุลัยมาน ประกาศแข็งเมืองไม่ยอมขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา และสถาปนาเมืองปากน้ำทะเลสาบเป็น “รัฐสุลต่าน” (Sultanate State) ตั้งตัวเป็นกษัตริย์เรียกว่า “พระเจ้าเมืองสงขลา” (Sultan

Negeri Singora) มีฐานะเป็น “เจ้าแผ่นดิน” (Shah) ดังปรากฏรายละเอียดในบันทึกของบาทหลวงเดอริ ชัวซี (de Choisi) ชาวฝรั่งเศส

“...เมื่อปี ค.ศ. ๑๖๔๒ มีแขกมลายูคนหนึ่ง ได้ไปตั้งตัวเป็นใหญ่ที่เมืองสงขลาและได้ภักดิ์ต่อพระเจ้ากรุงสยามแขกมลายูผู้นี้ได้สร้างป้อมคูประตูหอรบอย่างแข็งแรงแน่นหนา และในไม่ช้าก็ได้ชักชวนบรรดาพ่อค้าทั้งหลาย ให้มาทำการค้าในเมืองสงขลาอย่างใหญ่โต ฝว่ยไทยได้ยกกองทัพไปปราบปรามหลายครั้ง แต่ก็พ่ายแพ้กลับมาทุกครั้งพอสลักหนอย แขกมะลายูคนนั้นก็ตั้งตัวเป็นกษัตริย์เรียกกันว่า “พระเจ้าเมืองสงขลา” (Sultan Negeri Singora) และได้เป็น “พระเจ้าแผ่นดิน” (Shah) อยู่จนสิ้นพระชนม์ บุตรของพระเจ้าแผ่นดินองค์นี้ได้ครอบครองเมืองสงขลาต่อไป...”

ในบันทึกนี้ปรากฏชื่อเมืองปากน้ำทะเลสาบเป็น “สงขลา” (Singora) แล้ว แต่เป็นบันทึกหลังเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบ

พ.ศ. ๒๑๘๕ ปีเดียวกับที่สุลต่านสุลัยมานประกาศอิสรภาพจากกรุงศรีอยุธยา ในวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๑๘๕ วัน วลิต (Van Vliet) เจ้าหน้าที่ของบริษัท ดัช อีสต์อินเดียนเดินทางมายังสงขลา และพัทลุง

“...วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน...นอกจากนี้พระองค์ตรัสสั่งให้ออกญาพระคลังช่วยเหลือคนของเราตามคำขอร้อง และให้จัดผู้แทน(หมายถึง วัน วลิต) กับสาสน์หลายฉบับถึงบรรดาเจ้าเมือง นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง และปัตตานี แจ้งเรื่องการไปเยือนอ่าวสยามของ ฟอน ฟลิต...”

และ

“...เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ (พ.ศ. ๒๑๘๕) นายฟอน ฟลิต ผู้แทนได้ขึ้นบกที่เมืองสงขลา และได้รับการต้อนรับจากเจ้าเมือง เจ้าเมืองโกรธเมื่อได้อ่านจดหมายของออกญาพระคลัง เขากล่าวว่า เมืองของเขานี้เปิดแก่พวกเนเธอร์แลนด์อยู่แล้วโดยไม่ต้องมีคำแนะนำของสยาม และว่าจดหมายนี้ไม่จำเป็นอะไรเลย นายฟอน ฟลิต ไม่พอใจการกระทำอันยะโสนี้และอื่นๆ อีก นอกจากนั้นเขายังได้พบว่าบริษัทไม่สามารถจะทำได้ ในสถานที่ที่น่าสงสารอย่างนั้น ทั้งนี้เพราะภายหลังจากที่เมืองสงขลาได้ถูกทำลายและต่อมาได้รับการบูรณะสร้าง ขึ้นใหม่แล้วก็ได้ปลุกพริกไทยอีก ทั้งมิได้ขุดแร่ดีบุกด้วย ต้นไม้ได้ถูกโค่นล้มมาทำซุง ส่วนในการค้าขายผ้าก็ไม่มีอะไรจะทำได้ เนื่องจากความยากจนของชุมชน ดังนั้นนายฟอน ฟลิต จึงเดินทางต่อไปยังเมืองพัทลุงโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ นายฟอน ฟลิต ลงเรือ proa (ไม่ทราบว่าเป็นอะไร) ข้ามทะเลสาบระหว่างสงขลาและพัทลุง ที่พัทลุงเขาได้รับการต้อนรับและปฏิบัติต่อเขาอย่างเมตตาจากเจ้าเมืองพัทลุง ผู้ซึ่งรับจดหมายจากออกญาพระคลังด้วยความเคารพอย่างสูง และได้ให้ความช่วยเหลือทุกอย่างซึ่งอยู่ในอำนาจของเขาก็จะทำได้ ด้วยเหตุที่นี้ถูกทำลายใหม่ๆ เช่นกัน จึงไม่มีอะไรจะเป็นประโยชน์กับบริษัท นายฟอน ฟลิต ผู้แทนจึงเดินทางกลับสงขลาในวันเดียวกันนั้น เขามาถึงสงขลาในวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ เขาขึ้นบนเรือและออกเดินทางไปปัตตานีทันทีโดยมิได้อำลาท่านขุนนางผู้เยอหยิ่ง (คงหมายถึงเจ้าเมืองสงขลา) เพราะเขาจะได้ไม่ถูกดูถูกจากสหาย

ผู้ตกยากคนนั้น ซึ่งแสดงความไม่เคารพนับถือต่อชาวเนเธอร์แลนด์
อีก...”

พ.ศ. ๒๑๙๑ ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สงขลา
ที่เขาแดง ถูกอยุธยายึดไว้ได้แต่ไม่นานจะเป็นการยึดแบบเบ็ดเสร็จ
เพราะอยุธยาเองยังต้องการกำลังทหารชาวฮอลันดาช่วยในการยึด
เมืองสงขลา ดังปรากฏในคำสั่งที่ส่งไปให้ผู้กำกับเรืออาเบล แจนเซน
ท์สมัน จากสภาการพาณิชย์ที่ปัตตาเวีย ลงวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ.
๒๑๙๑ ความว่า

“...ขอให้ท่าน...ออกเรือตรงไปยังแซงกอร่า(Sangora : สงขลา)
ซึ่งขณะนี้ทัพเรือของพระเจ้ากรุงสยามได้เข้ายึดไว้ และพระองค์ทรง
มีพระราชประสงค์อยากได้กำลังของเราไปยึดเมืองนี้ไว้ในพระราชอาณา
จักรของพระองค์ ดังนั้นขอให้ท่านจงเร่งไปถึงที่นั่นโดยเร็วอย่าให้
พลาดได้ เพราะจะเป็นการช่วยเหลือพระองค์ได้เป็นอันมาก ผลจาก
การนี้อาจเกิดประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่บริษัท...”

พ.ศ. ๒๑๙๔ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองยังไม่ทรงละความ
พยายามที่จะเข้าตีเมืองสงขลา แต่ไม่ว่าจะส่งทัพบก ทัพเรือ มา
มากมายเพียงใดก็ไม่อาจเข้าตีเมืองสงขลาได้สำเร็จ ดังปรากฏใน
บันทึกของชาวฮอลันดา เขียนที่ปัตตาเวีย ถึงบริษัทดัตช์ฮอลันดา
ฉบับลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๑๙๔ ความว่า

“...พระเจ้ากรุงสยาม ทรงเริ่มทำศึกสงครามกับเมืองสงขลาอีก
และเมื่อเดือนมีนาคม พระองค์ได้จัดส่งกองทัพอันเกรียงไกรไปยัง
เมืองสงขลาทั้งทางบกและทางทะเล แต่ปรากฏว่าพระองค์ก็ยังคงไม่

อาจดีเมืองสงขลาได้อย่างเดิม เพราะแม่ทัพที่เคยรบชนะแต่ครั้งก่อน
ด้วยกำลังทัพเรือนั้นได้หนีทัพ ฉะนั้นจึงต้องกลับสู่กรุงสยามด้วยความ
อับยศ...”

พ.ศ. ๒๑๙๙ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์

พ.ศ. ๒๑๙๕ - ๒๒๒๑ เป็นช่วงเวลาที่สุดอำนาจสุลัยมาน
ปกครองเมืองสงขลาที่เขาแดง (ท่านถึงแก่อสัญกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๑
รวมเวลาที่ปกครองเมืองสงขลาอยู่ ๒๖ ปี) กล่าวกันว่า ท่านขอย้าย
เมืองพัทลุงมาไว้ที่ปากน้ำทางเข้ทะเลสาบ ดังปรากฏใน เรื่อง
กัลปนาวิด จังหวัดพัทลุง ว่า

“...อยู่มาเล่าไร้ ตาดพระหม มาแต่เมืองสาละย แลมาขอ
พระราชทาน...”

ภาพ : สุลต่านสุลัยมาน

เนื้อความในกัลปนาวัตจังหวัดพัทลุง ไม่ได้บอกว่า ตาตุพะระหุ่ม มาขอพระราชทานอะไร เนื้อหาในตอนนี้อาจฟังเพียงนั้น แต่เมื่อดูใน พงศาวดารเมืองพัทลุงเฉลยว่ามาขอพระราชทานอะไร

“...ต่อมาตาตุพะระหุ่มเป็นแขกนับถือศาสนาอิสลามมาแต่เมืองสาโหลย มาขอพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้ย้ายเมืองไปตั้งที่หัวเขาแดงปากน้ำ เมื่อถึงอนิจกรรมแล้ว ผังศพไว้ที่หัวเขาแดงปากน้ำเมืองพัทลุง...”

ภาพ : สุสานสุลต่านสุลัยมานบริเวณหัวเขาแดง

หมายเหตุ : ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๒ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมีฯ กรมพระจักรพรรดิพงษ์กับกรมหลวงเทเวศร์วงศ์โรปการ ทรงเขียนเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๐๘ คราวเสด็จประพาสเมืองสงขลา พัทลุง และได้เสด็จผ่านหลุมศพของสุลต่านสุลัยมาน ความว่า

“...วันที่ ๒๒ เกือบโมงเช้าจึงได้ออกเรือ เพราะต้องกาหลกัน ในการที่จะพ่วงเรือไป เรือกลไฟน้ำตื้นที่จะในทะเลสาบได้มี ๓ ลำ คือ เรือทอนิครอฟต์ลากเรือที่หนึ่งทรงที่หนึ่งรองผ้านุ่งหมรวม ๔ ลำ เรือเซนต์ ยอชลากเรือเจ้านายและเรือผ้านุ่งหม เรือคร้วรวม ๕ ลำ ต้องเดินตาม ร่องน้ำลึกไปจนถึงน้ำมระหุ่ม จึงเลี้ยวกลับเข้าช่องแหลมทรายเสีย เวลาชั่วโมงหนึ่ง...”

เนื้อความในพงศาวดารเมืองพัทลุงดูจะเป็นปัญหาหากตีความ ว่า “ตาดูพระหุม” คือ “สุลต่านสุลัยมาน” เพราะหลังจากสงขลา ประกาศแข็งเมืองแล้ว สงขลาก็กลายเป็น “รัฐที่ต้องถูกปราบ” ดังนั้น หาก “ตาดูพระหุม” คือ “สุลต่านสุลัยมาน” การขอพระราชทาน ครั้งนี้จึงต้องเป็นการขอพระราชทานย้ายเมืองพัทลุงมาที่ปากน้ำสงขลา ในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม คือ หลัง พ.ศ. ๒๑๖๓ ซึ่งเป็นปีที่ท่าน เป็นข้าหลวงใหญ่แทนบิดา แต่ต้องก่อน พ.ศ. ๒๑๘๕ ซึ่งเป็นปีที่ท่าน ประกาศแข็งเมืองจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และหลังจาก นั้นแต่ต้องก่อนการประกาศแข็งเมืองของสุลต่านสุลัยมาน น้องชาย ของท่านสุลัยมานคือ “ฟารีซี” ได้เข้าไปขอพระราชทานที่จะย้ายเมือง พัทลุงจากปากน้ำสงขลาไปที่ “ชัยบุรี” หลังจากได้ไปสร้างเมืองไว้ ที่นั่น เพื่อป้องกันข้าศึกที่จะเข้ามาโจมตีเมืองปากน้ำสงขลาทางฝั่ง ตะวันตก ดังปรากฏใน กัลปนาวิคจังหวัดพัทลุงว่า

“อนึ่งอยู่มาแล้วไซ้ ไซ้ เฟอร์ซี เฟอร์มุย ตายายนายใหญ่ หมื่นจันทร์ หัวปาก นางหลง หมื่นอินท์ทรงศักดิ์ หมื่นเจ้าเทียนหัวปาก แลเข้าไป ขอพระราชทาน...”

แต่ไม่ได้บอกว่าขอพระราชทานอะไร สำหรับรายละเอียดว่า
เข้าไปขอพระราชทานอะไรนั้นปรากฏในพงศาวดารจังหวัดพัทลุงว่า

“...ต่อมาเพริชี่ผิว เปรียมเยียม ตวยายนายใหญ่กับนางหมื่นหัว
จันปากนางหง หมื่นอินทรวงศ์ศักดิ์ หมื่นจำเทียนหัวปาก พวกพ้อง
เข้าไปขอพระราชทาน โปรดให้เพริชี่เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้ย้ายเมือง
มาตั้งที่เขาไชยบุรี ฝ่ายปละท่าตะวันตกทะเลสาบ ด้วยเพริชี่เป็นชาว
บ้านนางหงฝั่งตะวันตกใกล้กับเขาไชยบุรี อีกประการหนึ่ง เป็นที่
มั่นคงแก่กรรป้องกันข้าศึก และพ้นจากพวกสลัดมารบกวนด้วย เมือง
ที่ตั้งอยู่ปละท่าตะวันออกนั้นใกล้ทะเลเค็ม สลัดอาจจุมารบกวนได้
บ่อยๆ ทั้งเสียเมืองแก่สลัดด้วย จึงได้ย้ายเมืองมาตั้งที่เขาไชยบุรี...”

จากความในพงศาวดารตอนนี้ชี้ให้เห็นว่า “พาริชี” น้องชาย
ของสุลต่านสุลัยมานได้ไปมีครอบครัวอยู่ที่บ้านนางหง ที่อยู่ฝั่ง
ตะวันตกของเขาไชยบุรี และไปสร้างเมือง “สวนหน้า” ฝั่งตะวันตก
ของเมืองปากน้ำเมืองสงขลา กับอีกประการหนึ่ง “เมืองพัทลุง” จะต้อง
ย้ายจากปากน้ำเมืองสงขลาไปแล้วโดยอาจจะไปอยู่ที่ “ลติงพระ”
หรือ “วัดพะโคะ” เพราะกล่าวถึงว่าเมืองปละท่าฝั่งตะวันออกนั้นอยู่
ใกล้ทะเลเค็ม คือ อ่าวไทย ที่โจรสลัดมาปล้นได้ง่าย ซึ่งหากเมือง
พัทลุงตั้งอยู่ที่ปากน้ำทะเลสาบ เป็นไปได้ยากที่โจรสลัดจะเข้ามา
โจมตีได้ง่ายๆ เพราะเป็นเมืองใหญ่โตขนาดอยุธยาจะต้องวางแผนกัน
นานนับปีกว่าจะตีเมืองได้ ประกอบกับบันทึกของวัน วลิต ที่เดินทาง
มาในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๕ ก็ปรากฏชื่อเมือง
“พัทลุง” แยกจาก “สงขลา” แล้ว และเจ้าเมืองพัทลุงที่ให้การต้อนรับ

เป็นอย่างดี “...ที่พัทลุงเขาได้รับการต้อนรับและปฏิบัติต่อเขาอย่างเมตตาจากเจ้าเมืองพัทลุง ผู้ซึ่งรับจดหมายจากออกญาพระคลังด้วยความเคารพอย่างสูง และได้ให้ความช่วยเหลือทุกอย่างซึ่งอยู่ในอำนาจของเขาที่จะทำได้.” ผู้ให้การต้อนรับนั้นก็คือ “ฟารีซี” น้องชายของ “สุดต๋านสุดสัยมาน”

การเข้าไปขอพระราชทานครั้งนี้ของ “เพรีซี” หรือ “ฟารีซี” ก็จะต้องเป็นการขอพระราชทานในช่วงก่อนการประกาศตั้งเมืองของ ท่านสุดสัยมาน และต้องเกิดขึ้นหลัง พ.ศ. ๒๒๒๓ ซึ่งเป็นปีที่เมืองสงขลาที่เขาแดงถูกตีแตก เนื่องจากแผ่นป้ายบนหลุมฝังศพของท่าน “ฟารีซี” หรือ “ทวดไหม” ที่บ้านขริต อ.กงหรา จ.พัทลุง ระบุว่าท่านฟารีซีเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๐ และ มรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๙ ก่อนที่เมืองสงขลาที่หัวเขาแดงจะถูกตีแตก

ภาพ : เพรีซี หรือ ตาเพชร บริเวณวัดเขาเมืองเก่า ชัยบุรี จ.พัทลุง

พ.ศ. ๒๒๑๑ สุลต่านสุลัยมานถึงแก่พิราลัย บุตรชายคนโตคือ มุสตาฟาขึ้นครองเมืองสงขลาต่อจากบิดา

พ.ศ. ๒๒๑๔ ปีตตานี ส่งกำลังมาตีเมืองสงขลาและรบยึดเยื่อติดพันกันนานถึง ๓ ปี ส่งผลต่อการค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังปรากฏบันทึกของห้างสุริต ของ ยอร์จ เดวิด และ จอห์น ปอร์ทแมน ที่เกิดะหิ เขียนถึงประธานและเคาน์ซิลที่สุริต ลงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๒๑๔ ความว่า

“...การศึกระหว่างรายาแห่งปัตตานีกับเจ้าเมืองสงขลา ยังคงดำเนินอยู่ต่อไปแม้ว่าพระเจ้ากรุงสยามจะได้ส่งคนระชาทูตไปเจรจาไกลเกลี้ยให้ทั้งสองเมืองคืนดีกันก็ตาม เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่กับพระองค์เป็นอันมาก เพราะหากว่าทั้งสองเมืองยังไม่สามารถปรองดองกันได้แล้ว ก็ไม่อาจจะขนสินค้าจำพวกผ้าหรือช้างลงมาได้โดยปลอดภัย อันเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจการค้าอย่างใหญ่หลวง รายาแห่งปัตตานีนั้นไม่ประสงค์จะขอสงบศึก เพราะยังเชื่อมั่นว่าตนมีไพร่พลมากกว่า ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะสงบศึกด้วยเหมือนกัน แม้ฝ่ายสงขลาจะมีไพร่พลไม่ถึง ๑ ใน ๔ ของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ก็ไพร่พลที่มีพลกำลังกำยำล่ำสัน และชำนาญการรบแบบใช้ยุทธวิธีและคุ้นเคยกับการใช้ปืนไฟมาก่อน ทั้งเป็นขนาดใหญ่และปืนขนาดเล็ก ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งนั้นทหารส่วนมากเป็นทหารฝึกใหม่...” แต่แล้วอยุธยา ก็กลับไปตีปัตตานีโดยไม่ตีสงขลา

พ.ศ. ๒๒๒๑ มร. ซามูเอล พอทส์ เจ้าหน้าที่อาวุโสของบริษัทดัทช์ อีสต์ อินเดีย เดินทางมาสงขลาเพื่อเตรียมเปิดสถานี

การค้า ดังรายงานลงวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๒๓๑ ที่ท่านส่งไปยัง บริษัท ว่า

“...เราได้ออกเดินทาง (จากนครศรีธรรมราช) มุ่งหน้าต่อไปยัง สงขลา เพื่อศึกษาภาวะตลาดที่นั่น...เช้าวันรุ่งขึ้นกรมวังได้มาหาเรา และนำเราไปเฝ้าเจ้าเมือง (สุลต่านมูस्ताฟา) ที่คฤหาสน์ของท่าน ซึ่ง ท่านได้ให้การต้อนรับแก่เราเป็นอย่างดีและฉันท์มิตร...”

พ.ศ. ๒๒๒๓ หลังจากนั้นอีก ๑ ปี มร. ซามูเอล พอทส์ ได้ เดินทางมาสงขลาอีกครั้ง เพื่อเจรจาเกี่ยวกับการตั้งสำนักงานการค้า ของฮอลันดาที่สงขลา ดังปรากฏในเอกสารฉบับลงวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๒๓ ว่า

“...ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับพระราชทานของกำนัลจากรายาแห่งสงขลาและเจ้าเมือง(เข้าใจว่าท่านสุลเซน น้องชายท่านมูस्ताฟา)...การมาที่นี้ของข้าพเจ้าเพื่อเจรจาความเมือง ...ที่ได้ทรงพระกรุณาแก่บริษัทให้จัดสร้างห้างขึ้นได้ที่ท่าแห่งนี้...ท่านรายาได้ให้ความมั่นใจแก่เราว่าจะให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือเราเป็นพิเศษ สัญญาว่าจะให้สิทธิพิเศษแก่บริษัท เช่นเดียวกับที่บริษัทได้รับอยู่ ณ ท่าแห่งอื่นๆ...ขอบพระคุณท่านรายาและเจ้าเมืองในการที่ได้เสนอจะให้สิทธิพิเศษและอำนวยความสะดวกแก่เรา ...ข้าพเจ้าได้แจ้งไปให้ทราบว่าสินค้าอะไรบ้างที่บริษัทต้องการซื้อไว้มากที่สุด สินค้าดังกล่าวส่วนใหญ่ได้แก่การผูกขาดซื้อพริกไทยไว้แต่ผู้เดียว สินค้าสำคัญอื่นๆ ที่ระบุไว้ คือ พินซัง ดีบุก ริงนก กระดองเต่า การบูร เสื่อกกอย่างดี น้ำประสานทอง เช่นเดียวกัน ทองคำและพลวงไม่ว่า

จะจำนวนเท่าใดก็ตามที่ส่งมาจากญี่ปุ่น และเมืองจีนทุกปีบริษัทจะรับซื้อไว้หมด...”

จากรายงานดังกล่าวเห็นได้ว่าเมืองท่าสงขลาเป็นเมืองท่า ค้าขายที่มีความใหญ่โตมาก ขนาดเป็นเมืองท่าการค้าระหว่างประเทศ ทั้งจีน และ ญี่ปุ่น ที่เข้ามาส่งสินค้าและมีท่าเรือฮอลันดาไว้ทั้งหมด ซึ่งนอกจากฮอลันดาแล้วอังกฤษเป็นอีกชาติหนึ่งที่เข้ามาตั้งที่สงขลาตั้งปรากฏในบันทึกของชาวฮอลันดาว่า ฉบับลงวันที่ ๓ มีนาคม ๒๒๒๓ “...อย่างไรก็ดี พวกอังกฤษได้ตั้งห้างขึ้นที่สงขลาแล้ว...” อย่างไรก็ตามแม้สงขลาจะเจริญรุดหน้าในเรื่องการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งอาจจะด้วยเหตุนี้ทำให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชหันมาดำเนินนโยบายปราบเมืองสงขลาที่เขาแดง และเรื่องดังกล่าวคงลวงรู้ถึงสงขลา หรือเพื่อเตรียมความพร้อมเพราะสงขลาเองย่อมรู้ว่าอยุธยาต้องไม่พอใจมาตั้งแต่ครั้งแข็งเมือง เกี่ยวกับเรื่องนี้ ปรากฏในบันทึกของห้างกรุงสยาม ของชามูเอล พอทส์ ที่สงขลา ถึงรียาจิด เบอรรานบี ที่กรุงสยาม ลงวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๒๒๒ ความว่า

“...เจ้าเมืองสงขลาได้จัดเตรียมรักษาเมืองไว้อย่างเข้มแข็ง สั่งให้นำปืนใหญ่ขึ้นตั้งบนเขา เตรียมทุกอย่างเพื่อป้องกันรักษาเมือง เพราะไม่รู้ว่าเมื่อใดพระเจ้ากรุงสยามจะยกทัพลงมาตี หลายคนให้ความมั่นใจแก่ข้าพเจ้าว่า ความไม่สงบคราวนี้จะไม่กระทบกระเทือนการค้าของเราแต่อย่างใด...”

ภาพ : ปืนใหญ่บนป้อมปืนปากน้ำเมืองสงขลา

สิ่งที่สงขลาเชื่อว่าอยุธยาจะต้องลงมาปราบนั้น เป็นสิ่งที่ไม่เกินเลยความจริงเมื่อปรากฏว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ส่ง “พระยารามเดโช” หรือ “มะหะหมัด” ผู้นำถือศาสนาอิสลามนิกายซุนนีย์เช่นเดียวกับท่านมูस्ताฟา มาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อวางแผนในการจะเข้าตีเมืองสงขลา โดย “อิสลาม” ย่อมรู้ทาง “อิสลามด้วยกัน” และเหตุการณ์วันที่พระยารามเดโชเดินทางมาสงขลาเพื่อเจรจากับท่านมูस्ताฟาให้ยอมเป็นเมืองที่ขึ้นต่ออยุธยาดั้งเดิม ปรากฏในรายงานฉบับสุดท้ายลงวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๒๒ ของ ซามูเอล พอทส์ ที่สงขลา เขียนถึงริชาร์ด เบอร์นาบี ที่กรุงสยาม

“...เกี่ยวกับสภาพในปัจจุบันที่สงขลา ขณะนี้สามารถป้องกันตนเองได้แล้ว แม้ทัพของพระเจ้ากรุงสยาม(พระยารามเดโช)ได้เดิน

ทางไปถึงที่นั่น(เมืองสงขลาที่เขาแดง) จากลิกอร์(นครศรีธรรมราช) และปัตตานี เมื่อเร็ว ๆ นี้ข้าพเจ้าได้พูดถึงตัวท่าน(เบอร์นาบี) กับ มร.พอลคอลล (เจ้าพระยาวิชาเยนทร์) พระเจ้ากรุงสยามทรงมีพระราชประสงค์ใครให้ข้าพเจ้าเข้าไปอยู่เสียในเมือง(อยุธยา) เพื่อความปลอดภัย แต่ครั้นเมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าการอยู่ที่นี้ต่อไปอาจจะไม่ปลอดภัย ข้าพเจ้าจึงทำตามพระราชประสงค์และได้จัดการขนสินค้าของบริษัทลงเรือเอี่ยมจัน แล้วเดินทางมุ่งหน้าออกสู่กรุงสยาม ดีกว่าที่จะอยู่ที่เดิมผจญภัย และต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากยิ่งขึ้น ข้าพเจ้ายินดีจะได้รับทราบคำสั่งจากท่านเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไปภายในเวลาอันควร”

ไม่ทราบวา ริชาร์ด เบอร์นาบี ได้สั่งการอะไร อย่างไม่ หรือไม่ เพราะเป็นจดหมายฉบับสุดท้าย และเป็นเนื้อหาที่บ่งเค้าลางอันตรายของเมืองสงขลาที่เขาแดง และสงขลาที่เขาแดงก็เตรียมพร้อมดังที่กล่าวมาก่อนแล้วโดยได้กำลังจากอังกฤษเข้ามาช่วยเสริมทัพ ดังปรากฏในบันทึกของชาวฮอลันดา ฉบับลงวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๒๓ ว่า “...อย่างไรก็ดีพวกอังกฤษได้ตั้งห้างขึ้นที่สงขลาแล้ว และได้ส่งผู้คนไปช่วยเจ้าเมืองสงขลา จัดแจงสร้างป้อมปราการเพื่อแข็งเมืองต่อพระเจ้ากรุงสยาม...” อย่างไรก็ตามท้ายที่สุดการเจรจาระหว่างพระยารามเดโช กับ สุลต่านมูสตาฟา ไม่เป็นผล สงขลาที่เขาแดงจึงต้อง “ถึงกาลอวสาน”

พ.ศ. ๒๒๒๓ ปลายเดือนมีนาคม

ฝ่ายรุก ทัพเมืองนครศรีธรรมราช ทัพจากอยุธยา สนธิกำลัง มีพระยารามเดโชเป็นแม่ทัพ

ฝ่ายรับ ท้าพเมืองสงขลาที่เขาแดง ทหารอังกฤษ ทหารฮอลันดา มีท่านมุสตาฟาเป็นแม่ทัพ น้องชาย ๒ ท่านคือท่าน “หะซัน” กับ “สุสเซน” เป็น รองแม่ทัพ เหตุการณ์สู้รบตลอดจนผลที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยสาเหตุแห่งการล่มสลายของเมืองสงขลาที่เขาแดง ปรากฏในบันทึกของบาทหลวงเดออร์ ซัวซีย์ ที่เดินทางเข้ามาในสยามเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ คิวมภา

“...ครั้นเมื่อ ๖ ปีล่วงมาแล้วพระเจ้ากรุงสยามได้ส่งกองทัพเรือ ซึ่งมีจำนวนเรือรบเป็นอันมาก ให้มาตีเจ้าสงขลาอย่างสาบสูญ ซึ่งเจ้าสงขลาที่ต่อสู้อย่างสาบสูญเหมือนกัน ฝ่ายไทยจับตัวเอาใจได้ก็ โดยที่ผู้รักษาป้อมแห่งหนึ่งได้คิดประทุษร้าย โดยฝ่ายไทยได้ล่อลวงเกลี้ยกล่อมให้ผู้รักษาป้อมนั้นเอาใจออกห่างจากเจ้านายตัว แล้วไทยจึงได้เข้าไปในป้อม และเอาดอกไม้เพลิงโยนเข้าในเมือง เพลิงได้ติดลูกความวังของเจ้าสงขลาจนหมดสิ้นในระหว่างที่เกิดเหตุซุลมุนกันในเมืองเพื่อช่วยดับเพลิงนั่นเอง ฝ่ายไทยก็ได้ยกกองทัพเข้าไปตีในเมืองได้ ไทยจึงได้ทำลายป้อมคูประตูหอรบและบ้านเรือนจนหมดสิ้นเหลือแต่พื้นดิน เพราะเกรงว่าคนอื่นจะมาตั้งมั่นคิดขบถอีก...”

เป็นอันจบสิ้น “เมืองสงขลา” ที่เขาแดงที่แพ้ภัยนี้เนื่องจากคนของตนเอง (หากเป็นจริงที่บาทหลวงเดออร์ ซัวซีย์ กล่าวไว้ หรือ จะเป็นแผนการที่วางไว้ก่อนแล้วของพระยารามเดโช เนื่องจากมาวางแผนตีเมืองสงขลาอยู่ที่นครศรีธรรมราชล่วงหน้าถึง ๑ ปี ดังนั้นคนผู้หนึ่งที่เปิดประตูเมืองให้อยุธยาเข้าไปโจมตีได้อาจจะเป็นคนที่ถูกส่งเข้ามาก่อนแล้ว)

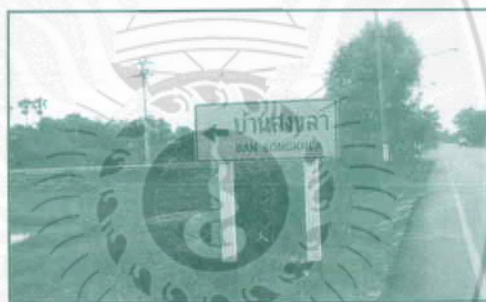
แบ่งแยกแล้วปกครอง

“มุस्ताฟา” และผู้ที่มีอายุเกิน ๖๐ ปี ถูกอพยพไปไว้ที่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี เนื่องจากมีชุมชนมุสลิมอยู่นั้นก่อนแล้วเพื่อให้ผู้ไปอยู่ใหม่ไม่มีปัญหา เมื่อท่านมุस्ताฟาเดินทางไปถึงได้ตั้งชุมชนขึ้นโดยใช้ชื่อบ้านเมืองเดิมของท่านตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านสงขลา” และลง “เสาประโคน” หรือ “เสาหลักเมือง” (ลักษณะเป็นเสาหินแกรนิตสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละประมาณ ๘ นิ้ว สูงประมาณ ๑.๕ เมตร ปัจจุบันเสาหลักเมืองดังกล่าวอยู่ในพื้นที่บ้านนายบังโหด ทิพย์หัด หมู่บ้านสงขลา เลขที่ ๖๕ ม.๒ ต.ตลาด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี) เป็นการ “ปลูกบ้านแปลงเมือง” อีกครั้งหลังจากที่บิดาของท่านคือ ดาโต๊ะ โมกอล ได้มาสร้างบ้านแปลงเมืองที่สงขลาหัวเขาแดง และด้วยความสามารถของท่านภายหลัง เมื่อตำแหน่งเจ้าเมืองไชยว่างลงท่านมุस्ताฟาได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาไชยานาม “พระยาพิชิตภักดีศรีพิชัยสงคราม” ถือนักดินา ๕,๐๐๐ ไร่ ขึ้นอินทปัญญาซ้าย ชาวไชยาเรียกชื่อท่านว่า “มะหุ่ม ปะแก” (ปะแก หมกยถึง ปะแก หรือ พ่อแก หรือ พ่อเต่า หรือ คุณปู่ คุณตา) และเมื่อท่านถึงแก่กรรม (พ.ศ. ๒๒๓๙) บุตรชายของท่านคือ “เตาฟีก” หรือ “ม้ารุ่มตาไฟ” ได้เป็นเจ้าเมืองไชยาต่อ และทั้งสองท่านผู้เป็นบิดาและบุตรเสียชีวิต(เตาฟีกเสียชีวิต พ.ศ. ๒๒๔๘) ที่ไชยา ศพของท่านทั้งสองฝังอยู่เคียงกันในที่สาธารณะประโยชน์ ริมคลองโหนดการ้อง ที่บ้านสงขลา ม.๓ ต.ตลาด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี โดยมีศพบริวารอยู่รายรอบในเนื้อที่ประมาณ ๔ ไร่ ห่างจากหลักเมืองบ้านสงขลาไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๐.๕ กิโลเมตร

ภาพ : เสาประโคน หลักเมือง ที่บ้านสงขลา ต.ตลาด อ.ไชยา
จ.สุราษฎร์ธานี

ภาพ : ป้ายบอกชื่อ “บ้านสงขลา” ต.ตลาด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

ภาพ : หอสมุด “สุลต่านมูस्ताฟา” และ “เตาฟีก”
บริเวณบ้านสงขลา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

“หะซัน” น้องชายคนที่ ๑ ของมูस्ताฟา ที่อายุยังไม่ถึง ๖๐ ปีถูกอพยพไปไว้ยังกรุงศรีอยุธยา และด้วยความสามารถเช่นกัน ท่านหะซันได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพเรือของกรุงศรีอยุธยา นาม “พระยาราชบังสัน” ภายหลังเมื่อพระยารามเดโช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช แข็งเมือง อยุธยาจึงส่งพระยาราชบังสันมาปราบเมืองนครศรีธรรมราช แต่พระยาราชบังสันได้ปล่อยตัวพระยารามเดโชหนีออกจากเมืองก่อนที่จะเข้าตีเมืองนครศรีธรรมราช ภายหลังความทราบถึงอยุธยา พระยาราชบังสันจึงถูกประหารชีวิตโดยการตัดหัวและเสียบประจานที่เมืองนคร พระยาจักรี หรือ ฮุสเซน ซึ่งเป็นเจ้าเมืองพัทลุงอยู่ที่ชัยบุรี จึงได้ให้ทหารลอบมาขโมยศพพี่ชาย แล้วนำไปฝังไว้ติดกับหลุมศพของบิดา คือ สุลต่านสุลัยมานที่สงขลา ดังปรากฏศาลาคลุมศพหลังเล็กอยู่จนปัจจุบัน

“ฮุสเซน” น้องชายคนที่ ๒ ของ ท่านมูस्ताฟา และเป็นลูกชายคนสุดท้องของท่านสุลต่านสุลัยมานที่ถูกอพยพไปไว้ในกรุงศรีอยุธยาเช่นกัน ตอนหลังเมื่อท่านมูस्ताฟาได้รับโปรดเกล้าฯ ให้มาเป็นเจ้าเมืองไชยาแล้ว ท่านฮุสเซนก็ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้มาเป็น “ปลัดเมืองไชยา” เพื่อช่วยราชการกับพี่ชายในที่ “พระยาจักรี” ภายหลังเมื่อเจ้าเมืองพัทลุงที่เขาชัยบุรีจางลง “พระยาจักรี” จึงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้มาเป็นเจ้าเมืองพัทลุงที่เขาชัยบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ ดังปรากฏในเรื่อง กัลปนาจังหวัดพัทลุง ความว่า

“...อนึ่งอยู่มาเมื่อญากกรีผู้เป็นออกญานครแลที่เข้าเมืองไชยาญ้าม(ไชยา) มากินเมืองพัทลุงนั้น ฯลฯ..”

ความตอมนี้น่าจะคลาดเคลื่อนเนื่องจาก “พระยาจักรี” หรือ “ท่านสุสเซน” ไม่เคยเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และเป็นเพียงแค่ ปลัดเมืองไชยาในสมัยที่ท่านมูสดวาฟาเป็นเจ้าเมือง แต่ยังคงเค้าความจริงอยู่คือท่าน “สุสเซน” มาจากเมืองไชยาผู้บันทึกจึงอาจจะเข้าใจว่าเป็นเจ้าเมืองมาก่อน และเมื่อท่านสุสเซนเกษียณจากตำแหน่งเจ้าเมืองพัทลุงที่เขารับบุรีแล้ว ท่านกลับไปพำนักที่ไชยาและเสียชีวิตลงที่นั่นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๖ แต่ขณะที่ท่านเสียชีวิตไม่สามารถนำศพไปฝังไว้ ณ สถานที่เดียวกับพี่ชายได้เนื่องจากพื้นที่ถูกน้ำท่วม จึงนำไปฝังในพื้นที่ด้านทิศเหนือของบ้านสงขลาห่างไปประมาณ ๑ กิโลเมตร ปัจจุบันคือ บ้านป่าขาว ม.๑ ต.ทุ่ง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

ภาพ : หลุมฝังศพ “สุสเซน” หรือ “พระยาแก้วโกรพพิชัย”

ส่วนท่าน “ฟารีซี” นั้นจารึกบนหลุมศพท่านฟารีซีระบุว่าท่านเกิด พ.ศ. ๒๑๔๐ และเสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๙ หากปราบสงขลาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ แล้ว แสดงว่าท่านฟารีซีจะต้องเสียชีวิตก่อนปราบเมืองสงขลาที่เขาแดง และตามประวัติของท่านให้รายละเอียดว่าท่าน

เดินทางไปปราบเมืองไทรบุรี ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของอยุธยาที่อยู่ภายใต้การดูแลของเมืองพัทลุง และเสียชีวิตขณะเดินทางที่ที่บ้านชะรัด ปัจจุบันคือ บ้านชะรัด ม.๕ ต.ชะรัด อ.กงหรา จ.พัทลุง และศพของท่านฝังอยู่ ณ ที่นั้นจวบปัจจุบันในนามของ “ทวดโหม” และนายทหารผู้ติดตามทั้งหมดได้ตั้งบ้านเรือน จนเป็นชุมชนมุสลิมขนาดใหญ่อยู่ที่นั่นจนปัจจุบัน

ภาพ : หลุมฝังศพท่าน “ฟารีซี” บ้านชะรัด ต.ชะรัด อ.กงหรา จ.พัทลุง เป็นที่นำสังเอดำศพของท่านสู่สุสานสุลัยมาน พร้อมลูกชายคือ หะซัน ที่บริเวณหาดทรายเมืองสงขลาที่หัวเขาแดง รวมถึง ศพของท่านฟารีซี ที่บ้านชะรัด อ.กงหรา จ.พัทลุง ล้วนได้รับการเคารพนับถือทั้งชาวไทยพุทธ และ ไทยมุสลิม อันปรากฏหลักฐานให้เห็นถึงการแสดงความเคารพของชาวไทยมุสลิมโดยการอ่าน “ดุอา” และการจุดธูปเทียนบูชาด้วยความเคารพของชาวไทยพุทธ ในนามของ “ทวดโหม” ซึ่งเป็นทวดร่วมแห่งความ “สมานฉันท์”

กลับมาที่เขาแดง ปากน้ำทะเลสาบสงขลา

หลังจากเมืองสงขลาที่เขาแดงถูกอยุธยาตีแตกเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ แล้ว เมืองก็อยู่ในสภาพรกร้าง แต่เนื่องจากเป็นเมืองท่าที่เหมาะสมแก่การจอดเรือสินค้า มีทะเลสาบด้านในเป็นที่หลบมรสุม กำแพงเมืองก็ยังสามารถฟื้นฟูขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงมีพระราโชบายที่จะฟื้นฟูเมืองสงขลาที่เขาแดงขึ้นมาใหม่ โดยขณะนั้นฝรั่งเศสในสมัยพระเจ้าหลุยส์ ๑๔ ได้เข้ามา มีบทบาทในราชสำนักจนถึงนายทหารชาวกรีก สัญชาติฝรั่งเศส นาม “เจ้าพระยาวิชาเยนทร์” หรือ “Constantine Phaulkon” ที่ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในการปรึกษาราชการแผ่นดิน รวมทั้งการพัฒนาเมืองสงขลาขึ้นมาใหม่โดยอาศัยวิศวกรชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามายังกรุงสยามในคณะราชทูตชุดแรก ที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงสยาม และโดยที่เมืองสงขลาที่เขาแดงในสมัยสุลต่านสุลัยมาน ตลอดจนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้รับการพัฒนาเป็นเมืองท่าการค้าที่เจริญรุ่งเรือง และเนื่องจากเป็นเมืองท่าที่ไกลอยุธยา หากมีปัญหาในเมืองหลวงก็จะไม่เป็นปัญหากับสงขลา ดังนั้นเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ผู้เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของสมเด็จพระนารายณ์ จึงเล็งเห็นว่าสงขลาเพื่อพัฒนาเป็นสถานีการค้าใหม่ ตั้งเมืองใหม่ แล้วยึดเป็นของฝรั่งเศส ภายใต้สนธิสัญญา ๙ ข้อ ความว่า

“...เอกอัครราชทูตฝรั่งเศส ขอพระราชทานพระราชนุญาตให้หัวหน้าห้างฝรั่งเศส ไปตั้งห้างที่เมืองสงขลาได้ทันที ตามที่พระเจ้า

กรุงสยามได้พระราชทานไว้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามยกเมืองสงขลา และเมืองขึ้นของเมืองสงขลา พระราชทานให้แก่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส สร้างป้อม หรือจะทำอะไรในเมืองสงขลาได้แล้วแต่พระทัย แต่ในเรื่องนี้ด้วยเหตุต่างๆอื่นได้ชี้แจงให้ท่านราชทูตได้ทราบไว้แล้ว ยังไม่สมควรที่จะเปิดเผยให้เป็นการอื้อฉาว จนกว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จะได้ทราบในเรื่องนี้ และจนกว่าจะได้ทราบพระกระแสของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสด้วย...”

ความข้างต้น คือ “สัญญา ๙ ข้อ” ที่ปรากฏในร่างสนธิสัญญา ทางพาณิชย์และการเดินเรือระหว่างฝรั่งเศสกับกรุงสยาม ที่ เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ หรือ คอนสแตนติน ฟอลคอน (Constantine Phaulkon) ร่างขึ้นและลงนามโดย ฟอลคอน ในฐานะผู้แทนฝ่ายสยาม และ เดอร์ โชมองต์ ผู้แทนฝ่ายฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ ณ เมืองลพบุรี จากเนื้อหาในสัญญาทั้งหมดที่ทำให้สยาม ต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extra - Territorial right) แล้วยัง ผนวกที่จะยกเมืองสงขลาให้กับฝรั่งเศสด้วย โดยฝรั่งเศสได้เตรียม แผนการที่จะพัฒนาเมืองสงขลาเป็นสถานีการค้า หากสัญญา ๙ ข้อ ได้รับความเห็นชอบจากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ดังปรากฏในบันทึกของ เจเรต์ ผู้ตรวจการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส (La Compagnie Francaise des Indes Orientales : ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๗) ดังนี้

“...ท่านราชทูต (เซอร์วาลิเยร์ เดอ โชมองต์ : Le Chevalier de Chaumont) ได้สั่งข้าพเจ้าว่า ถ้าท่านราชทูตได้กลับจากเมืองไทย

เมื่อใด ก็ให้ข้าพเจ้ารีบไปรับเมืองสงขลาจากสยามเลขที่เดียว...และ
ราชทูตได้สั่งต่อไปว่า เมื่อข้าพเจ้าถึงเมืองสงขลาแล้ว ก็ให้ลงมือสร้าง
ป้อมที่เดียว แต่การสร้างป้อมนี้ข้าพเจ้าค่อยทำค่อยไป อย่างช้าที่สุด
เพื่อคอยรับคำสั่งจากท่านก่อน เมื่อข้าพเจ้าจะไปเมืองสงขลา ข้าพเจ้า
จะพาเอนจินีย์ไปด้วย เอนจินีย์ผู้นี้(เดอรั ลูแมร์) ท่านราชทูตได้
ถวายตัวไว้กับพระเจ้ากรุงสยามแล้ว และเป็นคนฉลาดมาก ในการ
ก่อสร้างต่าง ๆ นั้น ข้าพเจ้าจะกระทำตามคำแนะนำของเขาทุกอย่าง
แต่ก็เชื่อว่าคงจะไม่วางผังเมืองให้ใหญ่โตงดงามเกินไป...”

โดยที่ เวเรต์เองก็เห็นด้วยที่จะยึดเมืองสงขลาไว้เนื่องจากมี
ความเหมาะสมที่จะทำเป็นเมืองท่าเรือที่ดีมาก ดังปรากฏใน
หมายเหตุของนายเวเรต์ ฉบับลงวันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๓
ความว่า

“...เมืองสงขลานั้นมีท่าเรือ ซึ่งดูจะเป็นท่าเรือที่ดีมาก แต่เรือ
ใหญ่จะต้องเข้าออกได้ จึงจะเป็นท่าเรือที่ดี แต่ได้มีคนบอกกับข้าพเจ้า
ว่า เรือระวาง ๕๐๐-๖๐๐ ตัน ได้เคยเข้าออกมาแล้ว...”

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของบาทหลวง เดอรัซัวซีย์ ที่พรรณนา
ถึงความใหญ่โตของเมืองสงขลา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๗ ว่า

“... เมืองสงขลานั้นเอง พระเจ้ากรุงสยามจะถวายต่อพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส แต่อาณาเขตพื้นที่ของเมืองนี้ใหญ่โตกว้างขวางมาก พวก
อังกฤษก็อยากได้เมืองนี้นัก และได้ขอต่อไทยหลายครั้งแล้ว ข้าพเจ้า
พิจารณาเห็นตามเหตุผลเห็นว่า ถ้าพวกฝรั่งเศสไม่เอาเมืองสงขลาแล้ว
ก็น่ากลัวจะได้แก่พวกอังกฤษต่อไป พระเจ้ากรุงสยามทรงวิตกนักว่า
พวกฮอลันดาจะไปตั้งเมืองที่สงขลาให้ได้...”

ซึ่งก่อนหน้าที่จะร่างสนธิสัญญาขึ้น ฟอลคอลลได้ให้เหตุผลถึง การที่ต้องยึดเมืองสงขลาไว้ ดังปรากฏในจดหมายที่ฟอลคอลลให้ ไว้แก่บาทหลวงตาซาร์ต เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๗ ความว่า

“...เพื่อจะให้การเป็นผลที่สุดโดยรวดเร็วแลแน่นอนนั้น จะต้อง กราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสว่า เป็นการดีที่จะต้องยึดเมืองสงขลาไว้ ก่อนแล้วให้ส่งคนและทหารมาอยู่ซึ่งเป็นการสำคัญมาก เพราะเหตุ ว่าถ้าได้จัดเมืองนี้เป็นที่เรียบร้อยแล้วก็หมดอันตรายไม่ต้องกลัวอะไร อีกต่อไป เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วบรรดาพ่อค้าก็จะตั้งการค้าขายได้ และเป็นทางดีสำหรับการป้องกันและปกครองของคณะฝรั่งเศสในเมือง เขมร เมืองจำปา เมืองญวน และเมืองตังเกี๋ย และถ้าจะจัดการให้ สิ้นค้าทั้งหลายได้โอนเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเมื่อไหร่ ก็จะไม่เป็นการ ยากอันใด...”

จากเหตุผลที่ฟอลคอลลให้ไว้จะเห็นได้ว่า สงขลาอยู่ไกลจาก ออยุธยา หากเกิดความไม่สงบขึ้นที่อยุธยา ก็จะไม่กระเทือนถึงสงขลา หรือถ้าวาจะกระเทือนถึงสงขลา ก็ยังมีเวลาที่จะวางแผนป้องกันได้ นอกจากนี้หากอยุธยามีปัญหาจริง และไม่สามารถทำการค้าได้ ฝรั่งเศสก็ยังจะใช้สงขลาเป็นเมืองท่าค้าขายกับ เขมร จำปา ญวน และ ตังเกี๋ยได้เพราะเส้นทางการเดินเรือไม่จำเป็นต้องผ่านอยุธยาของ สยาม และอันที่จริงแล้วเมืองสงขลาอาจจะตกเป็นของฝรั่งเศสตั้งแต ่วันที่ราชทูตเดอริโชมอง ได้แล่นเรือจากฝรั่งเศสมาถึงเมืองสงขลา ก่อน ที่จะแล่นเข้าอยุธยา ถ้าเดอริโชมองเชื่อตามความเห็นของบาทหลวง วาเชโดยไม่เกรงใจฟอลคอลลดังปรากฏในรายงานเรื่อง “ความเห็น

เรื่องตั้งบริษัทที่เมืองสงขลา” (Singor) ของบาทหลวงวาเซในระหว่างเดินทางของมองซิเออร์โคร์โชมองราชทูตฝรั่งเศส ตั้งแต่เมืองเบรสต์ถึงประเทศสยาม ความว่า

“...เมื่อเรือได้แล่นมาถึงหน้าเมืองสงขลาแล้วข้าพเจ้าได้เชิญให้มองซิเออร์โคร์โชมองมาประชุมเพื่อออกความเห็น ข้าพเจ้าจึงแนะนำว่าการที่พระเจ้ากรุงสยาม ได้ทรงรับรองว่าจะพระราชทานเมืองให้พวกฝรั่งเศสอยู่นั้น ก็เป็นการพอพระทัยพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสและพอใจบริษัทอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อมีโอกาสอันดีแล้วไม่ควรทิ้งโอกาส ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าเวลานี้เป็นเวลาเหมาะสมแล้ว ควรจะไปยึดเมืองสงขลาไว้ในนามของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส การที่ยึดเมืองไว้นี้ไม่ยากอะไรเพียงแต่ไปชักธงขึ้นและให้คนเฝ้ารักษาอยู่ ๑๐ คนก็พอ จนกว่าพระเจ้ากรุงสยามจะได้มีพระราชโองการให้สร้างป้อมและสร้างเมืองขึ้น สำหรับให้พวกบริษัทได้ส่งพ่อค้าและผู้แทนมาตั้งทำการค้าขายในที่นี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวต่อไปว่าในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าได้พูดกับพวกข้าราชการไทยไว้แล้ว เพราะข้าราชการเหล่านี้ได้ทราบในพระราชประสงค์ของพระเจ้ากรุงสยามอยู่แล้ว และทั้งได้เป็นพยานเห็นการรับรองของเสนาบดี ในนามของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสด้วย พวกข้าราชการไทยจึงยินยอมพร้อมใจกันในเรื่องนี้หาได้คัดค้านอย่างใดไม่

ในชั้นแรกบรรดาผู้ที่ได้ยินได้ฟังเห็นชอบพร้อมกันหมดจึงคิดกันเลือกเอาเซอวาเลียเดอโฟแบง(Chevalier de For bin) เป็นผู้แทนพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และให้มองซิเออร์เวเร(Veret) เป็นผู้แทนบริษัท

ในรุ่งเช้าให้ท่านทั้งสองไปจองเมืองนี้ และได้เตรียมปืนใหญ่ทั้งแจกดินปืนให้พลทหาร เพื่อจะได้คอยยิงปืนในเวลาที่ได้รับเอาเมืองเป็นของฝรั่งเศสแล้ว แต่อะไรจะทำให้คนทั้งหลายประหลาดใจยิ่งกว่าที่เห็นในเวลาเช้า พอสว่างมองซีเออเดอไซมองได้สั่งให้ถอนสมอ ชักใบแล่นเรือออกไปโดยไม่ได้อธิบายเหตุผลจนอย่างใดเลย เมื่อข้าพเจ้าเห็นเช่นนี้ก็หาได้ว่าอะไรไม่ แต่คอยจ้องหาเวลาที่จะพบท่านราชทูตสองต่อสอง เมื่อพบกันแล้วท่านราชทูตก็ตั้งใจฟังข้าพเจ้าชี้แจง และข้าพเจ้าก็ได้ชี้แจงว่าการที่ราชทูตทำดังนี้ กระทำให้ข้าพเจ้าสังหรณ์ใจทั้งต้นหัวใจด้วย เพราะความจริงข้าพเจ้ามีความนับถือและรักท่านราชทูตผู้นี้มาก ข้าพเจ้าจึงได้บอกว่าการที่ท่านราชทูตได้ทั้งโอกาสอันดีเช่นนี้ ต่อไปเมื่อต้องการจะหาโอกาสเช่นนี้อีกก็จะได้ไม่ได้ดังประสงค์ และที่กระทำให้เช่นนี้จะหาข้อแก้ตัวในเมืองฝรั่งเศสได้โดยยาก เพราะที่เมืองฝรั่งเศสจะเห็นเป็นความผิดอย่างร้ายแรง และข้าพเจ้าก็ไม่เข้าใจว่าเหตุใด เมื่อวานนี้ท่านราชทูตก็เข้าใจข้าพเจ้าในการที่ข้าพเจ้าได้แนะนำอย่างดีเช่นนี้ จึงได้กลับเอาหนืตในระหว่างเวลายังไม่ทันพิน ๑๒ ชั่วโมง เพราะฉะนั้นความคิดของท่านราชทูตเป็นอย่างไรขออย่าปิดบังแก่ข้าพเจ้าเลย(การที่ข้าพเจ้าได้ทายไว้ว่าต่อไปจะหาโอกาสอย่างนี้ไม่ได้ก็นั้นก็เป็นความจริงดังที่ข้าพเจ้าได้ทายไว้) การที่ข้าพเจ้าได้พูดชี้แจงกับมองซีเออเดอไซมองดังนี้ สิ่งเกิดดูเป็นเรื่องที่จับใจท่านอยู่บ้าง ท่านราชทูตจึงสามารถพบว่า ได้มีคนมาชี้แจงให้เห็นว่าถ้าได้กระทำการเช่นนี้ ก่อนที่จะได้หารือกับมองซีเออร์คอนชตันซ์แล้ว มองซีเออคอนชตันซ์จะไม่พอใจอย่างยิ่ง และก็ไม่จำเป็นต้องรีบร้อนเกินไปเพราะเวลานี้ยังอยู่ระยะทาง ๑๐๐ ไมล์เท่านั้น

ก็จะถึงอยู่แล้ว เรื่องนี้เป็นภาระที่ร้ายสำหรับมองซิเออเดอโชมอง และสำหรับบริษัทด้วย เพราะในชมพูทวีปทั้งหมดไม่มีที่แห่งใดจะเหมาะสำหรับบริษัทยิ่งกว่าเมืองสงขลา ถ้าได้ตั้งอยู่ที่เมืองนี้แล้ว บรรดาสินค้าของ เขมร ไทย ญวน ตังเกี๋ย จีน ญี่ปุ่น และเกาะฟิลิปปินส์ก็จะต้องมารวมอยู่ที่สงขลาทั้งหมด อีกสักหน่อยเมืองบาดาเวียก็จะกลายเป็นเมืองร้าง และพวกจีนอันบริบูรณ์ซึ่งตั้งการค้าอยู่ในเมืองนี้ ก็คงจะรับมาตั้งการค้าขายอยู่กับพวกฝรั่งเศส ซึ่งจะทำให้เกิดกำไรขึ้นกว่าสองเท่า ผลร้ายของความประพฤติกองมองซิเออเดอโชมองต์เป็นเช่นนี้ซึ่งจะแก้ไขอย่างใดไม่ได้ เพราะตอนหลังได้เกิดจลาจลขึ้นในเมืองไทย และการจลาจลนี้ถ้าหากฝรั่งเศสได้ไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองสงขลาเสียแล้วก็คงจะเกิดขึ้นไม่ได้เป็นแน่..”

แต่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสยังมีได้ตกลงปลงใจที่จะยึดเมืองสงขลาตามที่พอลคอลลีเยนร่างสนธิสัญญา แต่ทรงเห็นควรว่าน่าจะเป็นเมืองอื่น (โดยนัยคือจะยึดเมืองท่าฝั่งตะวันตก คือ มะริด กับตะนาวศรี) จึงได้แต่งราชทูตชุดที่ ๒ นำโดยลาลูแบร์ (Simon de La Loubere) เข้ามา เพื่อขอแก้ไขสนธิสัญญาแต่ก็ยังไม่ถึงที่จะยึดเมืองสงขลาได้ด้วย โดยพระราชดำริของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเกี่ยวกับเรื่องนี้ปรากฏในหัวข้อสำหรับให้ลาลูแบร์และเบเรต์เอกอัครราชทูตของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไปจัดการทำสัญญาค้าขาย ซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้มีรับสั่งให้ไปทำกับพระเจ้ากรุงสยาม

“... ในข้อนี้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรงพระราชดำริเห็นว่าเพื่อประโยชน์แก่ราชการของพระองค์และเพื่อประโยชน์ของบริษัทควรจะขอเมืองอื่น ดีกว่าเมืองสงขลา ในส่วนของเมืองสงขลา นั้น พระเจ้า

กรุงฝรั่งเศสมีพระราชประสงค์แต่เพียงให้ไปตรวจดูเสียก่อนว่าเมืองนี้จะเป็นเมืองสำคัญอย่างไร คือว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการค้าขายของบริษัทเพียงไร และถ้าหากว่าชนชาวต่างประเทศได้ไปตั้งอยู่ที่เมืองสงขลาแล้วจะเป็นการเสียหายแก่บริษัทอย่างไรบ้าง เพราะฉะนั้นให้ท่านราชทูตติดอำนาจทำสัญญาว่าตามที่พระเจ้ากรุงสยามได้พระราชทานเมืองสงขลาให้แก่ฝรั่งเศสนั้นบริษัทจะได้ไปตั้งห้างตามเวลาที่บริษัทเห็นว่าเหมาะสม และบริษัทจะไปตั้งเพียงแต่มีห้างหรือจะไปสร้างป้อมด้วยก็ได้แล้วแต่บริษัทจะเห็นสมควร...”

อย่างไรก็ตามฟอลคอลลได้ให้วิศวกรเข้ามาวางผังเมืองสงขลาไว้เพื่อเตรียมการสร้างเมือง หากพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงเห็นด้วย วิศวกรคนดังกล่าว คือ เดอลาเมร์ (Monsieur de Lamare) ได้เดินทางมายังลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยออกจากอยุธยาเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๒๙ และเดินทางกลับในวันที่ ๑๖ มิถุนายน ในปีเดียวกัน ซึ่งนอกจากจะได้วางผังเมืองสงขลา แล้วยังวางผังเมืองพัทลุงที่ เขาไชยบุรี และเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ในรายงานของลามาร์บอกว่างสงขลาเป็นเกาะ ชายฝั่งเกิดจากการงอกตัวของแหลม ส่วนทรายรวมทั้งศิลาเพื่อเตรียมสร้างเขื่อน เพื่อเป็นคันกันน้ำไม่ให้ทรายไหลย้อนมาปิดปากอ่าว รวมทั้งทำเลเพื่อการจอดเรือที่สามารถจอดได้ถึง ๘๐ ลำ โดยใช้เกาะแก่งเป็นตัวกำบังคลื่น นอกจากนี้ห่างจากสงขลาไป ๘ กิโลเมตรเป็นทุ่งนาที่อุดมสมบูรณ์สามารถผลิตข้าวพอเลี้ยงประชากร ผัก สามารถหาได้จากปัดตานีที่ห่างออกไป ๘๐ กิโลเมตร ด้านหลังของเมืองสงขลา มีทางน้ำสามารถเดินทางไปถึงเมืองไทรบุรี (เดดาห์) ได้ (น่าจะเป็นคลองอู่ตะเภา : ผู้เขียน) น้ำจืดสามารถหาได้

ง่ายเพียงแค่นุดทรายลงไป วัสดุที่จะใช้สำหรับการก่อสร้างป้อมปราการที่เมืองสงขลา ก็ใช้หินจากหัวเขาแดง ปูน เามาจากเกาะสีเกะท่า กลางทะเลสาบซึ่งใช้เวลาเดินทาง ๒ วัน สำหรับทรายสามารถหาได้โดยทั่วไป และได้เขียนผังเมืองขึ้น

ผังเมืองนี้เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ ลักษณะเป็นผังเมืองสงขลา หรือ ดั่งขระ ตั้งอยู่ปลายแหลมสุดด้านทิศใต้ของคาบสมุทรสทิงพระ ติดกับเขาแดงด้านทิศเหนือ และติดกับปากน้ำเมืองสงขลา ผังสิงหนคร ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู มีแนวภูเขาสองแนวซ้อนกันในแนวเหนือ-ใต้ และทางด้านตะวันตกของเมือง ปรากฏเขาเล็กๆ อีก ๑ ลูก ดูจากตำแหน่งแล้วคือเขาน้อยในปัจจุบัน ผังป้อมปราการเป็นปลายแหลม และมีแนวเขาเล็กๆ ๒ แนว คือ เขาน้อยและเขาดังกวน ปรากฏเกาะในทะเลสาบ ๑ เกาะ คือเกาะยอ และคลองที่ไหลลงทะเลสาบ น่าจะเป็นคลองพะวง หรือ อุตะภา และด้านเหนือของทะเลสาบเป็นบริเวณแคบของลำคลอง น่าจะเป็นส่วนแคบของปากอ่าวที่ติดกับทะเลสาบตอนใน ปรากฏเส้นประในทะเลสาบน่าจะเป็นร่องน้ำเพื่อการเดินเรือในทะเลสาบ ส่วนในทะเลอ่าวไทยปรากฏเกาะ ๒ เกาะ คือเกาะหนู กับเกาะแมว

เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการทำแผนที่ผังเมือง เพื่อการตั้งสถานีการค้า ดังนั้นจึงมีความละเอียดและสมจริงสูง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเจรจาโต้ตอบระหว่างชาวฝรั่งเศสด้วยกัน พ่อค้าต่าง “ปฏิเสธ” ที่จะลงทุนที่สงขลา เพราะฝรั่งเศสเองตั้งใจจะเอาเมืองมะริดกับบางกอกมากกว่า นอกจากนั้นยังมีผู้ถวายนำแนะ

พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ว่า สงขลามีชัยภูมิไกลจากเมืองหลวงเกินไป ดังนั้นแผนงานต่างๆจึงถูกสั่งยกเลิก เมื่อสั่งยกเลิกแล้ว ฝรั่งเศสเองได้สั่งให้คนของตนเองเก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับไม่ให้ฮอลันดา ซึ่งเป็นคู่แข่งฝรั่งเศสเมืองนี้จึงถูกเก็บเป็นความลับเรื่อยมา และฝรั่งเศสเพ็งมอบแผนที่ดังกล่าวให้ไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ เหตุที่ต้องปิดบังเพื่อไม่ให้ฮอลันดารู้ เพราะขณะนั้นฮอลันดา ตั้งสถานีการค้าที่สงขลาอยู่แล้ว ปัจจุบันพบหลุมฝังศพของชาวฮอลันดา หรือ สุสานวิลันดา บริเวณสันทรายของตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ปัจจุบันเป็นที่ตั้งคลังน้ำมันของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

ดังนั้นในสัญญาฉบับใหม่ที่ลาซูแบร์เข้ามาแก้ไขนั้นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเปลี่ยนพระทัยเป็นเอากาะใกล้มะริดแทน ดังรายละเอียดในสัญญาข้อที่ ๙ ความว่า

“...ข้อหนึ่งว่า สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้ากรุงศรีอยุธยา ผู้เป็นใหญ่ พระราชทานให้เป็นอันขาดแล้วให้กัมปันญีฝรั่งเศสไปตั้งอยู่ ณ กาะแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้เมืองมฤทออกไปสิบโยชน์...”

ลาซูแบร์ นำหนังสือสัญญาฉบับนี้ไปถึงฝรั่งเศสเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ซึ่งบริษัทต่างๆ พอใจมาก รวมถึงพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ด้วย แต่ขณะนั้นเมืองไทยในปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเกิดจลาจล มีการบังคับให้พวกฝรั่งออกนอกประเทศ สัญญาฉบับนี้จึงยังไม่ทันเอาออกมาใช้บังคับ สงขลาจึงไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส ด้วยเหตุฉะนี้

ภาพ : ผังเมืองสงขลาฝั่งเขาแดงเขียนโดยลาแมง

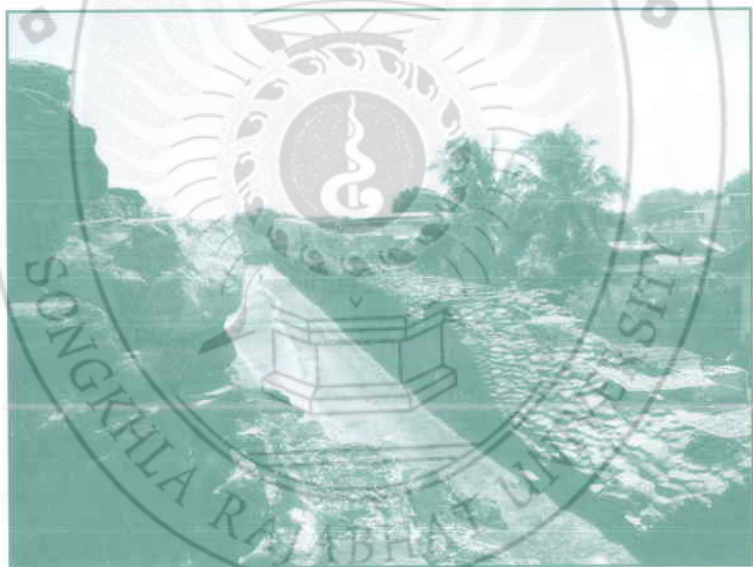

ภาพ : แผนที่ราชอาณาจักรสยาม เขียนโดยบาทหลวงปลาซิด
เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙

ภาพ : บ่อมป็นเมืองสงขลาเก่าเขาแดงปัจจุบันเทียบกับในแผนภาพกัลปนา

ภาพ : กำแพงเมืองสงขลาที่เขาแดงสมัยกรุงศรีอยุธยา

ภาพ : บ่อมเป็นเมืองสงขลาที่เขาดง

เอกสารประกอบการเขียน

- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ โบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. ๒๕๑๐. ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกัลปนา สมัยอยุธยา ภาค ๑. ชัยวุฒิ พิชยะกุล. ๒๕๕๓. การปฏิวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ประเภทหนังสือชุด เรื่อง กัลปนาวัดหัวเมืองพัทลุง. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- จันทร์ฉาย ภักธธิคม (แปล). ๒๕๓๒. กรุงศรีอยุธยาในเอกสารสเปน. สมาคมประวัติศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พิมพ์.
- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. มปป. แผนพัฒนาเมืองยุทธศาสตร์ทางทะเลสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช. (เอกสารคัดสำเนา)
- นันทพร บรรลือสินธุ์ (แปล) ๒๕๕๔. สัมพันธภาพของประเทศไทยกับประเทศสยาม พ.ศ. ๒๒๒๓ - ๒๔๕๐. กรมศิลปากรพิมพ์.
- นันทา สุตกุล. (แปล). ๒๕๑๓. เอกสารของฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๑๕๑ - ๒๑๖๓ และ พ.ศ. ๒๑๖๗ - ๒๑๘๕. กรมศิลปากรจัดพิมพ์.
- ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๑. พงศาวดารภาคที่ ๔๔, พ.ศ. ๒๕๑๓. สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.
- ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ ๑๒ (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๕ - ๑๘). ๒๕๐๗. พงศาวดารเมืองพัทลุง. องค์การค้ำของครูสภา. ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์พิมพ์.

ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ ๑๙. ๒๕๐๘. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓๒. องค์การค้ำของครูสภา. ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์พิมพ์.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๐ (ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๓ และ ๓๔). ๒๕๑๐. ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๔ (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๔๐ (ต่อ) -๔๑. ๒๕๑๑. องค์การค้ำของครูสภา.

ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ (แปล). ๒๕๑๓. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรี ระหว่าง ประเทศไทยกับบานานาประเทศ ในศตวรรษที่ ๑๙, เล่ม ๒. กรมศิลปากรพิมพ์.

ภาสกร วงศ์ดาวัน. ๒๕๕๑. เรื่องเล่าครั้งกรุงเก่า พ่อค้า ขุนนาง ใจรัก สดุดี ทั้งคำทั้งปล้นบนแผ่นดินสยาม. กีเลนการพิมพ์.

สารูป ฤทธิชู. ๒๕๓๔. การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการค้าของ เมืองสงขลา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๔. การสัมมนา ทางวิชาการ สงขลาศึกษา ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมืองสงขลา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.

สุภัทร สุนทรภักดิ์ ณ พัทลุง. ๒๕๓๐. ประวัติศาสตร์ ตระกูล สดุดีวันสุดท้าย. บริษัท อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

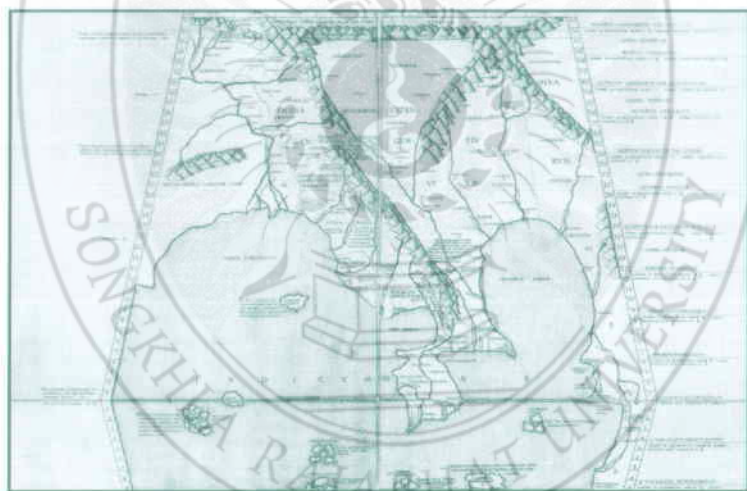
หลวงศรีวิวัฒน์ (พิณ จันทโรจวงศ์). ๒๕๓๐. พงศาวดารเมืองพัทลุง. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพนายเจน (ปิ่นณศิลป์) ฤทธิเดช. ๒๘ ธันวาคม ๒๕๓๐.

พัทลุง

“ศกมัสติ ๖๕๑ ศกระกานักษัตริเอกศก จัปเต็มแต่แรกตั้งเมืองพัทลุง ครั้งเมื่อตั้งพระ วัดเขียน วัดสทิงแกลสทิงพระคณะสามป่าแก้ว อนุโลมเป็นหัวเมืองสทิงพระ อนึ่งเมืองพัทลุงเมื่อแรกแต่เดิมนั้น สทิงพระเป็นเมืองกรุงสทิงพารานตี แลเจ้าพระยา ณ สทิงพระนั้น ชื่อเจ้าพระยากรุงสทิง...”

ความข้างต้นคือบทนำต้นเรื่อง เพลนางเลือดขาว ปีที่แต่งคือ พ.ศ. ๒๒๗๒ ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ สมัยกรุงศรีอยุธยา การเปลี่ยนใจความของผู้รู้ คือ อาจารย์ชัยวุฒิ พิชะกุล แห่งสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ บอกว่าขณะนั้นคือประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ “เมืองพัทลุง” อยู่ที่ “โคกเมือง” บางแก้ว ปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านบางแก้วใต้ ม. ๔ ต.จอยถนน อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง ห่างจากวัดเขียนบางแก้วไปทางทิศเหนือประมาณ ๓๐๐ เมตร ห่างจากทะเลสาบสงขลาประมาณ ๕๐๐ เมตร ที่พิภพทางภูมิศาสตร์ เส้นรุ้งที่ ๗ องศา ๒๕ ลิปดา ๒๘ พิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๐ องศา ๑๐ ลิปดา ๓๑ พิลิปดาตะวันออก ผู้สร้างเมืองคือพระยาภูมราภิบาลนางเลือดขาว ที่อพยพพรรคพวกมาจากบ้านพระเกิด ต.ผาละมี อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง หลังจากนั้นประมาณ พ.ศ. ๑๙๑๙ - ๒๐๓๙ กลุ่ม “อาแจะฮารู” และ ประมาณ พ.ศ. ๒๑๔๑ - ๒๑๔๔ กลุ่มโจรสลัด “อุซงคตนะ” เข้าตีเมืองพัทลุงที่โคกเมืองยับเยิน พัทลุงจึงต้องย้ายไปอยู่บ้านควนแร่ อำเภอเมืองพัทลุง ไม่วายโดนปัตตานีเข้าโจมตีเสียหาย จึงต้องย้ายอีกครั้งไปอยู่เขาชัยบุรี ย้อนไปอีกประมาณ ๑,๒๐๐ ปีก่อนตั้งเมืองพัทลุงที่โคกเมืองบางแก้ว

ปโตเลมี (Claudius Ptolemy) นักภูมิศาสตร์ชาวกรีก มีชีวิตอยู่ช่วงปี พ.ศ. ๖๗๐ - พ.ศ. ๗๑๓ เขียนหนังสือภูมิศาสตร์โลกขึ้นมา ในแผนที่ภูมิศาสตร์ดังกล่าวมีส่วนที่เป็นอุษาคเนย์ภายใต้ชื่อ Golden Chersonese ตั้งอยู่ ณ ตำแหน่งเส้นแวงที่ ๑๓๖ องศา ๒๐ ลิปดา ตะวันออก กับเส้นรุ้งที่ ๑๑ องศา ๒๐ ลิปดาเหนือ (ประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างเส้นแวงที่ ๙๗ - ๑๐๕ องศาตะวันออก และเส้นรุ้งที่ ๕ - ๒๐ องศาเหนือ : โกลด์เคียง) บนแผ่นดินส่วนนี้ปรากฏชื่อเมือง “เปลิเมาลา” (Perimula) อยู่ทางฝั่งทะเลด้านตะวันออก ที่อาจารย์ธรรมทาส พานิช ว่าคือเมืองท่าหาดทรายของนครศรีธรรมราช แต่อาจารย์เยียมยง สุรกิจบรรหาร ว่าคือ สหิงพระ

ภาพ : แผนที่โลกปโตเลมีแสดงส่วนที่เป็นดินแดน “สุวรรณภูมิ”
หรือ Golden Chersonese

ที่มา : <http://www.raremaps.com/gallery/detail/28049?view=print>

โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี ความว่า

ปางปาดติบุตรเจ้า   นครา

แจ้งพระยศเดชา   ปิ่นเกล้า

พระนงคักคือหึงกวาง   กกแก่ง อยู่แฮ

ยังไปน้อมประณตเข้า   สู่น้อมบทมามาลย์

นิราศคำฉันท์ของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ที่ทรง
นิพนธ์เมื่อรัชกาลที่ ๔ ว่า

แต่แรมประทับทิศทิวาน   สงขลาทบุรี

จึงองค์ราชชนกษัตริ   จรกลับพฤกพล

ดลด้วยสมุหตรี   นครปาฏลิบุตรมณฑล

ให้เคลื่อนขบวนคณะพหล   จงโดยสกลมารคมา

โคลงทั้ง ๒ บท เมือง “ปดติบุตร” คือ “นครศรีธรรมราช”

อาจารย์ขำ กาทฬสุวรรณ เห็นต่างไปว่า อ่าวเปริเมลา ในบันทึกของปโตเลมี คือ อ่าวพัทลุง หรือทะเลสาบสงขลาในปัจจุบัน โดยให้เหตุผลสนับสนุนในเรื่องเกี่ยวกับการคร่อนและกลายเสียงของชื่อเมืองคือ “เปลิเมลา” เป็น “ปาดติบุตร” และ “ปาดติบุตร” กลายเป็นพัทลุง ดังนี้

คำว่า “เปลิเมลา” ปโตเลมีเขียนแล้วทำให้เสียงเพี้ยนคือไปลดตัว “ตะ” ระหว่างคำว่า “เป” กับคำว่า “ลิ” จึงเหลือเป็น “เปลิเมลา” สำหรับสระ “เอ” ของคำว่า “เป” เปลี่ยนเป็น “อา” ของคำว่า “ปาด” ส่วนคำว่า “เมลา” มาจากคำว่า “บุตร” โดยสระ “อุ” ใน

“บุ” กลายเป็น “เอา” ใน “เบา” หรือ “เมา” คำว่า “ตรา” กลายเสียงเป็น “รา” หรือ “ลา” ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้รูปของคำกลายเป็น “ปาลิบุตรา” และตัว “ตะ” ที่ลดไป เมื่อเพิ่มเข้าระหว่างตัว “ปา” กับ “ลิ” และตัดสระ “อา” หลังตัว “ตรา” ออกก็กลายเป็นเมื่อ “ปาดลิตฺร”

คำว่า “ปาดลิตฺร” เป็นคำมคธ ที่แยกอินเดียให้พูดในสมัยนั้น (แยกอินเดียโดยเฉพาะแยกกลิงค์ ที่หนีภัยสงครามของพระเจ้าอโศกเข้ามาในสมัยนั้น) ซึ่งเป็นการพูดที่เร็วและเร็ว โดยไม่ได้นิยมการจด อาศัยเพียงการฟังสำเนียงอย่างเดียว ทำให้ “ปาดลิตฺร” ออกเสียงเป็น “ปัด+ลิ+บุง” เมื่อพูดเร็วๆ และเร็วเสียงจึงกลายเป็น “ปัดลิตฺลุง” และเป็น “ปัดลุง” หรือ “พัทลุง” ในท้ายที่สุด

วิธีกลายเสียงตัว “บุตร” ในคำมคธที่หายไปเกิดจากคำว่า “บุตร” หายลงลำคอ ขณะเดียวกันตัว “ลิ” สัมผัสเสียงเข้ากับตัว “บุ” ในตัว “บุตร” ที่หลบลงลำคอเกิดเป็นเสียงสวนขึ้นมาเป็น “ลิ+อุง” เมื่อพูดเร็วแบบแยกอินเดียจึงเป็น “ลุง” ส่วนคำว่า “ปาดตะ” แผลงเป็น “ปัด” อักษร “ป” แผลงเป็น “พ” อักษร “ต” (อ่านว่า ตะ) แผลงเป็น “ท” (อ่านว่า ทะ) “ปัด” จึงกลายรูปเป็น “พัท” แล้วเสียง “ลิตฺร” ที่เกิดเป็นเสียง “ลุง” มาต่อท้าย “ปาดลิตฺร” จึงเป็น “พัทลุง” ด้วยเหตุนี้

วัน วลิต (Jeremais van Vliet) ออกเสียง “พัทลุง” เป็น “บอเดอร์ลอง” (Bordelongh) ลาแมร์ (Monsieut Lamere) วิศวกรชาวฝรั่งเศสออกเสียงเป็น “บอเดอร์ลูน” (Bourdelun) แต่เฮนรี เบอริณี

(Henry Burney) ออกเสียงเป็น “เมอเดลอง” แถมให้ความเห็นที่น่าสนใจว่า

“เมอเดลองนั้น อาจจะเป็นคำที่พวกมลายูใช้ผิดเพี้ยนจากคำสยามว่าเมือง “ทะลุง” หรือแผ่นดินของทะลุง ในขณะที่เกาะใหญ่ทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายูเรียกกันว่า ทาทะลัมในแผนที่ของชาวยุโรป ก็คงจะเป็นตามที่มิสเตอร์ครอเพิร์ตสังเกตว่าเอามาจากภาษามลายูว่า “จะนะท่าลุง” พวกนักเดินทางในยุคต้นๆ เรียกชื่อเมืองนี้ว่าบอนเดลอน อาจเป็นได้ว่ามาจากสยามบ้านทะลอง เมืองหรือหมู่บ้านของท่าลุง ดินแดนนี้อยู่ระหว่างนครกับสงขลาออกไปทางตะวันตกของแหลม”

แต่นาม “พัทลุง” เชื่อกันหลายแนวถึงที่มาของชื่อ แนวหนึ่งว่าเป็นเมืองที่เป็นแหล่งกำเนิดของหนัง “ตะลุง” ถ้าเป็นเช่นนี้จริงสงสัยว่าต้องมีนายหนึ่งชื่อ “พัท : พัทน์” ซึ่งดังมาก แนวหนึ่งว่าเป็นเมืองที่มีช่างมากอันนี้มีเค้าเพราะตามโหมกับยายเพชร ซึ่งเป็นพ่อ-แม่บุญธรรมของพระยาภูมารกับนางเลือดขาว มีตำแหน่งเป็นนายกองข้าง ต้องส่งข้างให้พระยากรงทองเจ้าเมืองสทิงพระที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรทุกปีจึงต้องมีเส้า “ตะลุง” ไว้ล่ำมข้าง แต่ก็ไม่ว่า “พัท” มาจากไหน แต่ที่น่าสนใจอีกแนว คือ

อาณาเขตของ “เมืองพระเกิด” ในสมัยอยุธยา ทิศเหนือ ๑๑๑ บ้านท่ามะเดื่อ ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง ทิศใต้ถึงแม่น้ำ “จะนะ” หรือ คลองจะนะ อ.จะนะ จ.สงขลา “เมืองพระเกิด” คือบ้านเดิมของพระยาภูมารกับนางเลือดขาว ก่อนที่จะอพยพมาโคก

เมือง ดังนั้นการตั้งเมืองพัทลุงที่บางแก้วถ้าจะประกาศเขตตั้งแต่ “จะนะ” มาถึง “ท่า” (น้ำ) ของ “ลุง” เมืองนี้ก็จะมีความเขตได้จรดเหนือคือ “จะนะ-ท่าลุง” ก็สอดคล้องกับที่มีสเตอโรครอเพิร์ดตั้งข้อสังเกต ปัญหาคือ ใครคือ “ลุง” ของพระยากรมกับนางเลือดขาว

พื้นที่อำเภอเมือง เขาชัยสน และ ปากพะยูนของจังหวัดพัทลุง มีการค้นพบ “ขวานหินขัด” หรือ “ขวานฟ้า” สมัยหินใหม่ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่ ต.ปรางหมู อ.เมือง พบมากถึง ๒๑ ชิ้น หลักฐานนี้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่แถบนี้เมื่อประมาณ ๔,๐๐๐ - ๒,๕๐๐ ปีล่วงมาแล้วได้เคยมีมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์อาศัยอยู่ก่อนแล้ว จากการศึกษาของอาจารย์ชัยวุฒิ พิชะกุล และผู้รู้ท่านอื่นๆ สรุปจากความ เป็นมาของประวัติศาสตร์การตั้งเมืองพัทลุงเป็น ๒ ช่วงโดยเขาจุดเริ่มต้นของการตั้งเมืองพัทลุงตามเพลา นางเลือดขาวดังที่กล่าวไว้ตอนต้นเป็นจุดเริ่มสมัยประวัติศาสตร์ของพัทลุง ก่อนนั่นถือเป็นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของพัทลุง

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ของพัทลุง

๔,๐๐๐ - ๒,๕๐๐ ปี พบขวานหินขัดในพื้นที่ อ.เมือง อ.ปากพะยูน อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง

พ.ศ. ๖๗๐ - ๗๑๓ พบชื่อเมือง “Perimula” หรือ “ปาดลิบุตร” ในบันทึกปโตเลมี นักภูมิศาสตร์ชาวกรีก ที่อาจารย์ข้า กภาพสุวรรณ ว่าคือเมืองพัทลุง

พ.ศ. ๙๕๐ - พ.ศ. ๑๒๕๐ พบพระพิมพ์ดินดิบสมัยศรีวิชัย

ศิลปะทวารวดี ที่ถ้าเขาออกทะเล

ประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ พบจารึกทางภาคเหนือของแคว้น
 เลสสี่ ตรงข้ามเกาะปีนัง กล่าวถึง “ประเทศดินแดง” หรือ
 “รัตมฤตติกา” จีนเรียก “เจง” ตั้งอยู่บนอ่าวไทยแถบบริเวณจังหวัด
 พัทลุง

พ.ศ. ๑๒๐๒ (เป็นต้นมา) สมัยศรีวิชัย พบ พระมหาธาตุเจดีย์
 วัดเขียนบางแก้ว(องค์เดิม) เจริญทองคำอาหรับ หินบดยา เครื่อง
 เคลือบสมัยราชวงศ์ซ่ง (พบมากในทะเลสาบสงขลาและโคกเมือง
 บางแก้ว) พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด ที่เมืองเก่าบ้านควนแร่ และ
 วัดเกาะโคบ ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

สมัยประวัติศาสตร์ของพัทลุง

พ.ศ. ๑๕๔๒ ปรากฏชื่อเมืองพัทลุงเป็นเมืองขึ้นของสทิงพระ
 ตามที่ปรากฏในความของเพลานางเลือดขาวข้างต้น ตัวเมืองตั้งที่
 โคกเมืองบางแก้ว ม. ๔ ต.จองถนน อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง

พ.ศ. ๑๕๕๐ - ๑๗๕๐ ปรากฏชื่อเมืองพัทลุง ในจดหมายเหตุ
 จีนเรียกชื่อ “โพ โล อัน” เป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรศรีวิชัย

ราว พ.ศ. ๑๗๗๓ ปรากฏชื่อเมืองพัทลุงเป็นเมืองเมืองหนึ่งใน
 เมือง ๑๒ นักษัตริย์ว่า “จึงพญาศรีธรรมโศกราชตรีกันแล้วก็ให้สร้าง
 เมืองขึ้น ๑๒ นักษัตริย์...มะเส็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็ก ๑...”

พ.ศ. ๑๙๐๐ สมัยอาณาจักรสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 มีอำนาจเหนืออาณาจักรนครศรีธรรมราช รวมเมืองพัทลุงด้วย

พ.ศ. ๑๙๙๓ สถาปนาพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมือง
พัทลุงเปลี่ยนมาอยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๑๙๑๙ เมืองพัทลุงถูกโจมตีจากโจรสลัดอาแจะฮารู ดัง
ปรากฏในตำนานพระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราชว่า

“เมื่อศักราชได้ ๑๙๑๙ ปีโปรดให้หลวงศรีวรวงษ์มาเป็นเจ้า
เมือง(นครศรีธรรมราช) ...พระทิพราชาน้องพระญาสุพรรณเป็นปลัด
ศึกอารุยกมาตีเมือง(นครศรีธรรมราช)แล้วไปตีเมืองพัทลุงได้ทิพราชา
เป็นแม่ทัพไปตีได้คืนแล้ว...”

ผลจากการถูกโจมตีครั้งนี้ปรากฏในเรื่องกัลปนาจังหวัดพัทลุง
ความว่า

“...อยู่มาแล้วไซ้ร้อ ออกหลวงเยาวราชเคชะมากินเมืองพัทลุง
แลเอาแจะฮารูมารบเอาเมืองพัทลุง และเสียเมืองแก้อาแจะฮารูและ
อาแจะฮารูเอาราชกูรเข้าส่วยหลวงไปแก้อาแจะฮารูนั่นมาก และ
ขัดพลัดไปต่างเมืองนั้นมาก...”

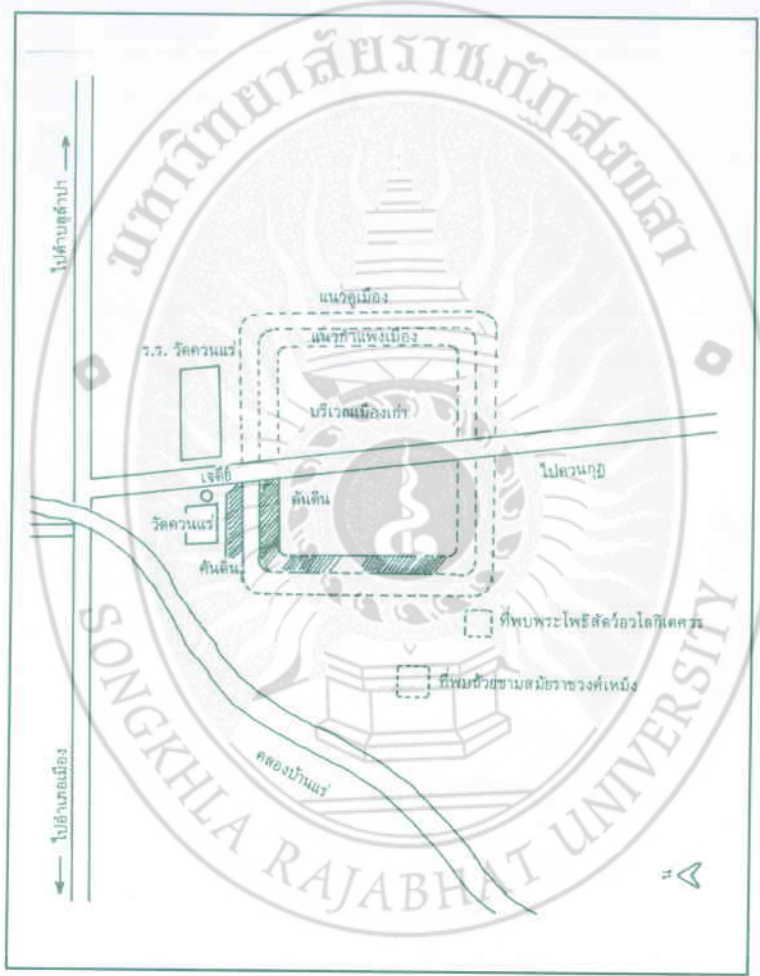
ข้อสังเกต : ถ้าพัทลุงอยู่ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบแล้วที่
ปากน้ำทะเลสาบไม่มีเมืองหรือ จึงปล่อยให้ใครเข้าทะเลสาบได้ หรือ
เมืองที่ปากน้ำมีส่วนรู้เห็นเป็นใจ หรือ ปากน้ำยังไม่มีเมือง หรือ เมือง
พัทลุงอยู่ที่ปากน้ำ เนื่องจากท่าดาโต๊ะ โฆกอล บิดาของสุลต่านสุลัย
มาน อพยพมาตั้งเมืองที่ปากน้ำทะเลสาบเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๑๔๘
ในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ

พ.ศ. ๑๙๙๘ สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงประกาศ
ให้ “พระอัยการนาทหารหัวเมือง” ในกฎหมายตราสามดวง กำหนด

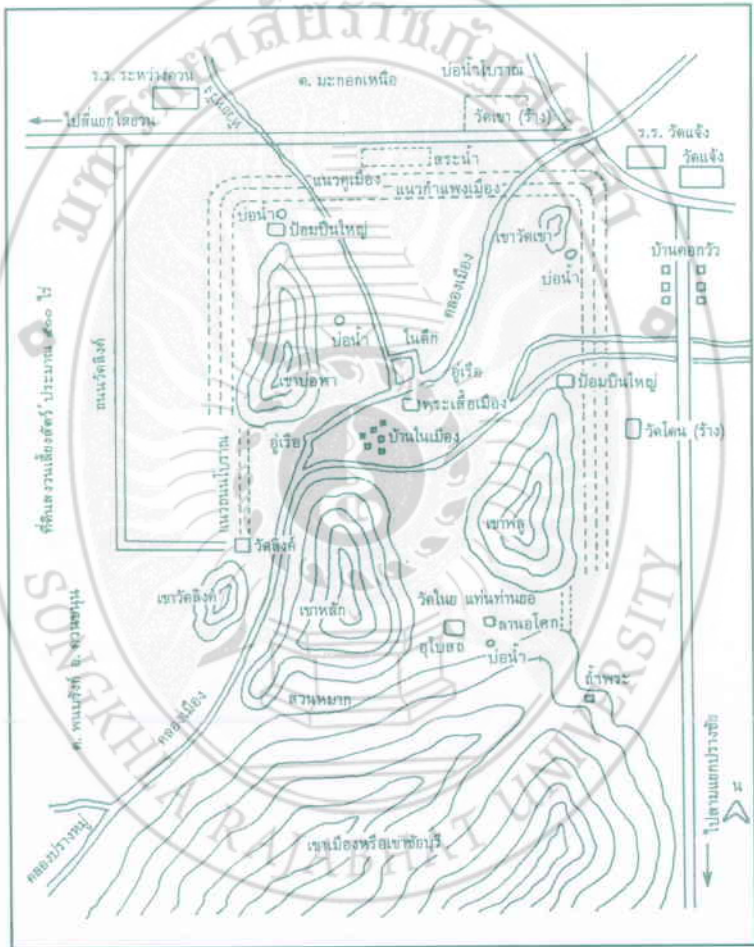
เมืองเก่าพัทลุงที่บ้านควนแร่ ปัจจุบัน หมู่ที่ 1 ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุง

แผนผัง : เมืองเก่าพัทลุงที่บ้านควนแร่ อ.เมือง จ.พัทลุง
 ที่มา : ชัยวุฒิ พิชะกุล จากหนังสือโบราณวิทยาเมืองพัทลุง

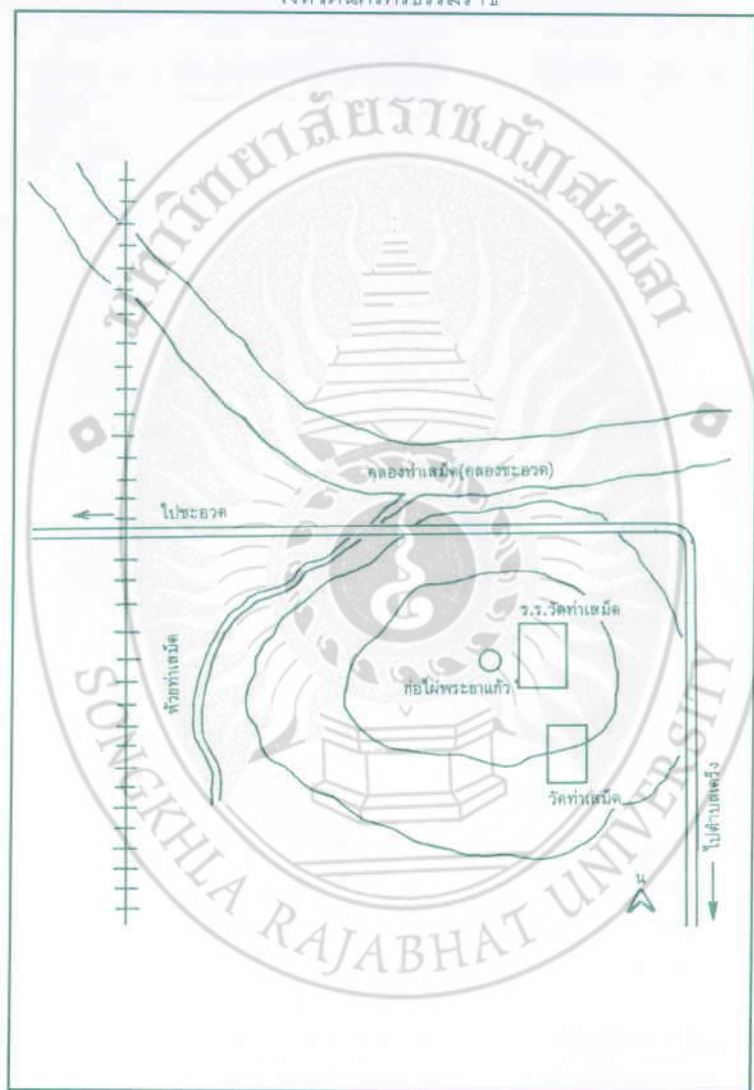
เมืองเก่าพัทลุงที่เขาศัยบุรี(เขามือง) ปัจจุบันอยู่ในเขต 3 ตำบล คือตำบล
 ชัยบุรี อำเภอเมืองพัทลุง ตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวัง อำเภอ
 ควนขนุน จังหวัดพัทลุง

แผนผัง : เมืองเก่าพัทลุงเมืองเก่าพัทลุงที่เขาศัยบุรี (เขามือง)
 ที่มา : ชัยวุฒิ พิชะกุล จากหนังสือโบราณวิทยาเมืองพัทลุง

เมืองเก่าพัทลุงที่บ้านท่าเสม็ด ปัจจุบัน ตำบลท่าเสม็ด อำเภอชะอวด

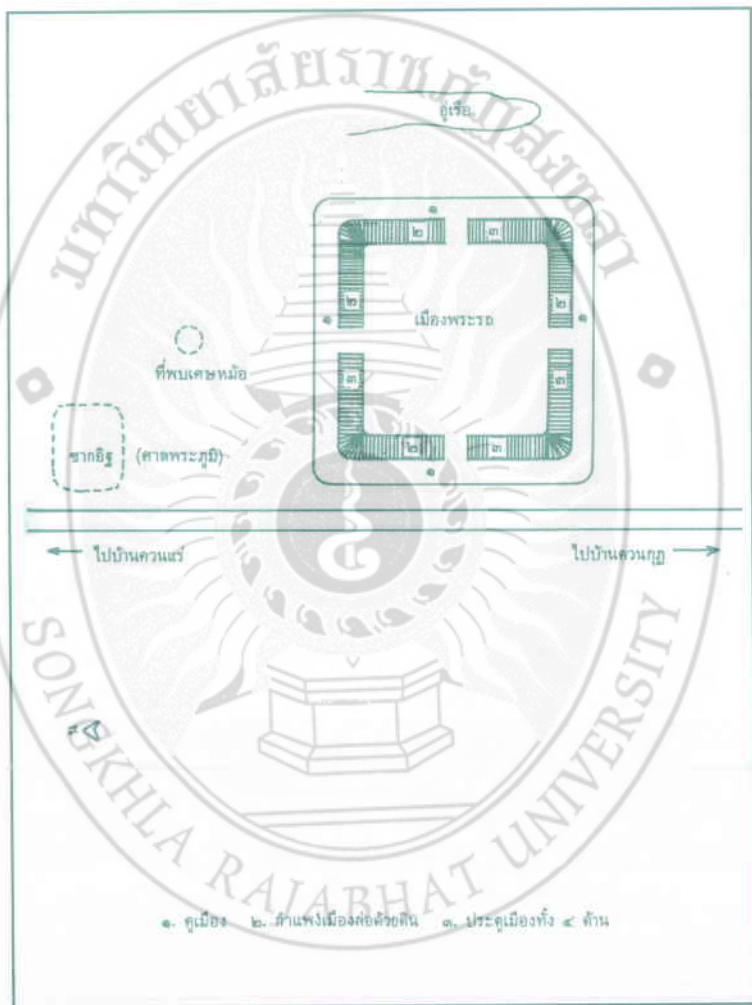
จังหวัดนครศรีธรรมราช

แผนผัง : เมืองเก่าพัทลุง ที่บ้านท่าเสม็ด

ที่มา : ชัยวุฒิ พิชะกุล จากหนังสือโบราณวิทยามืองพัทลุง

เมืองพระรถ (เมืองเก่าพัทลุง) ปัจจุบัน หมู่ที่ 1 ตำบลควนมะพร้าว
อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

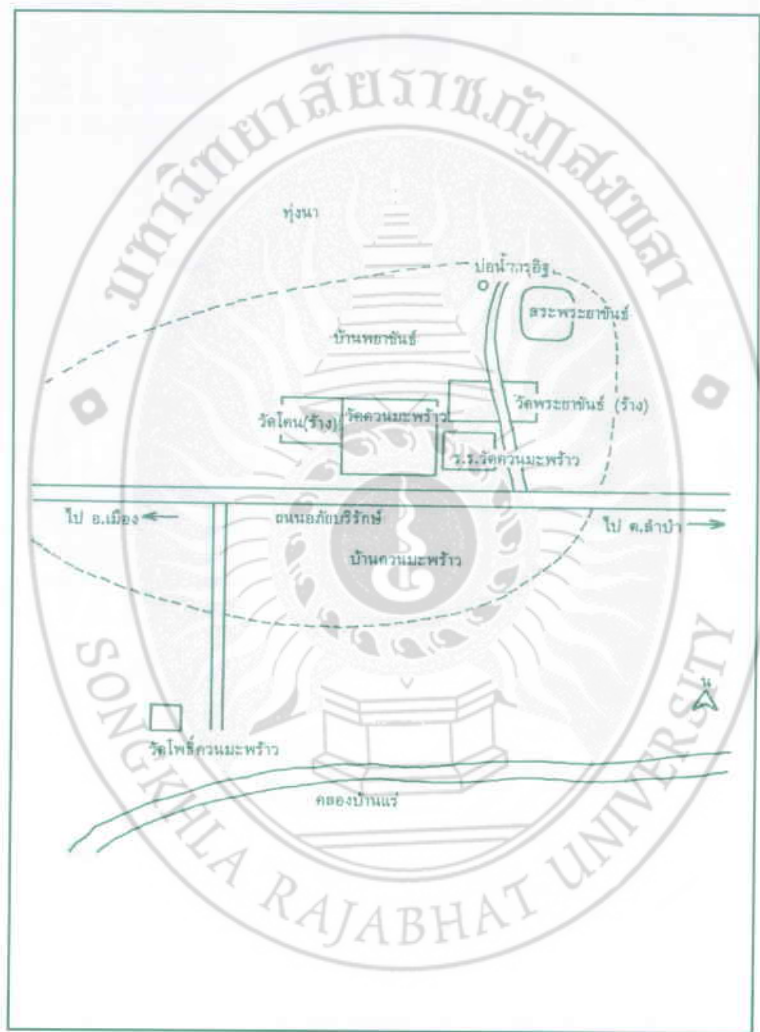

แผนผัง : เมืองเก่าพัทลุง เมืองพระรถ

ที่มา : ชัยวุฒิ พิชะกุล จากหนังสือโบราณคดีวิทยาเมืองพัทลุง

เมืองเก่าพัทลุงที่บ้านควนมะพร้าว ปัจจุบัน หมู่ที่ 2 ตำบลพญาขัน
อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

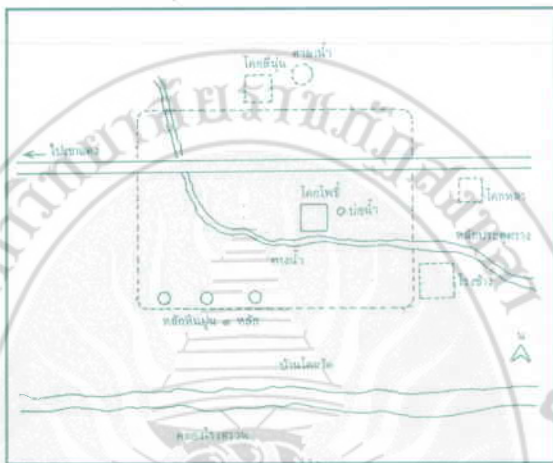

แผนผัง : เมืองเก่าพัทลุง ที่บ้านควนมะพร้าว

ที่มา : ชัยวุฒิ พิชะกุล จากหนังสือโบราณวิทยาเมืองพัทลุง

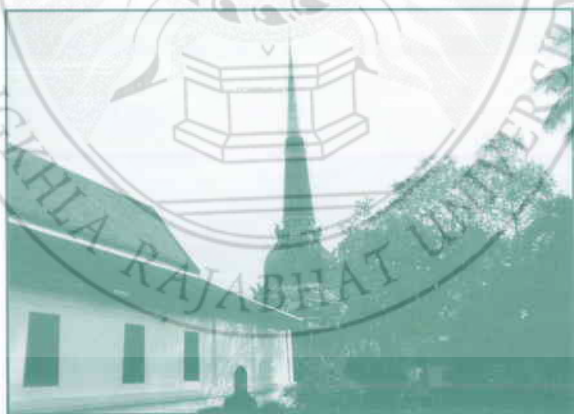

เมืองเก่าพัทลุงที่บ้านม่วง ปัจจุบัน หมู่ที่ 2 ตำบลพญาขัน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

แผนผัง : เมืองเก่าพัทลุง ที่บ้านม่วง

ที่มา : ชัยวุฒิ พิชะกุล จากหนังสือโบราณคดีวิทยาเมืองพัทลุง

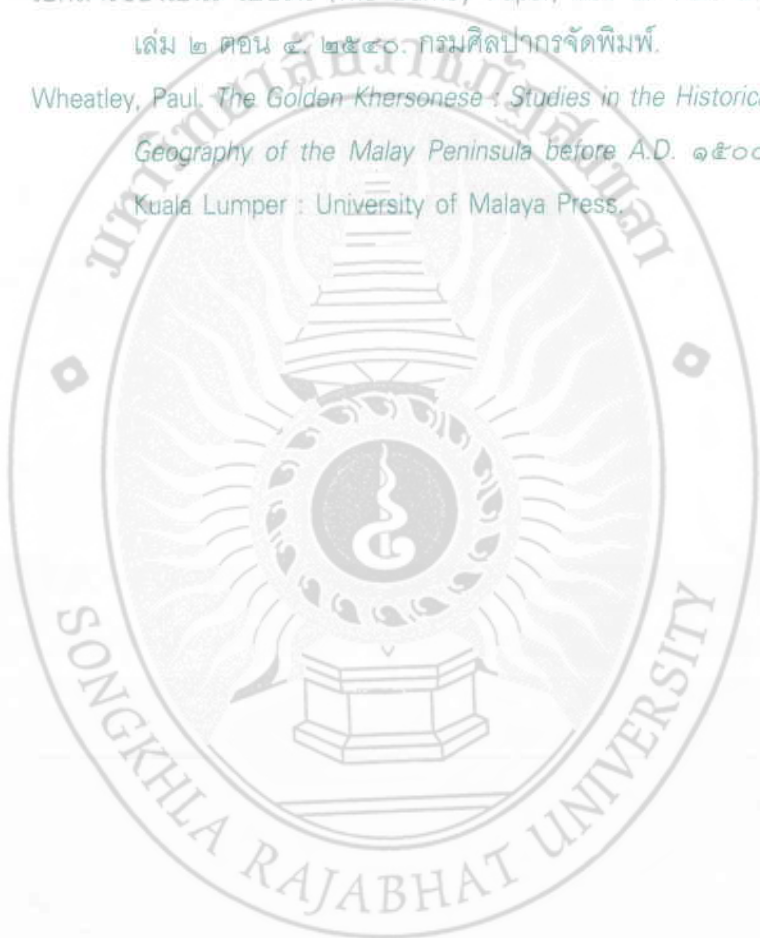
ภาพ : พระมหาธาตุเจดีย์ วัดเขียนบางแก้ว อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. มปป. ลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกในแง่
ประวัติศาสตร์. พระโคะ.

เอกสารของเฮนรี เบอร์นี่ (The Burney Paper, Vol. ๒. Part ๔).
เล่ม ๒ ตอนที่ ๔. ๒๕๔๐. กรมศิลปากรจัดพิมพ์.

Wheatley, Paul. *The Golden Khersonese : Studies in the Historical
Geography of the Malay Peninsula before A.D. ๑๕๐๐*.
Kuala Lumpur : University of Malaya Press.

เมืองเก่า...ชัยบุรี

118

“ศุภมัสดุ ๖๕๑ ศักราชกษัตริย์เอกศก จัปเต็มแต่แรกตั้งเมืองพัทลุง ครั้งเมื่อตั้งพระ วัดเขียน วัดสทังแลสทิงพระคณะสามป่าแก้ว อนุโลมเป็นหัวเมืองสทิงพระ อนึ่งเมืองพัทลุงเมื่อแรกแต่เดิมนั้น สทิงพระเป็นเมืองกรุงสทิงพารานดี แลเจ้าพระยา ณ สทิงพระนั้น ชื่อเจ้าพระยากกรุงสทิง...”

ความในเพลนางเลือดขาวที่แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๒ ระบุว่า “เมืองพัทลุง” ตั้งขึ้นพร้อมกับกวร “ตั้งพระ” คือ การสร้างพระพุทธรูปหรือพระมหาธาตุเจดีย์วัดเขียนบางแก้ว วัดสทัง และวัดสทิงพระ โดยเจ้าพระยากูมาร์กับนางเลือดขาวบุตรบุญธรรมของตาสามโหมยเพชรผู้เป็นหมอลดา ที่เลี้ยงช้างส่งส่วยให้กรุงสทิงพารานดี ทุกปีละ ๑ เชือก ความในเพลนางเลือดขาวบอกต่อไปว่า เจ้าพระยากูมาร์กับนางเลือดขาวอพยพผู้คนจากบ้านพระเกิด ในตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง มาตั้งเมืองพัทลุงที่ “โคกเมืองบางแก้ว” ในเขตหมู่ ๔ ตำบลจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านบางแก้วใต้) เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ ในสมัยอาณาจักรสุโขทัย หลังจากนั้น ประมาณ พ.ศ. ๑๙๑๙ - ๒๐๓๙ กลุ่มโจร “อาแจะอาวู” จากเมืองอาแจะ ประเทศอินโดนีเซีย และ ประมาณ พ.ศ. ๒๑๔๑ - ๒๑๔๔ กลุ่มโจรสลัด “อุซงคตนะ” จากเมืองยะโฮร์ (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) ราชานุกาพประทานอธิบายแก่หลวงศรีวรวัตร ผู้เขียนพงศาวดาร

เมืองพัทลุงว่า อุยงตะนัค (Ujungtanak) เป็นภาษามลายูแปลว่าปลายแหลม หรือ ปลายแหลมมลายู คือ เมือง ยะโฮร์) ประเทศมาเลเซีย เข้าตีเมืองพัทลุงที่โคกเมืองยับเยิน พัทลุงจึงต้องย้ายไปอยู่บ้านควนแร่ อำเภอเมืองพัทลุง แต่อย่างไรก็ตามเมืองพัทลุงที่ควนแร่ก็ยังคงถูการทำลาย เนื่องจากถาวรบันจนไม่เหมาะที่จะทำการค้าระหว่างประเทศได้ ดังปรากฏในเอกสารของ วัน วลิต ที่เดินทางมายังเมืองพัทลุงเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๕ โดยใช้เรือผ่านมะนิลาทะเลสาบ

“...นายพอน พลิต ลงเรือ *proa* ข้ามทะเลสาบระหว่างสงขลา และพัทลุง ที่พัทลุงเขาได้รับการต้อนรับและปฏิบัติต่อเขาอย่างเมตตาจากเจ้าเมืองพัทลุง ผู้ซึ่งรับจดหมายจากออกญาพระคลังด้วยความเคารพอย่างสูง และได้ให้ความช่วยเหลือทุกอย่างซึ่งอยู่ในอำนาจของเขาที่จะทำได้ ด้วยเหตุที่นี้ถูกทำลายใหม่ ๆ เช่นกัน (เหมือนกับที่สงขลา : ผู้เขียน) จึงไม่มีอะไรจะเป็นประโยชน์กับบริษัท นายพอน พลิต ผู้แทนจึงเดินทางกลับสงขลาในวันเดียวกันนั้น...”

ความขัดแย้งคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๑๘๕ ที่ปรากฏในเอกสารบันทึกของชาวฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมา พ.ศ. ๒๑๙๐ เมืองไทรบุรียึดเมืองพัทลุง พ.ศ. ๒๑๙๑ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) อยุธยายึดเมืองไทรบุรี แสดงว่าเมืองพัทลุงกลับเข้าไปอยู่ในอำนาจของอยุธยา (อีกครั้ง) พ.ศ. ๒๑๙๒ เมืองสงขลาที่หัวเขาแดงโดยสุลต่านสุลัยมานสามารถยึดเมืองพัทลุงจากอยุธยาได้ จาก ๓ เหตุการณ์เห็นได้ว่านอกจากกำลังรบแล้วภูมิศาสตร์ของเมืองพัทลุงก็เป็นปัญหาในการป้องกันตนเอง

ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้ต้องย้ายเมืองไปอยู่ในชัยภูมิที่ดีกว่า และที่แห่งใหม่คือ เขาชัยบุรี แต่ก่อนจะย้ายไปชัยบุรีปรากฏในพงศาวดารเมืองพัทลุง ว่า

“...ต่อมาตามะระหุ่ม เป็นแขกนับถือศาสนาอิสลามมาแต่เมืองสาโลย มาขอพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้ย้ายเมืองไปตั้งที่หัวเขาแดงปากน้ำ เมื่อถึงอนิจกรรมแล้ว ผังศพไว้ที่หัวเขาแดงปากน้ำเมืองพัทลุง...”

“ตามะระหุ่ม” คือ สุลต่านสุลัยมาน เจ้าเมืองสงขลาที่หัวเขาแดงขอย้ายเมืองพัทลุงมาตั้งที่เขาแดง ประเด็นคือ เมืองพัทลุงเจริญด้วยพระพุทธศาสนา ขณะที่สุลต่านสุลัยมานนับถือศาสนาอิสลามก็สมเหตุผลที่ขอย้ายเมืองมาอยู่ในชุมชนอิสลาม แต่บันทึกในสมัยอยุธยาของชาวต่างชาติ ที่เข้ามาค้าขายในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต่างระบุชื่อเมืองสำคัญ ๓ เมืองเสมอ คือ สงขลา (Singora) พัทลุง (Bourdelun) และนครศรีธรรมราช (Ligon) โดยไม่ปรากฏการกล่าวถึงเมืองพัทลุงที่เขาแดง ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าย้ายเพียงศูนย์กลางอำนาจการบริหารเมืองมาไว้ที่เขาแดงและเพื่อป้องกันเมืองทางฝั่งตะวันตกจึงย้ายเมืองพัทลุงไปตั้งในชัยภูมิที่ดีกว่า คือ เขาชัยบุรี

“...อนึ่งอยู่มาแล้วไซ้ เพรีซี เพริมย ตายายนายใหญ่ หมื่นจันท์ หัวปาก นางหลง หมื่นอินทร์ทรงศักดิ์ หมื่นจำเทียนหัวปาก และเข้าไปขอพระราชทาน...”

ความในกัลปนาจังหวัดพัทลุงจบลงโดยไม่ได้ออกว่า เพรีซี

กับ เพรียมุย เข้าไปขอพระราชทานอะไร ในขณะที่ความสวนอื่นๆ ใน
กัลปนาถล่าวถึงการขอพระราชทานคน ไร่ นา ข้าพระ ออกจาก
ล้วยหลวง ขอเป็นปลัดเมือง ฯลฯ แต่ในพงศาวดารเมืองพัทลุงให้
รายละเอียดว่า

“...ต่อมาเพรีซีผู้ เพรียมุยเมีย ตายายนอยใหญ่กับหมื่นจันหัว
ปากนางทรง หมื่นอินทรทรงศักดิ์ หมื่นจำเทียนหัวปาก พวกพ้อง
เข้าไปขอพระราชทาน โปรดให้เพรีซีเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้ย้ายเมือง
มาตั้งที่เขาไชยบุรี ฝ่ายปละท่าตะวันตกของทะเลสาบ ด้วยเพรีซีเป็น
ชาวบ้านนางทรงฝั่งตะวันตกใกล้กับเขาไชยบุรี อีกประการหนึ่ง เป็น
ที่มั่นคงแก่การป้องกันข้าศึก และพ้นจากสลัดมารบกวन्दด้วยเมืองที่
ตั้งอยู่ปละท่าตะวันออกนั้นอยู่ใกล้ทะเลเค็ม สลัดอาจจุมารบกวन्दได้
บ่อยๆ ทั้งเสียเมืองแก่สลัดด้วยจึงได้ย้ายเมืองมาตั้งที่เขาไชยบุรี...”

ความทั้งนี้ในกัลปนาจังหวัดพัทลุง และพงศาวดารเมืองพัทลุง
ระบุตรงกันว่า “เพรีซี” และ “เพريمุย” เป็นคนเข้าไปขอพระราชทาน
อะไรสักอย่างและคงทรงพระราชทานตามที่ขอ เหมือนกับที่คนอื่นๆ
เข้าไปขอพระราชทานดังปรากฏในกัลปนาจังหวัดพัทลุง และที่สำคัญ
คือ “โปรดให้เพรีซีเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้ย้ายเมืองมาตั้งที่เขาไชยบุรี”
แสดงว่า “เพรีซี” ต้องเป็นบุคคลสำคัญจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้มาเป็น
เจ้าเมือง และให้ย้ายเมืองด้วย ดังนั้นคนสร้างเมืองพัทลุงที่เขาชัยบุรี
คือ “เพรีซี” คำถามคือ เพรีซี เป็นใคร และไม่ควรจะเป็นชาวบ้าน
ธรรมดา ลองตามไปดูร่องรอยบันทึกของบาทหลวงเดอ ชัวซีย์

“...เมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๕ มีแขกมลายูคนหนึ่งได้ไปตั้งตัวเป็นใหญ่

ที่เมืองสงขลา และได้กบฏต่อพระเจ้ากรุงสยาม แคมมลาญผู้นี้ได้สร้าง
 ป้อมคูประตูหอรบอย่างแข็งแรงแน่นหนา ในไม่ช้าก็ได้ชักชวนพ่อค้า
 ทั้งหลายให้มาทำการค้าในเมืองสงขลาอย่างใหญ่โต ฝ่ายไทยได้ยก
 กองทัพไปปราบหลายครั้งแต่ก็พ่ายแพ้กลับมาทุกครั้ง พอสักหน่อย
 แคมมลาญคนนั้นก็ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ เรียกกันว่า พระเจ้าสงขลา
 (Sultan Negeri Singora) และได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน (Shah) อยู่จน
 สิ้นพระชนม์บุตรของพระเจ้าแผ่นดินองค์นี้ จึงได้ครอบครองเมือง
 สงขลาต่อไป...”

“แคมมลาญคนหนึ่ง” คือ “สุลต่านสุลัยมาน” ที่มีน้องชายชื่อ
 “ฟารีซี” (Faeisi) สุลต่านสุลัยมานมีบทเรียนที่ว่าเมื่อเมืองสงขลาที่เขา
 แดงถูกโจรสลัดโจมตีแล้วในไม่นานเมืองพัทลุงก็จะถูกโจรสลัดโจมตี
 ซ้ำสองเสมอ ดังนั้นเพื่อความมั่นคงของเมืองสงขลาทางด้านตะวันตก
 เมื่อสถาปนารัฐสุลต่านแล้ว จึงต้องไปตั้งเมืองไว้ทางฝั่งตะวันตก
 ที่มีปราการแน่นหนา คอยป้องกันเมืองทางฝั่งแผ่นดินและคนที่จะ
 วางใจให้ไปตั้งเมืองได้ก็ต้องเป็นสายเลือดนั่นคือน้องชาย “ฟารีซี”

“...เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๑๘๕ นายพอน ฟลิต
 ผู้แทนได้ขึ้นบกที่เมืองสงขลา และได้รับการต้อนรับจากเจ้าเมือง เจ้า
 เมืองโกรธเมื่อได้อ่านจดหมายของออกญาพระคลัง เขากล่าวว่าเมือง
 ของเขานี้เปิดแก่พวกเนเทอร์แลนด์อยู่แล้วโดยไม่ต้องมีคำแนะนำของ
 สยาม และว่าจดหมายนี้ไม่จำเป็นอะไรเลย นายพอน ฟลิต ไม่พอใจ
 การกระทำอันยะโสนี้และอื่นๆ อีก...”

พอน ฟลิต หรือ วันวลิต ที่คนไทยรู้จักบันทึกประโยคข้างต้น

ไว้ เมื่อเขาเดินทางมาสงขลาเพื่อเจรจาการค้าในต้นปี พ.ศ. ๒๑๘๕ ซึ่งจากการสนทนากับสุลต่านสุลัยมาน สุลต่านสุลัยมานไม่พอใจอยุธยา โดยเฉพาะ “ออกญาพระคลัง” และเข้าใจว่าหลังจากวัน วลิต กลับไปแล้วจึงค่อยประกาศแข็งเมืองตามที่บาทหลวงเดอ ชัวซีย์ บันทึกไว้

“ปละท่าตะวันออก” อยู่ใกล้ทะเลเค็มโจรสลัดเข้ามาปล้นบ่อยๆ จึงย้ายเมืองจาก “ปละท่าตะวันออก” ไป “ปละท่าตะวันตก” ประเด็นคือขณะที่ขอย้ายเมืองไปอยู่ชัยบุรีเมืองพัทลุงจะต้องไม่ตั้งอยู่ที่เขาแดงปากน้ำสงขลาแล้วเพราะ

๑. “อยู่ใกล้ทะเลเค็ม” แต่เมืองสงขลาเขาแดง “อยู่ติดทะเลเค็ม”
๒. “สลัดอาจจุมารบกวณได้บ่อยๆทั้งเสียเมืองแก่สลัดด้วย” แต่เมืองสงขลาที่เขาแดง ไม่ปรากฏหลักฐานว่าโดนโจรสลัดปล้น ยกเว้นถูกอยุธยาโจมตี และทำศึกกับปัตตานี ประกอบกับฝั่งเมือง ป้อมปืน และกองกำลังต่างชาติ เช่น ฮอลันดาที่เข้ามาตั้งคลังสินค้าอยู่ที่เขาแดง มีศักยภาพเกินกว่าโจรสลัดที่มาจากแดนไกลจะเข้าปล้นได้
๓. “ปละท่าตะวันออก” กับ “ปละท่าฝ่ายตะวันตก” นั้น “ออก” กับ “ตก” จะต้องเป็นด้านที่อยู่ตรงข้ามกันมากที่สุดโดยใช้ฝั่งน้ำทะเลสาบเป็นตัวคั่น และเมื่อฝั่งตะวันตกคือพัทลุงตรงข้ามพัทลุงในฝั่งตะวันออก จึงต้องตกอยู่ที่ประมาณลตึงพระ มากกว่าสงขลาที่เขาแดง

กลับไปดูเหตุผลของการขอพระราชทานกลับนาจังหวัดพัทลุง

“...ด้วยพระกรุ้มงคลราชูจีศรีสัตถรรรมเกียรติ หัวเมือง

นครศรีธรรมราช แก่พระครูธรรมเทวากรบรมนัศรีธรรมราชาพิพัฑ
เมืองพัทลุง เขาบรรพต ปลัดวินัยธรและสงฆ์ทั้งหลาย เข้าไปถวาย
พระพรว่า พระศาสนาวัตพระราชประดิษฐานพระมาลิกเจดีย์สูง
แสน(เส้น)ห้าวา และมี ณ บนพระพุทธรบาทเขาบรรพตพะโคะ และ
วัดวาอารามจังหวัดเมืองพัทลุง ว่าอุซงมตนะมาปลันเมืองและเผา
กุฎิวินหารแลพระธรรมศาลา อุโบสถอารามและธรรมณราย(ทำ
อันตราย)พระพุทธรูปสิ้น...”

จากความดังกล่าว “เมืองพัทลุง” ก่อนจะย้ายไปเขาชัยบุรีนั้น
หรือว่าจะตั้งอยู่ที่ “เขาพะโคะ” อันเป็นที่ตั้งของวัดราชประดิษฐาน
ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวตั้ง “อยู่ใกล้ทะเลเค็ม” แต่ไม่ติดทะเลทำให้สัด
เข้ามาปลันทำลายเมืองได้จนวัดวาอารามเสียหาย “เพริช” เมื่อได้รับ
ความไว้วางใจจากอยุธยา ให้มาเป็นเจ้าเมืองพัทลุงแล้วจึงขอย้าย
เมืองไปอยู่ที่ “เขาชัยบุรี” ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการเข้าโจมตีของ
สัด เมืองใหม่จึงถูกจัดวางให้อยู่ “ระหว่างภูเขา” กับอีกเหตุผลหนึ่ง
คือ เมืองพัทลุงที่เขาพะโคะเป็นดินแดนพระพุทธศาสนาในขณะที่
ฟารีชีนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นเมื่อแข็งเมืองกับอยุธยาแล้วยึด
เมืองพัทลุงไว้ได้ จึงขอย้ายไปด้วยเหตุผลทางศาสนาด้วยอีกประการ
หนึ่ง แม้จะเป็นเหตุผลรองก็ตาม

พ.ศ. ๒๒๒๓ เมืองสงขลาที่เขาแดงถูกกองทัพอยุธยาโจมตีจน
บ้านแตกสาแหรกขาด พัทลุงที่ชัยบุรีก็ต้องระล่ำระสายตามไปด้วย
และต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของอยุธยา

๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๒๙ ลาแมร์ (Monsieur de Lamare) วิศวกร

ชาวฝรั่งเศสเดินทางมาสำรวจ และจัดทำผังเมืองของเมืองสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช (เดินทางกลับถึงกรุงศรีอยุธยาในวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๙) ตามพระราชโองการของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และได้เขียนผังเมืองเก่าที่เขาชัยบุรีขึ้น โดยจากรายงานของลาแมร์กล่าวว่า เมืองพัทลุงอยู่ใกล้กับเมืองสงขลา และมีสภาพเหมาะสม ที่จะใช้เป็นที่มั่นเพราะจะไม่ถูกโจมตีจากกองทัพของชาวต่างชาติ เนื่องจากมีภูเขา 3 ด้านเป็นป้อมปราการและเมื่อกลับถึงอยุธยา ลาแมร์บันทึก ความเป็นมาว่า

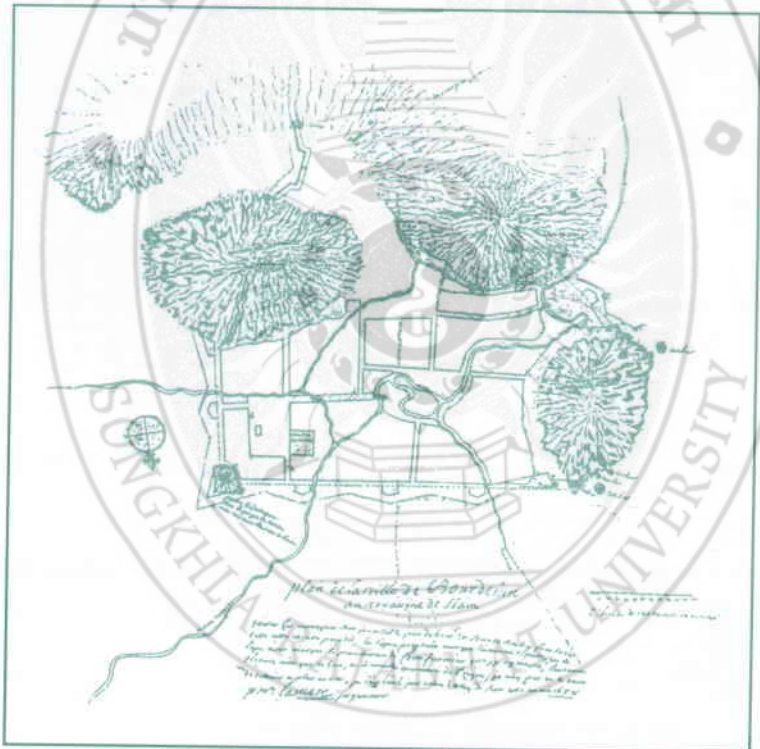
“...ฉันได้รู้ว่ากำแพงเมืองพัทลุงที่ฉันได้เริ่มต้นไว้ก่อนที่ฉันจะเดินทางไปจากพัทลุง เป็นที่ยอมรับและเขาได้ทำส่วนที่เหลือต่อตามที่ฉันสั่งไว้แล้ว...”

นอกจากนั้นในรายงานของลาแมร์พูดถึงเมืองเกาะแห่งสงขลา (Island of Singo : คาบสมุทระสิงหะ) ส่วนที่ขึ้นกับเมืองสงขลา (Dependance de Singore) เมืองสงขลา (Singor) เมืองพัทลุงริมทะเลสาบ (Bourdun la ville) เมืองพัทลุงใหม่ที่เขาชัยบุรี (Bourdun ville nouvelle) จากรายงานดังกล่าวพูดถึงเมืองสงขลาโดยแยกจากพัทลุง เมืองพัทลุงเก่าอยู่ริมทะเลสาบ และเมืองพัทลุงใหม่ที่เขาชัยบุรี แต่ในแผนที่ที่กล่าวถึงบนพื้นที่คาบสมุทระสิงหะที่เขียนขึ้นปีใดปีหนึ่งในระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๒๓ - ๒๒๔๓ ซึ่งอยู่ในช่วงที่ลาแมร์เข้ามาในพื้นที่แถบนี้ไม่ปรากฏเมืองพัทลุง ในแผนที่ที่คงปรากฏอยู่เพียง “เมืองสิงหะ” และ “เมืองพังยาง” แสดงว่าขณะนั้นเมืองพัทลุงไม่ได้อยู่ที่ที่เขาแดงและสิงหะแล้ว ดังนั้นเมืองพัทลุงฝั่งปะทะตะวัน

ออกจึงกลับไปอยู่ปละท่าฝั่งตะวันตกตามเดิม

หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ศูนย์กลางการปกครองหัวเมืองพัทลุงบริเวณเขาชัยบุรี ได้ย้ายไปตั้งที่เมืองปราน หรือ บ้านท่าเสม็ด ตำบลท่าเสม็ด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วเมืองพัทลุงที่ชัยบุรีก็ร้างลงตั้งแต่นั้น

ภาพ : ฝั่งเมืองพัทลุงที่เขายชัยบุรีเขียนโดยลามาร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙
ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท้าวาสกรี กรุงเทพมหานคร

ข้อความที่ปรากฏบนแผนภาพผังเมืองเป็นลายมือของ เดอ ลาแมร์ นั้น โรเจอร์ เบิร์ท อดีตนักบินสงครามเวียดนามอธิบายความหมาย ดังนี้ ข้อความอธิบายองค์พระเจดีย์ ความว่า “เป็นสถานที่ผังเก่าแก่คนสำคัญ” (หมายถึงพระพุทธเจ้า) ข้อความอธิบายตามแนวเขา ความว่า “ทุกภูเขาเข้าไม่ได้ ปีนขึ้นไม่ได้” (ปีนได้ที่เขาพลู) ข้อความตามแนวกำแพงเมือง ความว่า “อิฐแดง รั้วหนา มีคันป็นใหญ่” ข้อความแนวห้วยหริ่ง ห้วยหมาก ความว่า “คลองน้ำไหลคลองเล็ก น้ำลึก ๑ เมตร” ข้อความแนวคลองเมือง ความว่า “สายน้ำในเมืองแข็งแรง มีหิน” ที่ศตวันตกเฉียงเหนือ (บริเวณโรงเรียนบ้านระหว่างควนปัจจุบัน) ความว่า “มีสุสานเล็ก ข้างสายน้ำ”

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเขียนคราวเสด็จประพาสแหลมมลายู เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ บนเรือพระที่นั่งอู่บรมพิศ ที่ทอดสมออยู่ปากอ่าวเมืองสงขลา ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ความว่า

“...ตอนแรกแลเห็นแต่เขาแดง เขาเมือง กับเขาอกทะลุแยกออกไปเป็นสองเขา ไม่แลเห็นเขาหัวแตก ต่อเกือบไปถึงเขาอกทะลุ จึงเห็นเขาหัวแตก เขาเมืองนั้นน้อยหนึ่งเรียกว่าชัยบุรี มีเขาคอกอยู่ในนั้นแห่งหนึ่ง ก่อกำแพงสกัดหน้ายาวประมาณสามสิบลวา ว่าเป็นเมืองเก่าตั้งอยู่ในนั้น เป็นความคิดเดียวกับเขาคอกไม่แปลกเลย กำแพงนั้นก็ยังอยู่...”

๘ มิถุนายน ๒๔๔๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรม

พระยานริศรานุวัดติวงศ์ ขณะทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการและคมนาคม ได้เสด็จตรวจราชการมณฑลนครศรีธรรมราช และเสด็จทางเรือไปยังบ้านลำปำ จังหวัดพัทลุง ได้ทรงนิพนธ์เกี่ยวกับเมืองชัยบุรี ความว่า

“...ไปบ้านพระยาจางวาง (พระยารัฐวิไชย) ได้ความจากพระยาจางวางว่า กำแพงเมืองที่เขาไชยบุรี เขาเมืองก็เรียก แต่กำแพงเมืองรื้อเสียแล้ว ครั้งพระยาพัทลุงทับเอามาทำกำแพงแก้ววัดวังเมืองอยู่บนดอน แหวงอำเภออุดร...เมื่อกลับมาถึงที่ว่าการอำเภอ เห็นเป็นบ้านเหลี่ยมตั้งอยู่ริมน้ำสองกระบอก ถามเขาว่าเอามาแต่เขาเมือง...เมืองที่เขาเมืองนั้นทำก็ไม่ทันแล้ว มิได้บิดาหลวงบุรีไปชนเอาอิฐเอาปืนมา ผู้ใหญ่บ้านที่นั่นว่ากำแพงเดี่ยวนีเห็นเปนแต่ดินปนดินแต่ก่อนมิอิฐก่อสูงเพียงเขา ปืนตั้งอยู่หน้าเมือง ในเมืองมีวัดวัดหนึ่ง มีโบสถ์ก่ออิฐใหม่ กับพระเจดีย์ฐาน ๓ วา เมืองอยู่ชายเนิน อาศัยแม่น้ำท่าสกา ว่าเป็นที่ต่อสกาเก่า...”

พ.ศ. ๒๔๓๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชหัตถเลขาว่ากำแพงที่เมืองเก่าเขาชัยบุรียังมีอยู่ พ.ศ. ๒๔๔๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนิพนธ์ว่ากำแพงถูกรื้อไปแล้ว แสดงว่าส่วนหนึ่งการรื้อกำแพงเมืองเก่าที่เขาชัยบุรีจะต้องเกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๒ - ๒๔๔๕ นั่นคือตอนสร้างกำแพงวัดจิ่ง สมัยพระยาพัทลุง (ทับ) ดังปรากฏในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๔ ตอนหรือมาทำฐานกุฏิวัดเม็ก (วัด

วิหารเม็ก) ดังปรากฏในบันทึกของ โซติ เหมะรักษ์ อดีตศึกษาธิการจังหวัดพัทลุงที่ว่า

“...ตัวเมืองเวลานี้ชำรุดหักพังหมดแล้ว แต่ซากยังปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ กำแพงเมืองมีผู้รื้อขนเอาไปทำฐานกุฏิวัดเม็ก ตำบลลำปำ เมื่อประมาณ ๙ - ๑๐ ปีมานี้เอง...” (บันทึก พ.ศ. ๒๔๗๘)

ผู้เขียนก็รื้อออกมา ๓ แผ่นจากแนวกำแพงเมืองเก่า เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๕๕ โดยได้ขอจากเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันพระครูจิตธิปธมโม เพื่อนำมาวิเคราะห์หารากตอองค์ประกอบของดินที่นำมาทำอิฐ เปรียบเทียบจากหลายๆ ที่ เช่น กำแพงเมืองสงขลาเก่าเขาแดง ทั้งนี้ เพื่อต้องการสืบจำคนสมัยอยุธยาเอาอิฐจากไหนมาทำกำแพง (เผื่อจะได้คำตอบ)

“ปืนบาหริยม” ตามพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นปืนตั้งประจำเมืองพัทลุงที่ชัยบุรี สร้างในสมัยพระยาราชบังสัน (ตะตา : บุตรชายสุลต่านสุลัยมาน) เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ดังปรากฏในพงศาวดารว่า

“...พระยาราชบังสัน เป็นเชื้อแขกนับถือศาสนาอิสลาม ได้ตั้งเมืองอยู่ที่เขาไชยบุรี ครั้นนั้นได้ก่อสร้างบ้อมกำแพงเชื่อมกับเขาล้อมเมืองไว้มีปืนบาหริยมสองกระบอกประจำเมือง...”

ปืนบาหริยม ๒ กระบอก (เป็นขนาดใหญ่) ยาว ๒๕๖ เซนติเมตร รอบปากกระบอกยาว ๗๐ เซนติเมตร ปากกระบอกหนา ๕ เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๒ เซนติเมตร มีตราสัญลักษณ์บริษัทอิสตอินเดียนของฮอลันดา เป็นรูปอักษร V.O.C ไขว้ทับกัน ย่อ

มาจาก Verenigde Oost – Indische Compagnie แสดงว่าเป็นนี้ชื่อมาจากฮอลันดา หรือ ผลิตโดยบริษัทของฮอลันดา ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ฐานเสาธงโรงเรียนพัทลุง อ.เมือง จ.พัทลุง นอกจากนั้นมีเป็นกระบอกเล็กอีก ๕ กระบอกอยู่ที่หน้าเรือนจำ จ.พัทลุง ๒ กระบอก และ หน้าค่ายอภัยบริรักษ์ อ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง ๒ กระบอก ที่กุฎเจ้าอาวาสวัดเขาเมืองเก่าอีก ๑ กระบอกชาวบ้านพบและนำมามอบให้วัดเมื่อประมาณ ๒ ปีก่อน

พ.ศ. ๒๓๑๐ ครั้งศึกอยุธยา กับพม่า พระภักดีเสนา เจ้าเมืองพัทลุงถูกเรียกตัวไปช่วยราชการสงครามและพระภักดีเสนา ถึงแก่กรรมในสงคราม อยุธยา ก็เสียแก่พม่าเป็นครั้งที่ ๒ เมืองพัทลุงที่ชัยบุรีก็เป็นอันถึงจุดจบตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ปัจจุบันเมืองพัทลุงเก่าเขาชัยบุรี ตั้งอยู่ในพื้นที่ ๓ ตำบล ประกอบด้วย ต.ชัยบุรี อ.เมืองพัทลุง ต.มะกอกเหนือ และ ต.พนมวังค์ อ.ควนขนุน จังหวัดพัทลุง

SONGKHLA RAJABHAT UNIVERSITY

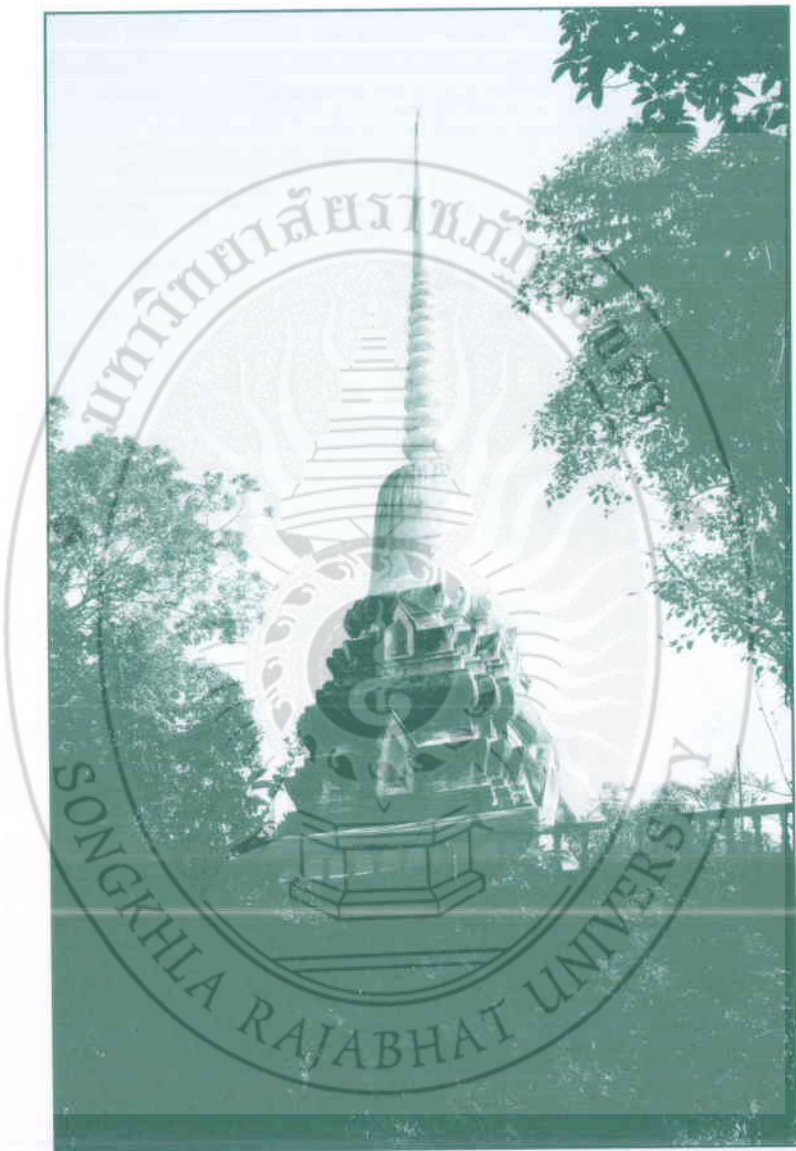

ภาพ : ภูเขาบริเวณเมืองเก่าชัยบุรี

ภาพ : ปืนประจำเรือ พบเมื่อ ๒ ปีก่อน
ปัจจุบันเก็บอยู่ที่วัดเขาเมืองเก่า

ภาพ : เจดีย์สมัยอยุธยาตอนปลายวัดเขาเมือง เมืองเก่าชัยบุรี พัทลุง

ภาพ : ปืน “บาหเรียม” ตั้งอยู่ที่ฐานเสาธง ร.ร. พัทลุง อ.เมือง จ.พัทลุง

เอกสารประกอบการเขียน

กิตติพันธ์ ทองดีเพ็ง. ๒๕๕๔. *ประวัติวัดเขาเมืองเก่า*. ที่ระลึกในวโรกาส พระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีตัดทวายลูกนิมิตอุโบสถและเม็กเนตรพระประธานประจำอุโบสถ เมื่อวันที่จันทร์ ที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔ ณ วัดเขา (เมืองเก่าพัทลุงชัยบุรี) ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง.

ชัยวุฒิ-พิยะกุล. ๒๕๔๑. *ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองพัทลุงเก่า* เขาชัยบุรี. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ. ธรวพงศ์ ศรีสุชาติ. มปป. *แผนพัฒนาเมืองยุทธศาสตร์ทางทะเลสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช*. กรมศิลปากร. กระทรวงวัฒนธรรม.

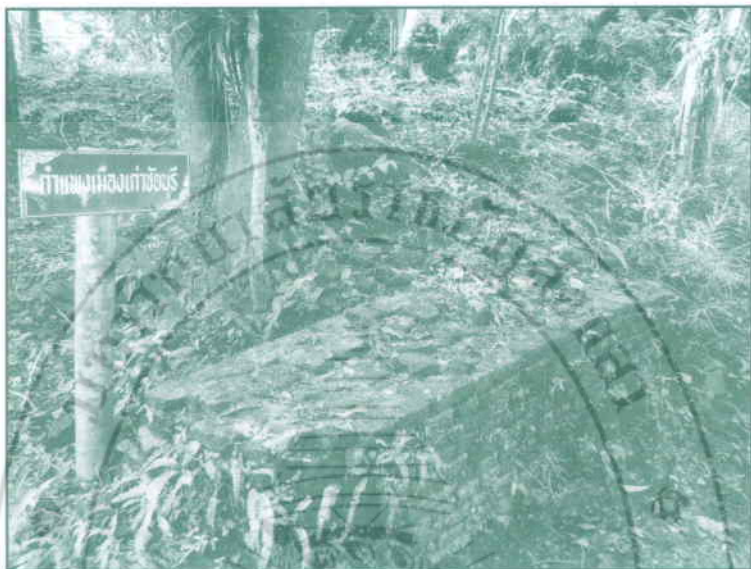
นันทา สุตกุล (แปล). ๒๕๑๓. *เอกสารของหอคัมภีร์ดาสมายอยุธยา พ.ศ. ๒๑๕๑ - ๒๑๖๓ และ พ.ศ. ๒๑๖๗ - ๒๑๘๕*. กรมศิลปากร พิมพ์.

บรรจง ทองสร้าง. ๒๕๕๒. *ศึกษาพัฒนาการทางกายภาพของทะเลสาบสงขลาจากแผนที่โบราณ*. ศูนย์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๒ (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๕ - ๑๘) เรื่อง *พงศาวดารเมืองพัทลุง*. หลวงศรีวรวัตร (พินิจจันทรโจจงศ์) เรียบเรียง.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เรื่องเสด็จประพาสแหลม
 มลายู เมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๗ รวม ๓ คราว.
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์.
 จดหมายเหตุระยะทางไปตรวจราชการแหลมมลายู ร.ศ. ๑๒๑.
 กรมศิลปากรพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๐.
 สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. ๒๕๓๐. ประวัติศาสตร์ตระกูลสุลต่าน
 สุลัยมาน. จัดพิมพ์โดย สายสกุลสุลต่านสุลัยมาน.
 อมรา ศรีสุชาติ. มปพ. รายงานการวิจัยโครงการ แผนที่ภูมิทัศน์ภาค
 ได้ : ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม แผนที่โบราณภาคได้.

ภาพ : คำแพงเมืองเก่าชัยบุรี บริเวณวัดเขาเมืองเก่า
ถ่ายเมื่อ ๗ มีนาคม ๒๕๕๕

SONGKHLA RAJABHAT UNIVERSITY

